

У нумары:

Да нас вяртаецца класіка
Сцвярджае начальнік упраўлення культуры Магілёўскага аблвыканкама Анатоль Сінкавец.

Стар. 5

А што там далей?

Меркаванні студэнтаў Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта наконт будучыні беларускай літаратуры.

Стар. 6-7

«Письменник звольнены з пасады апостала ісціны...»

Ян Чыквін — легенда беларускай літаратуры ў Польшчы.

Стар. 13

Аскепкі, або Позняй сустрэчы не бывае

Жыццё часам падае такія сцэнарыі, якіх і прыдумаць немагчыма.

Стар. 15

«Песня» Міхаіла Савіцкага

У Музеі гісторыі горада Мінска адкрылася экспазіцыя твораў народнага мастака СССР і Беларусі.

Стар. 16

ІДЗЕ ПАПІСКА на II паўгоддзе 2010 года

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 10600 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 14000 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 6500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 10500 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Прастора дабрыні

«Як цяжка без кнігі!» — заўважыў Аляксей Пысін, які ў далёкім 1967 годзе пісаў (між іншым, у «ЛіМ») пра пераезд Магілёўскай абласной бібліятэкі ў новае памяшканне. Сёлета скарбніцы — 75. Яна святкуе свой юбілей, праз усе гады настойліва-пранікнёна нагадваючы сваім сучаснікам: без кнігі жыць нельга.

Таму, як і ў пысінскія часы, чалавек, завітаўшы спярша проста на аглядзіны, пабываўшы на першым паверсе, дзе месціцца адміністрацыя і актываваўшая зала, інфармацыйна-даведачны аддзел ды абанемента і абавязкова — куточак, дзе адбываецца запіс чытачоў, затым узнімаецца на другі паверх. Зачараваны па ходу найцікавейшымі вітражамі (абавязкова з тэмай кнігі!), завітвае і на трэці паверх, дзе знаходзіцца аддзел беларускай літаратуры і краязнаўства. Завітаўшы сюды аднойчы, вяртаюцца людзі са скарбніцы перакананымі яе сябрамі.

Магілёўшчына — край усходняй Беларусі з надзвычай багатай гісторыяй. Даўно заўважанай і ацэненай творцамі. У Магілёве нарадзіліся беларускія педагогі і пісьменнікі XVII ст. Ігнацій і Фама Іяўлевічы, беларускі друкар С. Сабаль. Горад — радзіма беларускага фалькларыста і этнографа XIX ст. П. Шэйна, вучонага-прыродазнаўца М. Судзілоўскага ды інш. Паданне пра назву абласнога цэнтры ўзяў за аснову сваёй паэмы «Магіла льва» Янка Купала. Не чуць сябе чужымі ў родным горадзе на старажытнай зямлі — вялікая справа.

Бібліятэка акумулюе веды пра край і творцаў. У далёкія ад нашага часу 60-я гады міну-

лага стагоддзя ў сваім нарысе пра кніжную скарбніцу А. Пысін падкрэсліваў пайднанасць яе з творцамі, з прыгожым літаратурным словам. І на адкрыцці тады прысутнічалі творцы, «харошыя падарункі бібліятэцы і чытачам перадалі пісьменнікі-землякі А. Русецкі, М. Аўрамчык, Р. Бярозкін, П. Кавалёў, А. Зарыцкі, К. Губарэвіч, К. Кірзенка — свае кнігі з цёплым аўтографам». Цяпер у адзеле беларускай літаратуры і краязнаўства знаходзіцца кнігі пісьменнікаў, якія ў розныя гады сустракаліся з чытачамі і супрацоўнікамі Магілёўскай абласной — іх шмат, хоць рабі выстаўку рэдкага аўтографа. Сярод падпісаных кніг — зборнік вершаў А. Пысіна «Ёсць на свеце мой алень», даследаванне А. Адамовіча «Шлях да майстэрства: станаўленне мастацкага стылю К. Чорнага», вершы М. Аўрамчыка «Дарогі моего края», «Апавяданні» І. Шамякіна; таксама кнігі з дарчымі надпісамі А. Мальдзіса, М. Чарняўскага, П. Саковіча...

Была дырэктар бібліятэкі Вольга Баранова, якая 30 гадоў узначальвала ўстанову, згадвала на юбілейнай сустрэчы з ветэранамі кніжнай справы: былі часы, калі прыходзілі ў бібліятэку больш за тысячу чытачоў у дзень. Стаялі чэргі! Яны існавалі недзе да 1990-х

гадоў. Людзі настолькі часта наведвалі бібліятэку, іх так шмат прыходзіла, што чытальня залы былі перапоўненыя!

На працягу многіх год бібліятэка займала першыя месцы ў рэспубліцы. І аўтаматызацыю працэсаў тут пачалі ўкараняць першымі з усіх абласных бібліятэк. «Я захварэла камп'ютэрызацыяй, — працягвае Вольга Дзмітрыеўна, — калі паехала ў камандзіроўку ў Польшчу. У Варшаве, калі мне сталі выдаваць інфармацыйна імгненна, адразу сказала: і ў нас будзе гэтаксама. Звязаўся з Ленінскай бібліятэкай, яны нам далі старыя камп'ютэры, якія былі ў карыстанні, але людзі прывыклі працаваць па-новому».

За стварэнне аўтаматызаваных інфармацыйных сетак «Абласная бібліятэка» і «Магілёўская вобласць» у намінацыі «Дасягненні ў эстэтычным і маральным выхаванні беларускага народа і прапаганда духоўных каштоўнасцей» у 1998 годзе калектыву бібліятэкі прысуджана Спецыяльная прэмія Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва. Магілёўцам — першым з усіх абласных бібліятэк. Такія ж спецыяльныя прэміі Прэзідэнта Беларусі — за дасягненні ў прапагандзе беларускай культуры, гісторыі і літаратуры — атрымалі

дзве раённыя ЦБС Магілёўскага раёна — Крычаўская і Круглянская.

І цяпер абласная скарбніца годна нясе званне адной з лепшых у краіне. З 2000 года тут — зноў жа ўпершыню ў краіне — адкрылі цэнтр прававой інфармацыі для чытачоў. І на базе цэнтры стварылі вольны доступ для чытачоў у Інтэрнет. У сваю чаргу аддзел аўтаматызацыі супольна з краязнаўчым аддзелам і раённымі бібліятэкамі на працягу 2002 — 2008 гг. стваралі першую ў краіне краязнаўчую базу даных і цяпер маецца паўнатэкставая версія «Край мой Магілёўшчына». Праграму прадставілі на міжнароднай канферэнцыі ў Судак — атрымалі ўхвальныя водгукі.

Тут адкрылі цэнтр вывучэння замежных моў, які мае больш як 8 тысяч кніг на 17 мовах свету, і на яго базе — тры куточки: амерыканскай, французскай літаратуры і цэнтры нямецкай мовы — Інстытута Гётэ.

Людзі прыходзяць па кнігу і... аб'ядноўваюцца па інтэрэсах. У адзеле беларускай і краязнаўчай літаратуры працуе аб'яднанне «Спадчына», эквалаагагічны клуб «Крынічка», створаны найперш для дзяцей — школьнікаў малодшых класаў, для аматараў кінавытворчасці — «аматараў кіно», ды яшчэ шмат іншых кірункаў для згуртаванняў.

А калі абласная бібліятэка скамплектавала свае выдатныя цэнтралізаваныя фонды, гэта пасадазейнічала і таму, што ўпраўленне культуры аблвыканкама звярнула ўвагу на памяшканне, якое патрабавала дапрацоўкі. Капітальны ремонт завяршыўся ў 2009 годзе. Чытачы, якія сюды прыходзілі па інфармацыю і веды, зноў адчулі атмасферу ўтульнасці і цёпліны.

Маладая — па ўзросце і пасадазе дырэктар (кіруе яна крэху больш года) Лёна Сарокіна на заўвагі што калісьці, а менавіта ў 1830 годзе ў першай публічнай бібліятэцы Беларусі было ўсяго некалькі дзесяткаў кніг і працаваў адзін бібліятэкар, заўважае: прайшло з таго часу 180 гадоў. І сёння на Магілёўшчыне працуе 23 раённыя бібліятэкі ды Магілёўская абласная. Кніжны фонд — больш як 800 тысяч адзінак, і фарміруецца досыць актыўна. Між іншым, з гісторыі прыйшло і імя рэгіянальнай скарбніцы. Пасля адкрыцця ў сталіцы Нацыянальнай бібліятэкі імя Леніна ўрадавай пастановай 1934 года прадугледжвалася адкрыць у Віцебску, Гомелі і Магілёве яе філіялы. Магілёўскі філіял Ленінкі пачаў працаваць у 1935 годзе. Напачатку — вечарам, у адну змену. Чытачоў было — 40 — 60 чалавек. А ў 1938 годзе філіял Ленінкі стаў абласной бібліятэкай. Але імя прадыра пралетарыяту ў назве так і захавалася. Між іншым, гэтак цяпер у трох згаданых абласных скарбніцах: Магілёўскай, Віцебскай і Гомельскай.

Ірына ТУЛУПАВА

Фота Алега Файніцкага.

Калаж Віктара Калініна

Працяг тэмы на стар. 4, 5.

Пункцірам

• Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста Беларусі Віктара Чарнабаева з 80-годдзем, народнага артыста СССР, кампазітара Андрэя Эшпая — з 85-годдзем, народную артыстку СССР Людмілу Касаткіну і заслужаную артыстку Беларусі Анжаліку Агурбаш — з юбілеем.

• Знакамітыя казкі пра мумітроляў шведскамоўнай пісьменніцы Туве Ансан нарэшце загучалі па-беларуску. Кніга "Маленькія тролі і вялікая паводка", перакладзеная Настай Лабадой, выйшла ў выдавецтве Зміцера Коласа.

• Далучыцца да культуры Індыі, у прыватнасці да яе кінамастацтва, змогуць гэтымі днямі жыхары Гомельскай вобласці. З 17 па 23 мая тут праходзіць Тызень індыйскага кіно.

• Х "Дударскі фэст" сабраў у муніцыпальным комплексе "Дудуткі" лепшых музыкаў з усёй краіны. Акрамя традыцыйных выступаў гуртоў, адбыўся камерны канцэрт дудароў, конкурс імпрывізацыі з дзіджэем і нават канферэнцыя, на якой абмяркоўваліся дзясятнікі ў свеце дударскага руху.

• У Мінску прэзентавалася кніга даследванняў гісторыка Наталлі Гардзіенкі "Беларусы ў Вялікабрытаніі" — гэта 18-е выданне серыі "Бібліятэка Бацькаўшчыны", што была заснаваная ў 2004 годзе Згуртаваннем беларусаў свету. У кнізе прадстаўлены звесткі пра беларускіх мясціны, арганізацыі, могілкі ў Вялікабрытаніі, пададзеныя біяграфіі беларускіх дзеячаў, чыё жыццё звязана з гэтай краінай, ды шмат іншага.

• Пасольства Ізраіля ў Беларусі здалася ў гісторыка-мемарыяльным комплексе "Брэсцкая крэпасць-герой" выставу "Віза на жыццё. Дыпламаты, якія выратавалі яўрэяў". На 27 стэндах прадстаўлены кароткія біяграфічныя звесткі, фотаздымкі, копіі дакументаў дыпламатаў, а таксама сведчанні людзей, што былі выратаваныя імі ў гады Халакосту.

• Сёння ў Мінску завяршае работу V міжнародны кангрэс беларусістаў. У ім удзельнічалі самыя вядомыя даследчыкі беларускай гісторыі, культуры і мовы з Вялікабрытаніі, Польшчы, ЗША, Украіны, Расіі і Беларусі.

• Сёлета, пасля перапынку ў некалькі гадоў, адновіць сваю працу школа-студыя на базе вядомага харэаграфічнага калектыва "Харошкі" пад кіраўніцтвам народнай артысткі Беларусі Валянціны Гаявой. У бліжэйшы час адбудзецца набор дзяцей у школу для будучых артыстаў.

• 28 калектываў бяруць удзел у конкурсе духавых аркестраў Гомельскай вобласці, які адбываецца гэтымі днямі. Творчае спаборніцтва праходзіць пад дэвізам "Музыка Перамогі".

• Лепшыя мадэлі беларускіх дызайнераў-удзельнікаў фестываля "Млын моды" сабраныя на выставе, што выдана распачалася ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі. Паводле слоў яго дырэктара Сяргея Вечара, гэта падзея можа стацца першым крокам для стварэння ў Беларусі музея моды.

• Берлінскаму міжнароднаму фестывалю кароткаметражнага кіно "ІнтэрФільм Усход" сёлета спаўняецца 25 гадоў. У сувязі з гэтым з 20 мая ў сталічным Доме кіно мінчане змогуць паглядзець лепшыя працы фестываля за розныя гады. У праграму ўключаныя 13 фільмаў з 9 краін.

• У свет выйшла выданне "Беларусы ў Літве: зчора і сёння. Кніга I". Аўтар — жыхар Вільні, выхадзец з Шаркаўшчыны Аляксандр Адамковіч. Кніга прысвечана гісторыі беларусаў у Літве — у прыватнасці, за польскім часам (1921 — 1939 гады). Таксама змешчаны інтэрв'ю са знакамітымі віленчукамі нашых дзён.

Падрыхтавала Саша ДОРСКАЯ

Прынятыя ў Саюз пісьменнікаў Беларусі

ШУМАЎ Сяргей Аляксандравіч. Публіцыст.

Нарадзіўся 20 ліпеня 1953 года ў вёсцы Фурсы Кіеўскай вобласці. Скончыў Маскоўскі фізіка-тэхнічны інстытут, потым Разанскае вышэйшае паветрана-дэсантнае камандае вучылішча. Ваяваў у Афганістане, узнагароджаны ордэнам і медалямі. Член Саюза пісьменнікаў Расіі з 2008 года, член Саюза журналістаў Расіі. Аўтар 14 кніг па гісторыі Еўропы, Расіі, Беларусі, Украіны.

АНДРЭЎ Аляксандр Радзевіч. Публіцыст.

Нарадзіўся 14 кастрычніка 1957 года ў г. Усолье-Сібірскае Іркуцкай вобласці. Скончыў Маскоўскі дзяржаўны гісторыка-архіўны інстытут, Акадэмію знешняга гандлю СССР. Член Саюза пісьменнікаў і Саюза журналістаў Расіі. Аўтар 14 кніг па гісторыі Еўропы, Расіі, Беларусі, Украіны. У сааўтарстве з Сяргеем Шумавым выдаў наступныя кнігі: "Монашескіе ордена", "Удивительная Беларусь" (2008), "Запорожская Сечь" і інш.

РУДОЙ Васіль Іосіфавіч. Празаік.

Нарадзіўся 28 чэрвеня 1946 года ў Верхнядзвінскім раёне Віцебскай вобласці. Скончыў Вышэйшае ваенна-марскае вучылішча імя М. В. Фрунзе (Ленінград), Ваенна-марскую акадэмію па спецыяльнасці камандзір атамнай падводнай лодкі і Усесаюзнае завочны інстытут замежных моў па спецыяльнасці ваенны перакладчык (англійская мова). Мае шэраг публікацый у часопісах "Алеся", "Новая Нёмга літаратурная". Аўтар кнігі "Сумасшедший экипаж" (2009).

3 нагоды

Помніць сэрцам і словам

У Доме літаратара прайшло ўрачыстае ўшанаванне памяці творцаў-франтавікоў, загінуўшых у гады Вялікай Айчыннай вайны, тых, хто пайшоў з жыцця ўжо ў пасляваенны час, а таксама ўручэнне граматаў і грашовых прэміяў пісьменнікам-ветэранам.

Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец заўважыў: "У гады вайны людзі творчай працы рабілі шмат для набліжэння перамогі, разам з салдатамі і мірнымі людзьмі змагаліся з ворагам. 27 нашых старэйшых таварышаў не вярнуліся з поля бою, мы іх памятаем, іх імёны змешчаны на мемарыяльнай дошцы, што знаходзіцца ў Доме літаратара. У мемарыяльнай зале сабраны партрэты пісьменнікаў-франтавікоў, многіх з якіх забіла вайна ўжо ў мірны час. Мы рады, што ветэраны сёння з намі, яны дапамагаюць сваімі парадамі, а часам і слухнай крытыкай. Нам ёсць у каго вучыцца".

Пісьменнікаў-франтавікоў зала вітала кветкамі і гучнымі, апладысмантамі. Мікалай Чаргінец перадаў ганаровым гасцям вечара віншаванне і падзяку за плённую шматгадовую працу ад Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі.

У гэты вечар гучалі вядомыя песні і прэм'еры, ваенная лірыка, цёплыя словы віншаванняў і пажаданняў ў адрас ветэранаў. Ім зычылі здароўя, доўгіх год жыцця, творчага натхнення. Прыемным сюрпрызам для ўсіх прысутных стала выступленне народнага артыста Беларусі кампазітара Эдуарда Ханка. Ён заўважыў, што ветэраны — самая ўдзячная публіка, і разам з гасцямі вечара праспяваў старыя любімыя песні.

Марына ВЕСЯЛУХА

На здымку: ветэранаў віншуюць удзельнікі ўзорнага тэатра мініяцюр пры Нацыянальным цэнтры мастацкай творчасці дзяцей і моладзі паг кіраўніцтвам Юліі Кірыенка.

Фота Кастуся Дробава

Конкурсы

У Доме літаратара адбылося пад'ядзенне вынікаў Міжнароднага літаратурнага конкурсу сярод падлеткаў і моладзі на лепшы твор, прысвечаны 65-годдзю Вялікай Перамогі. Ён быў арганізаваны Мінскім гарадскім аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі сумесна з Камітэтам па адукацыі Мінгарвыканкама, Мінскім гарадскім інстытутам развіцця адукацыі і Мінскім гарадскім аддзяленнем БРСМ.

Тэма — гераізм

У конкурсе прынялі ўдзел 795 чалавек, у тым ліку з Расіі, Украіны, Літвы і Латвіі — 57. На заключны этап паступіла 1627 твораў — вершаў, апавяданняў, замалёвак, абразкоў, эсэ, нарысаў...

Сярод членаў журы, якое ўзначаліў Міхась Пазнякоў, былі такія пісьменнікі, як Міхась Башлакоў, Наталія Касцючэнка, Павел Саквіч, Таццяна Куварына.

Конкурс праведзены па дзвюх узроставых катэгорыях: да 18 гадоў і ад 18 да 25 гадоў па наступных намінацыях: паэзія, проза, публіцыстыка, літаратуразнаўчы артыкул, навуковае даследаванне.

Лаўрэатам I прэміі ў пералічаных намінацыях уручаны дыпламы, памятныя падарункі і крышталёвая статуэтка Еўфрасіні

Полацкай. 16 удзельнікаў конкурсу сталі ўладальнікамі дыпламаў і памятных падарункаў за II месца. 27 чалавек узнагароджаны дыпламамі і памятнымі падарункамі за трэцяе. Спецыяльнымі дыпламамі адзначаны 12 канкурсантаў. Сярод узнагароджаных — старшакласнікі і студэнты з Мінска, Гомеля, Жлобіна, Магілёва, Масквы, Санкт-Пецярбурга, Калінінграда, Вільнюса, Рыгі, Даўгаўпілса...

За адметную работу з юнымі талентамі і актыўны ўдзел у конкурсе таксама заахвачаны некаторыя сяродня школы, гімназіі, цэнтры пазашкольнай работы і творчасці сталіцы.

Свята пачалося тым, што на сцэну падняліся вядомыя пісьменнікі — удзельнікі Вялікай

Айчыннай вайны Аляксей Савіцкі, Уладзімір Федасеенка, Мікалай Іваноў, якіх букетамі руж і падарункамі, цёплымі словамі і працяглымі апладысмантамі прысутныя павіншавалі з надыходзячым Днём Перамогі. Шаноўныя пісьменнікі-ветэраны, а таксама члены аргкамітэта конкурсу — начальнік аддзела Мінскага гарадскога інстытута развіцця адукацыі Рамуальда Гурулёва і дзяржаўны ды грамадскі дзеяч з Масквы, паэт і кампазітар Іосіф Рогаль, уручылі пераможцам і прызёрам конкурсу заслужаныя ўзнагароды.

Павел КУЗЬМІЧ

На здымку: стужэтка БДПУ імя Максіма Танка Вольга Трыгубовіч, лаўрэат I прэміі ў намінацыі "Паэзія", і ветэран вайны, пісьменнік Мікалай Іваноў.

Фота Кастуся Дробава

Госці са Швецыі

Інстытут журналістыкі БДУ плённа супрацоўнічае са Шведскім інстытутам павышэння кваліфікацыі журналістыцкага кадара "Fojo".

Штогод шведскія калегі прыязджаюць у Інстытут дзяліцца прафесійным вопытам. У сваю чаргу нашы выкладчыкі і студэнты пасля завяршэння семінараў у Беларусі ездзяць у Швецыю, каб ужо на практыцы азнаёміцца з

Прыярытэты — за культурай

дзеяснасцю шведскіх сродкаў масавай інфармацыі.

У Інстытуце журналістыкі БДУ прайшлі семінары на тэму "Культура і СМІ" з удзелам вядомых шведскіх журналістаў, якія спецыялізуюцца на культурнай тэматыцы, Енса Крысціана Бранда і Мустафы Кана. Заняткі заўжды адбываюцца ў неформальных абставінах: праводзяцца гульні, бліц-апытанні,

шведскія журналісты распавядаюць павучальныя гісторыі з уласнай практыкі.

Госці адзначылі, што тэма культуры ў Швецыі — адна з прыярытэтных і рэйтынгавых у СМІ. Пісаць пра тэатр, кіно, літаратуру і мастацтва — вельмі прэстыжна. Найбольш распаўсюджаныя жанры ў гэтай тэме — рэпартаж і інтэрв'ю.

Уладзімір ПАДАЛЯК

Стасункі

Ці будзе год спрыяльным?

Адбылося чарговае пасяджэнне Міждзяржаўнага савета СНД па супрацоўніцтве ў галіне перыядычнага друку, кнігавыдання, кнігараспаўсюджвання і паліграфіі. На парадку дня значыліся каля дзесятка пытанняў. Але галоўнае — пра стварэнне спрыяльных умоў для ўзаемнага абмену друкаванай прадукцыяй.

Пра неабходнасць адпаведнага пагаднення дзяржавы-удзельніцы дзялога заставалі некалькі гадоў таму, калі стала вядомым, што страчаныя каштоўнейшыя напрастоўкі ў духоўнай сферы, калі кнігі свабодна перамяшчаліся праз межы. Абмен кнігамі існаваў паміж усімі рэспублікамі былога СССР і паміж СССР і краінамі Захаду. Потым у кнігавыдаўцоў з'явілася шмат дадатковых праблем па друкаванні і распаўсюджванні кніг. Сітуацыя ўскладнілася існаваннем мытных бар'ераў, рознага ўзроўню падаткаў на дабаўленую вартасць і г.д.

Значны крок у вырашэнні праблемы быў зроблены 9 кастрычніка 2009 года, калі кіраўнікі 8 дзяржаў падпісалі Дэкларацыю аб падтрымцы кнігі. Але каб яна паўнацэнна запрацавала, неабходна стварыць адпаведнае заканадаўства. Вось тут і праявіліся розныя падыходы. Праект пагаднення пра стварэнне спрыяльных умоў для ўзаемнага абмену друкаванай прадукцыяй быў разасланы на ўзгадненне краінам-удзельніцам дзялога. Найбольш заўваг атрымалі ад расійскага боку. Прычым такіх, з якімі не могуць пагадзіцца іншыя. На думку прадстаўніка беларускай дэлегацыі Дзмітрыя Макарава, прапанаваныя расіянамі карэктывы нават пагаршаюць некаторыя палажэнні прынятай Дэкларацыі. І значыць, падпісанне пагаднення адцягваецца. Прамаруджванне ва ўмовах эканамічнага крызісу можа прывесці да негатывных наступстваў. "Мы можам згубіць вельмі важную галіну", — трывожыцца Дзмітрый Макараў і лічыць, што падпісаць пагадненне неабходна ў 2010 годзе. Падчас абмеркавання прагучалі нават дапушчэнні, што, калі расійскі бок не захоча далучацца да пагаднення, ён можа яго не падпісаць ці падпісаць, выказаўшы сваю асабістую думку па асобных артыкулах.

Такім чынам, пытанне адклалася да разгляду на наступным пасяджэнні. Між тым, вялікі рэзананс, які атрымала падпісаная Дэкларацыя аб падтрымцы кнігі, выдаючы. Яшчэ адным яе ўдзельнікам, магчыма, зможа стаць Украіна.

Што да іншых аспектаў, якія датычаць кнігі, то на пасяджэнні Савета выказваліся слушныя прапановы па ўвядзенні дадатковых намінацый у конкурс "Мастацтва кнігі". Да прыкладу, у сувязі з тым, што наступны год у СНД прапануецца аб'явіць годам гісторыка-культурнай спадчыны. І аб заснаванні яшчэ аднаго конкурсу — кнігагандлёвых арганізацый. Што, бясспрэчна, паспрыяе папулярызацыі вопыту найбольш эфектыўнага распаўсюджвання друкаванай прадукцыі.

Ірына ТУЛУПАВА

Літ-абсягі

Старшыня праўлення Беларускага дзіцячага фонда, галоўны рэдактар часопіса "Вясёлка" з'яўляецца даўнім сябрам маленькіх чытачоў, што, бясспрэчна, самая вялікая ўзнагарода для дзіцячага пісьменніка. Таму і ягоны юбілей распачаўся дзіцячымі спевамі: песні на словы Уладзіміра Сцяпанавіча выканалі выхаванцы дзіцячага садка "Ліхтарык", сярод якіх быў і ўнук пісьменніка Толік. У астатнім жа свята праходзіла па-даросламу ўрачыста: юбіляр грэўся ў святле сафітаў, прымаў шматлікія букеты, падзякі за сваю творчасць і віншаванні, зала вітала яго стаячы.

Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец узнагародзіў Уладзіміра Ліпскага дыпломам і аб'явіў аб прысваенні яму звання "Ганаровы член Саюза пісьменнікаў Беларусі": "Уладзімір Сцяпанавіч у сваім узросце захаваў у душы ўсё тое светлае, цёплае, што ўласціва дзецям. А які ён гумарыст! Хто не быў у Аўцюках, абавязкова наведаўце, надарвеце жыvatы ад смеху! Але ў Саюзе пісьменнікаў мы назіраем і іншага Ліпскага: гэта сур'ёзны, адказны чалавек, ён часам выказвае досыць крытычныя меркаванні, да якіх заўжды прыслухоўваюцца". Пасля гэтага Мікалай Чаргінец зачытаў віншаванне ад Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнкі.

Словы падзякі за сваю літаратурную і культурную дзейнасць Уладзімір Ліп-

Свой у краіне дзяцінства

Так называўся творчы вечар, прысвечаны 70-годдзю пісьменніка Уладзіміра Ліпскага, што адбыўся нядаўна ў Вялікай зале Белдзяржфілармоніі.

скі атрымаў і ад прадстаўнікоў Міністэрства культуры і Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пісьменніка прыйшлі павіншаваць сябры і калегі — літаратары, музыканты, культурныя дзеячы, землякі з Рэчыцкага раёна і слынным аўцюкоўцы. Для юбіляра спявалі заслужаныя артысты Беларусі Надзея Мікуліч, Іван Краснадубскі, лаўрэат міжнародных конкурсаў Іван Буслай. Уладзімір Ліпскі першым у беларускай літаратуры раскажаў пра свой радавод ("Я. Праўдзівы аповед пра твой і мой радавод"), дапоўніўшы яго асобнымі кнігамі пра самых дарагіх для яго людзей — "Мама. Малітва сына" і "Бацька. Пісьмы на неба", урыўкі з якіх гэтым вечарам зачыталі заслужаны артыст Беларусі Валерый Анісенка і народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч. Яна таксама сказала некалькі віншавальных слоў віноўніку імпрэзы: "Мне прыгадваецца, як Уладзімір Сцяпанавіч святкаваў адзін з папярэдніх юбілеяў: на падмурках сваёй былой хаты паставіў багата накрытыя сталы і паклікаў усіх сваіх аднавяскоўцаў. Ён сапраўды чалавек шырокай душы і вялікай гасцін-

насці, таму ў яго так шмат сяброў". І, канечне, у свяце ўдзельнічалі галоўныя і заўсёдняны сябры пісьменніка — дзеці.

Алена НАЧАЛАВА

На здымку: кветкі ад Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі Уладзіміру Ліпскаму ўручае Мікалай Чаргінец.

Фота Кастуся Дробава

3-пад пяра

Музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны стане нацыянальным. Гэтую прапанову ветэранаў падтрымаў міністр культуры Беларусі Павел Латушка. Напярэдадні Дня Перамогі ў Беларускаму дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны міністр культуры сустрэўся з ветэранамі, каб павіншаваць іх з вялікім святам. "Упэўнены, што маладое пакаленне будзе заўсёды захоўваць памяць пра гераічны подзвіг нашага народа. Нікому не дадзена права перапісаць гісторыю", — сказаў Павел Латушка падчас сустрэчы. Пісьменнік-ветэран, былы камандзір падрыўной групы партызанскай брыгады імя Варашылава Аляксандр Савіцкі адзначыў: "Мне падаецца, што ўжо надышоў час надаць музею Вялікай Айчыннай вайны статус нацыянальнага. Бо кожны музейны экспанат, кожны ліст, здымак, рэч, любая дробязь — гэта душа нашага народа і нацыі!"

Ганна БАСОРЫНА

3 пачатку 2010 года ў Мінскай гарадской бібліятэцы № 5 па ініцыятыве Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі і загадчыцы бібліятэкі Алены Калейнік створана літаратурная гасцёўня, дзе праходзяць сустрэчы аўтараў і чытачоў. Цёплыя і шчырыя размовы з чытачамі вядуць пісьменнікі Анатоль Эзэкаў, Ірына Лявонова, Лізавета Палеес і іншыя. Урок мужнасці "Я прайшоў па той вайне" для навучэнцаў вучылішча № 23 будаўнічых і мантажных работ правёў пісьменнік, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны Аляксандр Суслаў. Паэтычны вечар "Дзеці блакаднага Ленінграда" прайшоў з удзелам паэтэсы Алы Чорнай. Да 65-годдзя Вялікай Перамогі была наладжана кніжная выстава "Адна на ўсіх Перамогі", на якой прадстаўляліся кнігі і мемуары ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны Г. Жукава, К. Ракасоўскага, І. Чарняхоўскага, А. Васілеўскага і іншых.

Крысціна УКЛЕЙКІНА

Паэтычны тэатр Арт.С пашырае жанравыя межы сваіх праектаў: канцэрты, літаратурныя вечарыны, перформансы дапоўніліся яшчэ і мастацкай выставай. Фотавыстава Алены Кахановіч прайшла ў бібліятэцы імя Цёткі. У той жа час яе можна віртуальна наведаць і ў Інтэрнеце. Фотамастачка адлюстравала як перспектывы вялікіх мегаполісаў розных краін, так і вузенькія вулачкі правінцыйных гарадкоў. На яе думку, горад — гэта не толькі гісторыя, у першую чаргу — гэта яго жыхары. У гарадоў ёсць нешта няўлоўна агульнае і своеасаблівае. Як пацверджанне гэтаму — выявы абсалютна аднолькавых фрагментаў вуліц у Стакгольме, Пецярбургу і Мінску.

Алесь ТУРОВІЧ

Няшмат засталося тых, хто пакінуў на ўзятым рэйхстагу аўтограф. Алесь Савіцкі, ветэран вайны, пісьменнік, актыўны грамадскі дзеяч напярэдадні Дня Перамогі наведаў у Коласаўскі музей, у якім працаваў у далёкіх 1960-х і які да сённяшняга часу называе Храмам. Сустрэча з курсантамі Мінскага савураўскага вучылішча прайшла на адным дыханні, цёплым якому надаў аповед маладшага сына Якуба Коласа Міхася Канстанцінавіча пра драматычны ваенны перыяд у жыцці іх сям'і, а таксама музычнае суправаджэнне вечарыны Юрася Шышка. Падарункі ад музея, пытанні, аўтографы, фота на памяць... Курсанты доўга не аддускалі шанюных выступоўцаў. На развітанне будучыя афіцэры паабяцалі, што стануць рэгулярнымі наведвальнікамі музейных імпрэз.

Анатоль ТРАФІМЧЫК

Арт-лінія

Напярэдадні вялікага свята 65-годдзя Перамогі ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Якуба Коласа адбыўся канцэрт-акцыя "Памяць". У ім браў удзел зводны хор: народны маладзёжны хор музея "Віцебскі цэнтр сучаснага мастацтва" (мастацкі кіраўнік — Віталь Раўза), маладзёжны хор "Даўгава" (г. Даўгаўпілс, Латвія, мастацкі кіраўнік — Яўген Усцінкоў), лаўрэат міжнародных конкурсаў і фестываляў аркестр акардэаністаў г. Даўгаўпілса (мастацкі кіраўнік — Таццяна Саратава).

Сумесны беларуска-латвійскі праект "Памяць" быў ажыццэўлены ў рамках дамовы аб развіцці і супрацоўніцтве гарадоў-пабрацімаў Віцебска і Даўгаўпілса. Калектывы азнаёмілі віцебскіх слухачоў з выдатнымі творами, створанымі геніяльнымі кампазітарамі свету. Музыка не мае межаў, не з'яўляецца прыналежнасцю адной нацыі, а мае агульначалавечую каштоўнасць, аб'ядноўвае лю-

Музыка без межаў

дзей у агульнай веры ў дабро і розум.

У першым аддзяленні канцэрта быў выкананы зводным хорам "Рэквіем" Яганеса Брамса (дырыжор — Віталь Раўза). Незвычайным быў акампанемент: замест сімфанічнага аркестра — аркестр акардэаністаў. Праўда, з даволі ўдалай аранжыроўкай для дадзенага складу. Незвычайнае спалучэнне тэмбравых фарбаў харавога гучання

і аркестра не парушыла стылю музыкі Брамса.

Выкананне хору адрознівалася чысцінёй інтанацыі, характэрнай дынамікай, раўнацэнным гучаннем харавых партый і, што важна адзначыць, нефарсіраваным гучаннем хору ў кульмінацыйных частках "Рэквіема". Гэта, несумненна, адбіваецца на традыцыйнай пеўчай харавой культуры нашых прыбалтыйскіх сяброў. Прамяні-

стым і праніклівым спевам парадавала салістка Алена Барэле, якая выканала сольную партыю сапрана ў 4-й частцы.

Другое аддзяленне канцэрта граў аркестр акардэаністаў. Трэба заўважыць, што ў Прыбалтыцы нароўні з харавым жанрам існуе і развітаецца акардэонная школа. Цікава падабраны рэпертуар — творы Іягана Штраўса, Астора П'яцолы, Гельмута Верніке, Інгі Мукане, Вілі Мюнга, Юрыя Пешкава, — віртуознасць выканання як аркестра, так і салістаў (Зінаіда Нікіціна, Вадзім Карніцкі), разнастайнасць выканальніцкай манеры ў залежнасці ад стылю твора — усё гэта адметная асаблівасць прафесійнага ўзроўню аркестра.

Гледачы і арганізатары канцэрта цёпла віталі Генеральнага консула Консульства Латвіі ў Віцебску Маргарыту Штэйна за падтрымку дадзенага праекта і яго працяг у сяброўскай і творчай садружнасці беларускіх і латвійскіх музыкантаў.

Барыс КАЖЭЎНІКАЎ

Фота Віктара Кавалёва

Повязі

Арганізавана ўсё было на вельмі высокім узроўні. Дні былі распісаныя па хвілінах: наведванне музеяў, галерэй, майстар-класы, выступленні. І гэта ўсё ў атмасферы неформальных зносін і шчырай зацікаўленасці. Немалую ролю ў такім настроі адыграла і надвор'е, у тых дні ў Ашхабадзе было пад 30 градусаў цяпла. Асабліва ўразіла прысутных ткацкае майстэрства туркменскіх жанчын.

Міністэрства культуры і тэлерадыёкампанія арганізавалі гэты форум з мэтай стымулявання вывучэння фальклору і народнага традыцыйнага і далучэння шырокай аўдыторыі да мастацкіх дасягненняў розных краін.

Калі сказаць, што мастацтва мае шмат галінаў, то яго каранем можна лічыць фальклор і традыцыі. Многія рэчы, створаныя майстрамі мінулых стагоддзяў, працягваюць жыць і цяпер. І для

Фестываль у Туркменістане

У выставачным цэнтры Ашхабада прайшла міжнародная выстава твораў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і фальклорны фестываль пад агульнай назвай "Духоўная скарбніца чалавецтва".

таго, каб наведвальнікі маглі ўбачыць гэта, для кожнай дзяржавы на выставе быў арганізаваны свой павільён, дзе экспанаваліся карціны, дываны, габелены, музычныя інструменты, вырабы з керамікі, дрэва, жалеза,

мазаіка, ювелірныя ўпрыгажэнні і шмат іншага. Можна было ўбачыць работы ад майстроў з Германіі і Кітая, Сінгапура і Партугаліі, Ірака і Карэі, Беларусі і Расіі. Увогуле, у гэтым форуме прыняло ўдзел 26 краін.

Ганна ПАКІДЗЬКА

Магілёўская абласная бібліятэка імя У. І. Леніна вылучаецца моцнай прававой базай, упэўненым укараненнем новых тэхналогій і... створанай тут камбінаванай базай дадзеных пра Магілёўскі рэгіён.

Летась пры падтрымцы Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі для Магілёўскай бібліятэкі былі алічаваныя 73 рарытэтных выданні, што датычаць Магілёўскай губерні, якіх не было ў фондах абласной скарбніцы. Яны выклікалі вялікую цікавасць сярод краязнаўцаў, гісторыкаў. Фонд рэдкіх краязнаўчай кнігі ў Магілёве вельмі невялікі, на жаль. З гэтага мы і пачалі размову з дырэктарам бібліятэкі Ілонай Сарокінай і намеснікам Вольгай Чумаковай.

І. С.: — Шмат найкаштоўнейшых фаліантаў мы страцілі ў Вялікую Айчынную вайну. Бібліятэку разрабавалі немцы. Таму з абласных скарбніц Магілёўская валодае самым маленькім зборам рэдкіх кніг: усяго крыху больш як 5 тысяч адзінак, і толькі каля 200 выданняў — менавіта пра Магілёўскую губерню.

— Але, як і ва ўсіх скарбніцах, асноўны фонд бібліятэкі чытач усё ж не бацьць. Добра, калі на паліцах выстаўлена каля 10 працэнтаў таго, што ёсць. Але вядомая псіхалогія: тое, што ты ўбачыў, цябе і зацікавіла.

В. Ч.: — Цяпер у бібліятэцы спрабуюць лічыць рэдкія кнігі і выданні даваенныя. У адкрытым фондзе ёсць, прыкладам, даваенны Мальер. У бліжэйшы час такія кнігі плануецца сабраць у асобны фонд, таму што праз гады гэтыя кнігі стануць сапраўднымі рарытэтамі. Ёсць прыжыццёвыя выданні некаторых аўтараў, датаваныя 1936 годам.

І. С.: — Між іншым, Вялікая саветская энцыклапедыя 1929 года, якую, магчыма, нават не кожны бібліятэкар трымаў у руках, — да гэтага года ўвогуле стаяла ў фондзе даведчанга адрэза. А сёлета ў сувязі з 75-годдзем бібліятэкі ёсць падставы адкрыць такія дакументы.

В. Ч.: — Таму са студзеня мы пачалі арганізоўваць адкрыты прагляд усіх тых выданняў, якія атрымалі летась. Кожны адрзел праводзіць дзень адчыненых дзвярэй.

— **Наколікі актыўны цяпер працэс замены традыцыйнай кнігі выданнямі на электронных носьбітах?**

І. С.: — І ў нас ёсць шмат "агучанай" літаратуры, электронныя варыянты кніг. Гэта энцыклапедыі, слоўнікі, даведнікі. Вельмі слушна атрымліваецца, калі, да прыкладу, побач з "Повестямі Белкіна" А. Пушкіна стаіць аўдыёдыск — з тым жа творам. Першыя закупкі нашы ў гэтым кірунку былі, так бы мовіць, выпадковыя. Бралі, што выдавалася. Цяпер імкнемся закупляць сур'езныя выданні. У нашых фондах Колас, Купала. Маюцца і манаспектаклі. А выдавецтва "Вышэйшая школа" выдае больш вучэбнай літаратуры менавіта на электронных носьбітах. Стараемся браць і такую. Падручнікі, слоўнікі і даведнікі, энцыклапедыі досыць запатрабаваныя.

Але пры выкарыстанні электроннай кнігі ўзнікаюць пытанні не толькі іх сістэматызацыі, а і захоўвання — для наступных карыстальнікаў. Каб дыск адкрываўся, каб не было вірусаў і г.д.

І. С.: — Ведаецца, вандалы ёсць заўсёды. І выдаючы кнігу ў чыгальнай зале, не заўсёды прасочыш за тым, каб не псавалі яе выгляд. Некалькі гадоў дзесяць таму быў семінар, на якім выступала спецыяліст з нямецкай дзіцячай бібліятэкі. Яна гаварыла, што сярод электронных дакументаў ёсць тыя, якія выдаваліся па 100 разоў на дом. І яны вярталіся ў нармальным выглядзе. У прынцыпе, ні адна традыцыйная кніга, як бы яе акуратна не чыталі, такога не выпрымае.

В. Ч.: — Пры ўсім, калі чалавек бярэ дадому кнігу — гэта чалавек удумлівы, у якога ёсць культура адносінаў да кнігі. У нас праводзяцца ўрокі бібліятэчнай бібліяграфічнай граматыкі. Прывучаем моладзь, асабліва школьнікаў да карыстання кнігай.

І фаліянт, і аўдыёкнігі

І. С.: — Маёй дачцэ 13 гадоў. І я маю магчымасць назіраць: цяперашняе пакаленне, падлеткі, часцяком не ведаюць, што такое энцыклапедыя, слоўнік. І карыстацца імі не ўмеюць. Магчыма, з-за таго, што вельмі скупыя хатнія бібліятэкі. Арыентуючыся на гэтую катэгорыю, мы распрацавалі адмысловую праграму. Запрашаем 10 чалавек з класа альбо з ліцэя і вучым карыстацца бібліятэкай. Калі зробілі такое ў першы раз, было недаўменне нават у нашых супрацоўнікаў: навошта гэта? А пасля аказалася: трэба! Дзеці не карыстаюцца кнігай і каталогам не таму, што не хочуць, а таму, што не ведаюць і не ўмеюць. А калі яны прыходзяць у бібліятэку, і ім паказваюць і расказваюць, якую і дзе можна знайсці інфармацыю, як карыстацца картатэкай ці каталогам бібліятэкі, усё адбываецца больш асэнсавана. Таму такія ўрокі патрэбныя. Мы рыхтуем не толькі спрыяльнага чыгача сабе, але і грамадска карыстальніка інфармацыяй і тым самым даём першы штуршок для самастойнай працы.

— **Цяпер шмат гавораць пра культуру спажывання інфармацыі: з чым мы сутыкаемся? Да прыкладу, і ў школах маглі б арганізаваць такія ўрокі.**

І. С.: — ...і пры гэтым школьнаму бібліятэкару дырэктар мог бы аплачваць гадзіны. Але пакуль што гэта справа не рухаецца.

— **Магілёў — горад, дзе бібліятэкары рыхтуюць на прафесійнай аснове — у Магілёўскім гзяржаўным бібліятэчным**

каледжы імя А. С. Пушкіна. Вы гэта адрываеце на сабе?

І. С.: — Так, 96 працэнтаў нашых супрацоўнікаў — са спецыяльнай адукацыяй: "бібліятэказнаўства і бібліяграфія". А цяпер з'явілася і "клубная дзейнасць". Ёсць спецыялізацыя на авалоданне менавіта інфармацыйнымі тэхналогіямі. Каледж дае штуршок да працягу адукацыі ва ўніверсітэце. І прафесійны ўзровень бібліятэкара атрымліваецца вельмі высокі. Такая шматступенная сістэма адукацыйная. Калі чалавек закончыў бібліятэчны каледж — ён большы практык. Зараз створана адмысловая творчая лабараторыя: супрацоўнікі бібліятэкі праводзяць майстар-класы ў каледжы, і выкладчыкі каледжа таксама часта далучаюцца да бібліятэчных мерапрыемстваў. Да таго ж, калі тут каледж, дык спецыялістаў застаецца больш у Магілёўскай вобласці. Нават у бібліятэках аграгарадкоў, дзе былі патрэбныя кадры, змаглі атрымаць спецыялістаў менавіта з бібліятэчнай адукацыяй.

Няма ўжо таго стэрэатыпа, які існаваў гадамі, нібыта бібліятэкар — вельмі ціхі чалавек, які сядзіць за каталогам альбо нешта запісвае ў фармуляр. Бібліятэкар — вельмі начытаны чалавек, сучасны. Вельмі эрудзіраваны. І калі гадоў пяць таму было адчужэнне ад новых тэхналогій, то цяпер яны не толькі прымальныя, але і неабходныя. І такое аблічча бібліятэкара выклікае да яго павагу. З 16 адрэзаў у нас тры загадчыкі — трыццацігадовага ўзросту. І сельскія бібліятэкары, і бібліятэкары аграгарадкоў павінны ведаць,

што яны — работнікі не толькі сферы культуры, а і інфармацыі.

І. С.: — Хаця ў папулярызаваных кнігах і добра вядомыя формы. Заўсёды былі і ёсць літаратурныя прэзентацыі. Да прыкладу, на вечарыну Аляксея Пысіна мы змаглі запрасіць творцаў, яго дачку.

З далучэннем творчых сіл на нашай базе паспрабуем зрабіць Пысінскія чытанні. У іх возьмуць удзел людзі, якія ведалі паэта, даследчыкі яго творчасці. Магчыма, арганізуем конкурс. Дачку А. Пысіна зацікавілі некаторыя фотаздымкі, якія ёсць у нас і няма ў яе сямейным архіве.

В. Ч.: — Ёсць у нас і яшчэ адна добрая традыцыя — арганізоўваць у фае фотавыстаўкі. Мы імкнемся паказаць наш інтэлектуальны патэнцыял, які ёсць у рэгіёне, і прадставіць яго нашым чыгачам.

— **Як папярэняцца ды фарміруюцца бібліятэчныя фонды?**

— У нашай установе самая добрая падпіска ў горадзе. І на беларускія, і на расійскія выданні. Ёсць разуменне ў аблвыканкаме і 15 працэнтаў са сродкаў, што выдаткоўваюцца на ўтрыманне бібліятэкі, накіроўваюцца на камплектаванне фондаў. Такое рашэнне вельмі моцна падтрымала нас. Пры гэтым адсочваецца запатрабаванасць літаратуры.

Беларуская літаратура ў агульным спісе займае 10 працэнтаў. Між іншым, дзіцячы адрзел нашага абслугоўвання маюць рэкорднае колькасць выдачы літаратуры на беларускай мове. Нават на дарослым абанемце менш. Але там усё залежыць ад тэматыкі кнігі.

— **В. Ч.:** Мы суправаджаем сваімі выстаўкамі мерапрыемствы абласнога ўзроўню. Да прыкладу, на "Анімаеўцы" выстаўлялі дзіцячую літаратуру, і прыярытэт быў адрэзаны дзіцячай беларускамоўнай літаратуры. У дзяцей няма моўнага бар'ера!

З адноўленай цікавасцю да краязнаўства, да каранёў, да сваёй малой радзімы збіраем усё, што ведаецца пра рэгіён. І тут нашым выдавецтвам трэба падумаць пра гэты кірунак, напэўна, больш уважліва.

Ірына ТУЛУПАВА

На здымках: дырэктар Магілёўскай абласной бібліятэкі Ілона Сарокіна; намеснік дырэктара Вольга Чумакова; так выглядалі залы бібліятэкі раней.

Фота Алега Файніцкага, аўтара і з архіва бібліятэкі

Скарб, які збераглі

Да 65-годдзя Перамогі над фашысцкай Германіяй у Магілёўскай абласной бібліятэцы імя У. І. Леніна адбылася прэзентацыя фотавыстаўкі "Вайна. Перамога. Памяць. Магілёўшчына гераічная".

Фотавыстаўка — працяг праекта, які бярэ пачатак у 2007, юбілейным для горада Магілёва годзе (740 год). Тады фотавыстаўка прадстаўляла фотаздымкі дарэвалюцыйнага Магілёва пад назвай "Магілёў пачатку ХХ стагоддзя". Захоўваючы традыцыю, фотазэкспазіцыя 2010 г. таксама заснавана на краязнаўчым матэрыяле і прысвячаецца Магілёўшчыне.

Фотавыстаўка складаецца з двух раздзелаў, адзін з якіх пад дэвізам Гола ветэранаў "Мы перамаглі разам" прысвечаны ветэранам Вялікай Айчынай вайны — магілёўчанам. Фотаздымкі ветэранаў выкананы вядучым фотакарэспандэнтам газеты "Магілёўская праўда" Ірынай Савосінай.

Другі раздзел — "Ленінка" ў гады Вя-

лікай Айчынай вайны" — заснаваны на архіўных дакументах, фотаздымках, успамінах сведкаў Вялікай Айчынай вайны, якія вяртаюць сучаснікаў у цяжкія гады акупацыі і першае пасляваеннае дзесяцігоддзе бібліятэкі.

Наведвальнікам было прапанавана пазнаёміцца з выстаўкай-памяццю "Кнігі, якія збераглі...". Выстаўка змяшчала літаратуру даваенных гадоў выдання, якую выратавалі ў гады Вялікай Айчынай вайны бібліятэкары і чытачы абласной бібліятэкі.

У гады фашысцкай акупацыі г. Магілёва кніжныя фонды бібліятэкі былі часткова знішчаны, часткова вывезены ў Германію. Аднак найбольш каштоўную частку выданняў работнікі бібліятэкі захавалі.

дакцыя альманаха "Вожык" прадставіла выстаўку з лепшых карыктур газеты-агітплаката "Раздавім фашысцкую гадзіну!". З фонда Магілёўскай абласной бібліятэкі на выставе таксама было прадстаўлена факсімільнае выданне аднайменнай газеты-агітплаката, якая выходзіла ў гады вайны на тэрыторыі Беларусі.

Гасцям бібліятэкі ў рамках прэзентацыі быў прапанаваны новы бібліяграфічны паказальнік "Они освободили Могилевщину. Герои Советского Союза, принимавшие участие в освобождении Могилевской области от немецко-фашистских захватчиков", падрыхтаваны адрэзалам беларускай літаратуры і краязнаўства.

Фотавыстаўка "Вайна. Перамога. Памяць. Магілёўшчына гераічная" будзе дзейнічаць на працягу 2010 г., выстаўка-вернісаж лепшых агітацыйных карыктур ваеннага часу — да канца мая 2010 г.

Ярына РЫТАМІНСКАЯ

На здымку: друкарка ваенных часоў.

Фота з фондаў бібліятэкі

Да нас вяртаецца класіка

Кажуць, не варта наракаць на цемру, лепш запаліць свечку. І агітаваць за культуру не варта там, дзе яна прысутнічае. Гасцям Магілёва найперш кідаюцца ў вочы каменныя скульптуры, якія ў горадзе быццам паўсюль. Класічныя і сучаснага стылю, яны ў агульным гарадскім ансамблі. У ім досыць арганічна выглядаюць і адноўленыя храмы ды гарадская ратуша, гістарычныя памяшканні тэатраў — абласнога драматычнага і тэатра лялек, і будынак абласной бібліятэкі... Чым адметная культура ўсходняга рэгіёна і якое месца належыць кнізе? Пра гэта распавядае начальнік упраўлення культуры аблвыканкама, заслужаны дзеяч культуры краіны Анатоль СІНКАВЕЦ:

— Напэўна, гэта асаблівасць рэгіёна, што ўвага развіццю культуры надаецца вялікая па ўсіх напрамках: клубная праца, бібліятэчная, дзіцячыя школы мастацтваў, школы рамёстваў, тэатральнае мастацтва. Агулам жа адносіны кіраўніцтва вобласці да развіцця культуры вельмі спрыяльныя. Тое, што вы бачылі — скульптуры ў горадзе — ёсць не толькі ў Магілёве, а і ў іншых раённых цэнтрах. Справа ў тым, што ў нас праходзіць пленэр па скульптуры, майстры прыязджаюць і працуюць, а працы свае дораць гораду. На пленэры па кераміцы "Арт-жыжаль" можна ўбачыць керамічныя вырабы, прычым гэта наша нацыянальная кераміка, захаваліся асаблівасці вырабу менавіта магілёўскія, і прышлі яны да нас здаўна, калі нашы продкі гліну адмыслова рыхтавалі. Яны квасілі яе ў вяршках, кіслым маляцэ і выраблялі арыгінальныя, унікальныя па сваёй сутнасці прадметы, бо прымянялася адназначна толькі ручная лепка. Ніякі ганчарны станок не выкарыстоўваўся. І апальвалі толькі на дровах. Гэту традыцыю мы аднавілі. Цяпер пленэр, які праходзіць на Бабруйшчыне, прымае не менш як 15 замежных краін. Летась прыязджалі майстры з Вялікабрытаніі і далі форуму найвышэйшую ацэнку. Пастаянныя нашы ўдзельнікі — прадстаўнікі Прыбалтыкі. З Польшчы пані Зося, якая мае свой прыватны пленэр і прымае гасцей з Аўстрыі, Францыі, Ізраіля і ўсіх краін былога Саюза, таксама дала вельмі высокую ацэнку. Можна згадаць і яшчэ адзін, самы галоўны пленэр па жывапісу. Гэта сумесны праект Саюза мастакоў Расіі і абласнога выканаўчага камітэта, мастацкага музея Масленікава. Першыя 14 дзён мастакі працуюць у Расіі, раней збіраліся ў Цвярской вобласці, а з гэтага года — у Завідава Тульскай вобласці, да расіян таксама прыязджаюць творцы з далёкага замежжа. Туды абавязкова едзе наша моладзь. А пасля ўсе ўдзельнікі пленэра прыязджаюць да нас і тут працуюць. Пры гэтым абнаўляюцца фонды нашых музеяў, гарады, і гэта надае дынаміку жыцця. У нас працуе каледж мастацтваў, заснаваная галерэя знакамітых людзей Магілёўшчыны. Кожны пленэр пішуцца партрэты, яны застаюцца ў мастацкім музеі.

У развіцці культуры рэгіёна мае вялікае значэнне таксама фестывальны рух. Вобласць захавала ўсе свае фестывалі. З іх каля 10-ці маюць статус міжнародных. Пачынаючы ад фестывалю "Залатая пчола", які займае ў сусветнае імя. Прымеркаваны ён да 1 чэрвеня — дня абароны дзяцей. Такі фестываль, у якім удзельнічае шмат людзей, — самая вялікая дыпламатыя.

Усім вядомы наш духоўны фестываль "Магутны Божа", на якім мы ўздываем пласч духоўнай класікі. А дзякуючы фестывалю "Залаты шлягер" вобласць прагучала далёка па-за межамі краіны. З рэгіянальных згадаю "Сузор'е талентаў" — фестываль сямейнай творчасці, які праходзіць у Глуску. Дзе яшчэ сустранецца такое, каб творчая сям'я прыязджала да творчай сям'і? І калі такія сям'і выконваюць, прыкладам, беларускую песню, гэта ні з чым не параўнальна! А Слаўгарадскі фестываль "Наша Прыпеўка"!... Дарэчы, гэта ж наш фальклор, наша спадчына. І зберагаецца яна ў тым ліку і ў бібліятэцы. Людзі прывыклі прыходзіць сюды па інфармацыю, веды, яны шукаюць усемагчымыя звесткі пра родны край.

— У бібліятэках традыцыйна арганізуюцца краязнаўчыя агульныя, вакол якіх згуртоўваюцца гісторыкі, людзі, неабыхавыя да лёсу зямлі, на якой жывуць. На ваш погляд, у вяртанні народу гістарычнай памяці наколькі важная супольная праца прыватных асоб, бібліятэк і органаў улады?

— У нас дзейнічае асобная самастойная праграма — па захаванні помнікаў археалогіі, архітэктурных помнікаў. Праграма мае фінансавую падпітку: ёсць абласная інвестпраграма, якая мае сродкі ў тым ліку і на аднаўленне спадчыны. Летась мы аднавілі палац Пацёмкіна, на працы па якім пайшло каля 9 мільярдаў рублёў (супольна з рэспубліканскімі сродкамі). Цяпер там краязнаўчы музей. Усе помнікі на тэрыторыі вобласці знаходзяцца пад асаблівым кантролем і ўвагай кіраўніцтва раёнаў. Такое даручэнне аблвыканкама. У аблвыканкаме ёсць штатная адзінка — галоўны спецыяліст, які вядзе менавіта гэты напрамак. Сёлета асаблівая ўвага надаецца Пустынскаму манастыру (Мсціслаўскі раён). Аднаўляецца і палацава-паркавы ансамбль у Жылічах Кіраўскага раёна, Бабруйская крэпасць.

Наш знакаміты бялыніцкі мастак Віктар Альшэўскі прапанаваў на практыку рэстаўратараў. Яны будуць працаваць і ў краязнаўчых музеях, і ў палацава-паркавых ансамблях. У праграме — Грудзінаўка Быхаўскага раёна, Свята-Нікольскі храм у Падніколі, дзе цяпер размяшчаецца жаночы манастыр. Гэта тое, што мае фінансавую падтрымку. Шмат і тых помнікаў, дзе стаяць ахоўныя знакі і наведзены парадак. Яны ўключаюцца ў турыстычныя маршруты. Патрабаванне — каб пры ўездзе ў кожны раён была карта размяшчэння помнікаў археалогіі, прыроды, архітэктурны.

— Вельмі блізка мы падыходзім да тэмы літаратурнай творчасці.

— З Магілёўскім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў мы цесна супрацоўнічаем, асабліва наша абласная бібліятэка. Кожны паэт з імем і які толькі пачынае сваю літаратурную дзейнасць арганізоўвае ў скарбніцы творчыя сустрэчы. Праходзяць прэзентацыі зборнікаў, кніг.

Вяртаецца да нас і класіка — наш лялечны тэатр ставіць спектакль па творы У. Караткевіча "Дзікае паляванне караля Стаха". Тэатр выйграў грант у Міністэрстве культуры Беларусі, мы атрымліваем фінансавую дапамогу, і цяпер поўным ходам ідзе пастаноўка. Гэта будзе лялечны спектакль.

Што да кніжнай скарбніцы, то вельмі жадаю, каб аднавіўся іх кніжны фонд.

Бібліятэка — тая ўстанова, у якой заўсёды чысціня ды ўтульнасць. І надзвычай цікавыя формы працы сустранеш менавіта тут. Я да бібліятэчных работнікаў стаўлюся з вялікай павагай. Нават калі не выконваюць план платных паслуг — не сваруся. Ведаю, што значыць для бібліятэкі зарабіць грошы. Як можна іх паставіць на рэйкі бізнеса? Усё жыццё ў нас кніга была даступная і бясплатная. І трэба, напэўна, гаварыць не пра камерцыйную літаратуру, а літаратуру, набытую за заробленыя грошы. У мінулы год мы расцэнтралізавалі нашу фінансаванне і аддалі па раёнах. Сёлета мы цэнтралізавана пакінулі ўсе грошы ў абласной бібліятэцы. Уся літаратура закупаецца менавіта тая, што неабходна чытачу. Да таго ж, праграма адраджэння вёскі, кам'ютэрызацыя бібліятэк — гэта вельмі важныя з'явы. Цяпер база сельскіх бібліятэк бывае лепшая за базу гарадскіх. Значыць, неабходна далейшая распрацоўка пытання.

— Якія кнігі вы любіце чытаць самі, які з агульнаў бібліятэкі наведваеце часцей?

— Вось я краз на тое, каб пачытаць, амаль няма часу. Дырэктар бібліятэкі зусім нядаўна прапанавала Драйзера. Люблю класіку. І кнігі па дзелавым этыкеце. Зразумела, кожны паня-дзельцак з бібліятэкі атрымліваю абнаўленні ў сферы прававой інфармацыі — указы, пастановы.

— Якія праекты супольна з кніжнай скарбніцай маглі б наладзіць у бліжэйшы час?

— Гэтыя праекты паспяхова дзейнічаюць. Апошні — абласная бібліятэка з мастацкім музеем і музеем этнаграфіі ўзяліся за справу і змаглі аднавіць старажытныя касцюмы ўсіх рэгіёнаў — 21 раёна і двух гарадоў. І прывялі навукова-практычную канферэнцыю. Са Смаленска людзі прыязджалі таксама — нашы касцюмы маюць шмат агульнага. Шмат што зроблена бібліятэкай і да юбілею вобласці.

— Вы помніце сваю першую бібліятэку?

— Натуральна. Вёска Баранавічы-1 Осаўскага сельскага савета Магілёўскай вобласці, дзе я нарадзіўся. У нас была сямігодная школа, і вельмі ўтульная бібліятэка ў ёй. Заўсёды любіў туды хадзіць, пасядзець вечарам, пачытаць кнігі. Дарэчы, цяперашні дырэктар Магілёўскай абласной — Ілона Уладзіміраўна Сарокіна — прайшла школу сельскай бібліятэкі. А калі я пройдзеш, значыць, працаваць будзеш добра.

Гутарыла Ірына ТУЛУПАВА
Фота аўтара

Захаваліся праз вякі...

Самая старая кніга ў фондзе Магілёўскай абласной бібліятэкі — "Письма о разных физических и философических материях, писанные к некоторой немецкой принцессе, с французского языка на Российский переведенные Степаном Румовским", С. Пецябург, 1772 г. Ёсць яшчэ айчыныя выданні XVIII — XIX, XX стст., надрукаваныя грамадзянскім шрыфтам; "Русская старина" — штомесечнае гістарычнае выданне 1883г.; "История России с древнейших времен. Сочинения С. М. Соловьёва" (некаторыя тамы 1857 — 1882 гт. выдання); прыжыццёвыя выданні твораў знаных рускіх пісьменнікаў (раман у вершах "Евгений Онегин" А. Пушкіна; Творы графа Л. Талстога; "Пётрые письма" М. Е. Салтыкова-Шчадрына (1886 г.); "Путешествие из Петербурга в Москву" А. Радзінскава, выдана ў 1790 г. у Санкт-Пецябургу) ды інш.

У складзе фонда знаходзяцца таксама энцыклапедычныя выданні: "Большая энциклопедия" у 22-х тамах пад рэд. С. Южанова, С.-Пецябург, 1904г.; "Настольный энциклопедический словарь Бр. А. и И. Гранат" у 9-ці тамах, Масква, 1895 г.; "Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. И. Ефрона" у 74-х тамах, С.-Пецябург, Сямёнаўская Тыпа-Літаграфія, 1890; Яўрэйская энцыклапедыя ў 16-ці тамах.

Маюцца выданні серыі "ЖЗЛ", якія выходзілі ў свет у першыя гады пасля заснавання серыі (1890 г.): "Аляксандр Македонскі і Юлій Цэзар. Іх жыццё і ваенная дзейнасць", С.-Пецябург, 1898 г.; "Э. Кант і Гегель. Жыццё і філасофская дзейнасць", С.-Пецябург, 1891 г., інш.

Да таго ж, калекцыя краязнаўчай літаратуры і мясцовых выданняў таксама ўяўляе сабой багацейшы і найбольш поўны збор дакументаў аб рэгіёне.

У першую чаргу гэта вядомыя на сённяшні дзень летапісы і хронікі, што асвятляюць магілёўскую мінуўшчыну XVI — XIX стст. і якімі, па словах гісторыка Мікалая Улашчыка, не можа ганарыцца ніякі іншы беларускі горад (выданні канца XIX — пачатку XX ст.): Баркулабаўская хроніка; Хроніка горада Магілёва Сурты і Трубініцкіх; Запіскі ігумена Арэста; "Разныя записки, касаючыся до Бьлорусской епархii и здыняюга благочестия", складзеныя ў Спасскім манастыры. Гонар бібліятэкі — "Памятные книжки Могилевской губернии..." — штогадовае даведканае выданне аб адміністрацыйным і гаспадарчым жыцці губерні, якое выдалася з 1854 г. У краязнаўчым фондзе захоўваецца 15 кніжак з 35 выдадзеных.

Вельмі каштоўнымі крыніцамі для вывучэння гістарычнай спадчыны Магілёўшчыны з'яўляюцца таксама: "Обзоры Могилевской губернии..."; "Материалы для истории воссоединения Руси". П. А. Куліша (1877 г.); "Опыт описания Могилевской губернии в историческом, физико-географическом, этнографическом, промышленном, сельскохозяйственном, лесном, учебном, медицинском и статистическом отношениях..." (1882 — 1884 гг.) у 3-х тамах — выданне, падобнае якому не мела ні адна губерня Расійскай імперыі; часопісы "Вестник Могилевского земства" і "Могилевские епархиальные ведомости".

Адна з самых старых кніг краязнаўчага фонда — "Землеописание Российской империи для всьхх состояний" Еўдакіма Зяблоўскага (1810 г.).

У 2009 г. краязнаўчы фонд папоўніўся 73 электроннымі копіямі рарытэтных кніг па гісторыі Магілёўшчыны канца XIX-пачатку XX ст.

Вольга ЧУМАКОВА,
наместник дырэктара Магілёўскай абласной бібліятэкі

На здымках: "Опыт описания Могилевской губернии..." губернатара Дэмбавеца. Гэта найбольш значнае друкаванае выданне дарэвалюцыйнага часу ў краязнаўчым фондзе бібліятэкі. Да 740-годдзя Магілёва (2007 г.) было зроблена перавыданне гэтай унікальнай працы; летапіс, напісаны ў в. Баркулабава Быхаўскага р-на не пазней 30-х гадоў XVII ст.; выданне, прысвечанае старэйшай навучальнай установе Магілёўшчыны, якая была заснавана ў 1809 годзе і дала шлях многім вядомым пазней вучоным, грамадскім і палітычным дзеячам, выдатным прадстаўнікам мастацтва.

Фота з архіва бібліятэкі

Меркаванне

Публікацыя пад назвай "А што там далей?", змешчаная ў "ЛіМе" 9 красавіка 2010 года, выклікала неадназначную рэакцыю чытачоў. Нагадаем сутнасць таго матэрыялу...

Выпускнікам філалагічнага факультэта БДУ было прапанавана напісаць невялікія эсэ – паспрабаваць зрабіць своеасаблівыя "прагнозы" адносна "будучыні айчынай літаратуры". Тры пытанні, на якіх студэнты павінны былі засяродзіць увагу, фармуляваліся такім чынам: 1) Творчасць якіх сучасных пісьменнікаў будзе запатрабаванай чытачамі ў сярэдзіне XXI стагоддзя? Якія творы сыдуць у маргіналіі, не будучы карыстацца ўвагай наступных пакаленняў? 2) Якія тэндэнцыі выявяцца ў нацыянальнай літаратуры ў сярэдзіне XXI стагоддзя? 3) Якія тэмы і праблемы будуць на ўвазе мастакоў слова праз 40 – 50

гадоў? (Пры гэтым асобна адзначалася, што маюцца на ўвазе менавіта ўзоры сучаснай літаратуры, бо каштоўнасць класічнай спадчыны сумневу не падлягае).

Зразумела, меркаванні студэнтаў — суб'ектыўныя. У іх, як і ў кожнага чытача, — свае густы, погляды, літаратурныя прыярытэты. Таму зусім не дзіўна, што ў ацэнках творчасці адных пісьменнікаў яны кардынальна разышліся, а на конт іншых — аднадушна пагадзіліся.

Дацэнт Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта Ала Бразіхіна прапанавала сваім студэнтам далучыцца да гаворкі. Такім чынам, сёння ў чытачоў "ЛіМа" ёсць магчымасць пазнаёміцца з меркаваннямі навучэнцаў філалагічнага факультэта ГДУ.

Л. А.

Веру ў шчырасць

Даўно сказана, што мінулае ёсць пачатак будучыні. Менавіта клопатам пра будучыню беларусаў як нацыі, якой суджана існаваць на працягу многіх стагоддзяў, народжаны творы на гістарычную тэму. Таму я лічу, што скарбонку лепшых мастацкіх палатнаў, якія зольныя захапляць прыхільнікаў сапраўднай літаратуры наступных пакаленняў, будуць складаць творы такіх сучасных аўтараў, як А. Дударэў, А. Наварыч, В. Іпатава. Галоўная ж задача пісьменнікаў нашага пакалення заключаецца, перш за ўсё, у тым, каб найбольш дакладна і шчыра адлюстравалі гістарычную праўду сённяшняга жыцця для наступных пакаленняў.

На маю думку, праз некалькі дзесяцігоддзяў пісьменнікі будуць пісаць так, як пісалі нашы класікі, у крайнім выпадку, не горш. Галоўнае, што патрабуецца ад майстра слова, заключаецца, перш-наперш, у тым, каб твор быў напісаны праўдзіва і шчыра, бо хлусня, нават зусім невялічкая па сваіх памерах, імгненна адчуваецца і такі твор, наўрад ці знойдзе свой шлях да сэрца чытача, выхаванага на лепшых узорах айчынай класічнай літаратуры.

Сюжэты твораў будуць усё больш захапляльнымі. У сувязі з гэтым хачу ўзгадаць майго любімага пісьменніка Івана Шамякіна, якому, упэўнена, няма роўных у мастацтве стварэння займаальных сюжэтаў. Калі ж гэта будуць вершаваныя радкі, няхай яны будуць падобныя на пяшчотныя і дужа сардэчныя "гісторыі ў вершах", якія належачы п'яру вядомай беларускай паэтэсы Е. Лось.

Хочацца верыць у тое, што праз некалькі дзесяцігоддзяў за кнігамі айчынных празаікаў і паэтаў будуць выстройвацца вялікія чэргі, а чытачы будуць нецярпліва чакаць адкрыцця кнігарні дзеля таго, каб набыць кожны новы твор, напісаны таленавіта і па-беларуску.

АЛЕНА ПАЎЛАВА,
5 курс

Будучае за інтэлектуальным чытачом

Думаю, паступовае паніжэнне прамалінейнай умоўнасці мастацтва і імкненне да уніфікацыі — вось прыкладны шлях развіцця беларускай літаратуры ў наступныя 30 – 40 гадоў. Межы паміж літаратурай і сапраўднасцю "размыюцца". Мастацтва слова перастане быць мастацтвам у звычайнай форме, стане толькі фіксыраваным гэтай рэчаіснасцю, яе дубляваннем (эскаляцыя плыні нон-фікшн у сучаснай літаратуры — таму пацвярджае).

Магчыма, з цягам часу відавочна будзе змяняцца форма традыцыйнасці. Вонкавы кансерватызм зменіцца больш складанай устойлівацю ўнутраных фактараў, якія арганізуюць літаратуру. Сама традыцыйнасць пры гэтым не знікне — яна стане толькі менш прыкметнай. Мастацкі твор больш не

А што там далей?

будзе ўяўляцца скончаным і застылым "матэрыялізаваным" фактам. Кожны чытач зможа самастойна працягнуць сюжэт, па меры сваёй адукаванасці. То бок літаратура будзе адпавядаць запатрабаваным розных сацыяльных катэгорый, стане ўніверсальнай.

Хуткасць змены стыляў і кірункаў усё больш паскорыцца — выразны знак іх надыходзячага канца. Аднак на змену вялікім стылям і кірункам прыйдуць індывідуальныя стылі, роля якіх будзе павялічвацца па меры росту ў літаратуры асобнага пачатку. Развіццё індывідуальных стыляў нароўні з велізарнымі магчымасцямі, якія яно адкрывае, звязана з вялікай небяспечнасцю: з'яўленнем "псеўдастыляў", штучна прыдуманых тэрмінаў і дэфініцый. Таму велізарнае значэнне будзе мець рост асабістай культуры чытача, зольнага зразумець літаратуру.

Сярод сучасных твораў, чые імёны стала асацыяруюцца з эксперыментальнай пазіцыяй, безумоўна, застанецца ў гісторыі літаратуры А. Разанаў, якога ўжо сёння можна назваць "жывым класікам", сярод празаікаў гэтае месца, на мой погляд, належыць В. Казько. Магчыма, будуць цікавымі для нашчадкаў лепшыя вершы В. Шніпа і А. Глобуса. Аднак у прозы апошняга з названых пісьменнікаў, думаю, будучыні няма. У межах развіцця "урбанфіласофіі", якая можа стаць адной з дамінантных тэндэнцый "новай літаратуры", вытрываюць У. Арлоў, Г. Дубянецкая, а таксама маладая паэтэса В. Трэнас.

Заўтрашні дзень працягне не толькі сённяшні, але і ўчарашні: паводле вартаснасці ацэнкі сучаснае мастацтва можна толькі на фоне стагоддзяў. Якім будзе аблічча беларускай літаратуры праз 30 – 40 гадоў залежыць ад таго, што дзеля яе развіцця зробім сёння. Адзінае можна сказаць дакладна: будучае мастацтва слова не столькі за адыёзнымі памкненнямі саміх аўтараў і звышфіласофскім зместам іх твораў, колькі за інтэлектуальным чытачом.

АЛЕСЬ БАРАНОЎСКІ,
4 курс

Перамога пасіянарнасць

Размаўляла напярэдадні з сяброўкай, таксама філолагам. Спытала яе: "А што будзе з беларускай літаратурай гадоў праз трыццаць, як лічыш?" Думала нядоўга: "Ведаю, што мае дзеці наўрад ці будуць чытаць творы па-беларуску..." Размаўляла з настаўнікам са школы, якую скончыла, бо цікава пачуць меркаванне ўсебакова адукаванага і проста цікавага чалавека. Мой ранейшы настаўнік па гісторыі ўпэўнены: "Літаратура — культурны працэс, які адбываецца на працягу амаль чатырох тысячагоддзяў, і вось так узьць і скончыць сваё развіццё, а тым больш існаванне, не зможа". Вось так. Як бачыце, акрамя песімістычных адказаў тыпу "канец беларускай літаратуры", няма і людзей, настроеных пазітыўна. Гэта прыемна. Сапраўды, пакуль жыве чалавек стваральнік культурнага працэсу, напрыклад, мой таленавіты аднагрупнік Алесь, вершы якога друкаваліся неаднойчы (а жыць і пісаць ён будзе доўга), будуць і вынікі пачуццёвай дзейнасці творчай асобы.

Згадзіцеся, што многія кнігі сучасных, асабліва маладых, аўтараў цяжкавата знайсці ў кніжных крамах побач з атласамі і дапаможнікамі абітурыентам. Сёння ў пошуках упадабаных слатвораў дапамагае беларускі Internet, які ўжо наплёў усеабдымнае павуцінне сайтаў. Нягледзячы на выдаткі "сеціратуры" (суседства таленавітых і графаманскіх твораў), менавіта Internet у будучым дапаможа развіццю нашай літаратуры і, здаецца мне, можа адбыцца, што выкарыстанне яго павуцінава-сайтавай мовы народзіць новыя напрамкі ў літаратуры. Калі былі ўжо рагер-вершы, быць можа, з'явіцца якія-небудзь незвычайныя net-вершы. Чым не новае адгалінаванне ў пазіі? У гэтым кантэксце трэба згадаць А. Хадановіча, які, магчыма, застанецца ў гісторыі беларускай пазіі як адзін з таленавітых пачынальнікаў літаратуры

на tut.by, што будзе плённа развівацца і далей.

Сучасны фармат беларускай літаратуры знаёміць нас з мноствам імёнаў і стракаціць тэкстамі на любы густ. Мы ўжо перастаем здзіўляцца той колькасці твораў, што ўпрыгожваюць сёння і без таго харызматычнае, шматнастраёвае аблічча нашай літаратуры. Але ці многія з іх застаюцца ў памяці? Дакладна, што з падручнікаў і хрэстаматый не знікне імя паэта-філосафа, паэта-рэформатара А. Разанава. Упэўнена, што ўшанавана будзе творчасць паэта-пасіянарнага А. Сыса. Магчыма, некаторыя творы постмадэрнісцкага характару таксама стануць не толькі часовым захапленнем-забаўкай для сучаснікаў. Маю на ўвазе гомельскага пісьменніка С. Балахонава. Ягоны зборнік "Імя грушы" падабаецца цікавым і інтрыгуючым сюжэтам, некаторыя часткі можна параўнаць са стылем Барыса Акуніна.

На пытанне "Што адбудзецца з літаратурай?" смела адказваю: літаратура адбудзецца і будзе адбывацца зноў і зноў, бо ў любы час жывуць пісьменнікі-пасіянарныя, якія вядуць адзін з адным пераклічку праз стагоддзі і абараняюць святае ў літаратуры. Іх шмат, гэтых анёлаў-ахоўнікаў, і не толькі літаратуры, а і іншых відаў мастацтва.

А праз дваццаць-трыццаць гадоў беларускую літаратуру будуць рэабілітаваць, калі спатрэбіцца, дзеці маёй сяброўкі.

ВЕРА КРЫЎЦОВА,
4 курс

Застанецца сумленне

Для кожнага з нас заўтрашні дзень — загадка. Цяжка нават адказаць, што можа здарыцца нават праз некалькі імгненняў ці хвілін з нашым жыццём. Вядома, што час — гэта хуткаплынная рака. Таму напісанае можа быць сёння актуальным, але заўтра апынуцца на запаленых паліцах.

Сумленны пісьменнік часцей за ўсё хвалюецца за тое, што застанецца ад яго і пасля яго. Сапраўды, што здарыцца з беларускай літаратурай праз 30 – 40 гадоў? Ці працягнуцца "эра малых жанраў", або ізноў надыйдзе час раманаў-эпапеяў? Сённяшняе пакаленне не любіць чытаць. Ці жадалі класікі, каб іх чыталі ў сухім, бяздушным скарочаным варыянце? Адказаць няцяжка, але пачуццё сумлення трапіць у будучыню, на жаль, у скажоным выглядзе, кароткім пераклаце бацькоў у стылі "што такое добра і што такое дрэнна".

Магчыма, праз паўстагоддзя стануць папулярнымі кнігі ў адзін радок ці нават у адно слова. У сусветнай літаратуры гэта існуе і зараз. Нядаўна атрымаў

узнагароду пісьменнік за твор, які складаецца з усяго толькі аднаго радка — трох слоў, са змешчанымі ў кнізе ілюстрацыямі і крытычнымі каментарыямі. Мабыць, гэта і ёсць сапраўдная эстэтыка, "мастацтва дзеля мастацтва"...

Набылі цікавасць электронныя варыянты кніг. Чалавек лянуецца сам шукаць патрэбны твор, а часцей звяртаецца да інтэрнет-рэсурсаў. Але якасць выкладзенага матэрыялу пакадае жадаць лепшага: памылкі ў напісанні, адсутнасць многіх знакаў прыпынку часта мяняюць нават сэнс твораў. Спажывец літаратуры развучыўся звяртаць увагу на якасць зместу і формы падачы кнігі. Траціцца і сама сутнасць назвы "кніга".

Хто ведае, што будзе пасля? Галоўнае, каб беларуская літаратура заўсёды займала пачэснае месца ў агульнанароднай свядомасці і не страчвала сусветнай вартасці. А вось клопат пра змест і форму даўно ўжо застаўся за плячыма сучаснікаў. Так, творы Р. Барадуліна, Г. Бураўкіна, Н. Гілевіча, Д. Бічэль-Загнетавай — новая класіка на рубяжы тысячагоддзяў. Запатрабаванымі будуць і творы на гістарычную тэму, і найперш проза Л. Дайнекі, Л. Рублеўскай і інш. Не страціць актуальнасці, на жаль, і тэма Чарнобыля, а таму будзе папулярнай пазіія і М. Мятліцкага. З маладзейшага пакалення ёсць шанцы застацца ў гісторыі ў В. Жыбуля і зусім юнай яшчэ Вікі Трэнас.

Разважаючы пра магчымыя шляхі развіцця беларускай літаратуры ў XXI стагоддзі, узгадаю радкі А. Разанава з "Пункціраў": "адна сцяжына — і тая ў неба".

Вікторыя АГЕЕВА,
3 курс

Прагнозы — няўдзячная справа

Вось каб даведацца, што з беларускай літаратурай праз 40 гадоў будзе!..

Gdyby, ah gdyby na wierzbie rosły grzyby... Жыве чалавек — жыве яго цікаўнасць! І нічога ўжо з гэтым не зробіш.

Але вернемся да беларускай літаратуры. Па-першае, тое, што яна будзе існаваць, — гэта факт. Куды ж дзенуцца тыя творы, што ўжо напісаны? Надта ўжо складана ўявіць, што яны нейкім чынам проста знікнуць. Растварацца... Растануць... І адправяцца перасякаць прасторы сусвету. Жах!

Ці, можа, іх спаліць? Уявіце: насуплены змрочны злыдня ходзіць па бібліятэках ды кніжных крамах, забірае ўсе кніжкі, а потым іх паліць. Яшчэ большы жах. Але бяда яго ў тым, што ён не будзе ведаць: да маёй маленечкай бібліятэкі ён дабрацца не зможа. І зноў — беларускія кніжкі будуць існаваць.

Па-другое, тое, што яна будзе развівацца, таксама факт. Пакуль існуюць тыя "вар'яты", што захаляюцца беларускім словам і нават размаўляюць па-беларуску, літаратура на іх роднай мове будзе жыць, развівацца. Яны ж, гэтыя дзівакі, такія хітрыя: не проста сваёй літаратурай захаляюцца, яны і сваім дзеям дадумаюцца перадаць гэтае захапленне. А тыя дзеці — сваім дзеям, а тыя — сваім дзеям... Вось вам не такі ўжо складаны рэцэпт развіцця беларускага слова ў часе і прасторы.

А вось каб яшчэ даведацца, хто з сучаснікаў будзе праз тры 40 гадоў радаваць мяне сваімі шэдэўрамі... Куды ж мы дзенымся без усіх тых, хто зараз ужо стварае свае непаўторныя, вялікія творы. Напрыклад, цяжка будзе ўявіць літаратуру без такіх асоб, як Зміцер Вішнёў, Волга Гапеева, Альгерд Бахарэвіч, Юрась Нераток. Хочаце правярць? Сустрэнемся праз 40 гадоў.

А ўвогуле, літаратура — дама капрызная, наравістая. Хто ведае, куды яе занясе. І не тое што праз 40 гадоў, а нават праз год. Будучыню занадта цяжка прадказваць...

Вольга ГРЫНЬ,
3 курс

У пошуках вартасці

Мяркую, што ў бліжэйшыя 30 — 40 год у цэнтры ўвагі мастацтва будзе нацыя, у свеце стане модным адрознівацца ад іншых роднай культурай (аднак не саломой і лапцямі). Таму ў беларускай літаратуры і крытыцы застанецца Пятро Васючэнка, з уласцівай яму шчырасцю і далікатнасцю; сёння права пераважыць літаратурны "пясочны гадзіннік" належыць гэтаму чалавеку.

Беларусь ператворыцца з Краіны Паэзіі ў Краіну Эсэ (эсэ, па сутнасці, — самы беларускі жанр, які гарманіруе з нашым менталітэтам, жанр, блізкі людзям, здольным тонка адчуваць, павольна думаць; эсэ не дорыць букет кветак, яно заманьвае іх водарам). Безумоўна, лідэрамі ў гэтай галіне застануцца Уладзімір Арлоў і Валянцін Акудовіч, апошні, дарэчы, трывала замацуецца ў гісторыі літаратуры (і не толькі) яшчэ і таму, што названы "беларускім філосафам" (гэта ўжо не святар-філосаф К. Тураўскі, не пісьменнік-філосаф Кузьма Чорны).

У сённяшнім рэзкім папаўненні колькасці жанраў аўтары самі разгубяцца, любое пісьмо прыйдзецца назваць творам, а гэта небяспечна для літаратуры. Таму многія з аўтарскіх жанраў знікнуць ці, у лепшым выпадку, пачакаюць свайго часу. Зменшыцца і колькасць аўтараў, многія з якіх сталі "пісьменнікамі" толькі дзякуючы лёгкаму працэсу выдання кнігі.

Аднымі з самых запатрабаваных стануць кнігі Р. Барадуліна. Будучы пенсіянер А. Хадановіч праз колькі год нашча чарговую кнігу і застанецца адным з самых папулярных паэтаў першай паловы XXI стагоддзя. Працягне ўвечываць жыццё свайго пакалення С. Прылуцкі. А вось творчасць З. Вішнёва, С. Мінскавіча, М. Мартысевіч і інш. хутчэй за ўсё будзе ўзгадвацца толькі ў якасці прыкладу пры напісанні тэарэтычных работ пра сучасны літаратурны працэс.

У прозе спрэчным, але папулярным застанецца Ю. Станкевіч, але хочацца, каб побач з'явіўся такі ж моцны па стылі, але больш светлы па тэматыцы пісьменнік. Не знікнуць з прозы і А. Федарэнка, А. Казлоў і інш. Месца другога боку "празаічнага" медала будзе чакаць свайго творцы.

А вось выратавальнікам беларускай драматургіі ў бліжэйшым будучым я не бачу. Напісанае А. Макаёнкам па сённяшні дзень чакае таленавітага нашчадка, які здолее прыняць тыя жанрава-стыльовыя і тэматычныя шляхі, якія былі адкрытыя з такой скрупулёзнасцю і ўважлівасцю. І. Сідарук, якога называюць самым таленавітым сучасным драматургам, на мой погляд, абсалютна далёкі ад жадаемых вынікаў. Спробы паэтаў (А. Дранько-Майсюк) і празаікаў (Ю. Станкевіч) напісаць п'есу таксама не зусім удалы.

Чаго мы наўрад ці дачакаемся ў бліжэйшыя два дзесяцігоддзі, дык гэта беларускамоўнага кітчу і літаратурнай рэкламы на вулічных шчытах.

Беларуская літаратура моцна залежыць ад сацыяльна-гістарычных падзей. Хацелася, каб у будучым рашаючую ролю адыграла мастацкасць, каб літаратура адштурхоўвалася

не ад знешніх умоў, а ад унутраных, уласна мастацкіх. Аднойчы беларуская літаратура вуснамі Кузьмы Чорнага маліла: "Памажы мне, Божа, знайсці дзверы ў маю будучыню". Дзверы даўно знойдзеныя, трэба проста падабраць правільны ключ, адзін з мноства магчымых.

ГРЫНА БАЖОК,
5 курс

Tribus verbis

Што ж будзе з беларускай літаратурай праз 40 — 50 год? Большасць людзей цікавяць не творы ў любімым жанры, а "любімыя" (папулярныя, раскручаныя, аўтарытэтныя, модныя) аўтары. Але гэтак адбываецца скрозь у свеце. Таму мала пісаць таленавіта, трэба быць яшчэ "прамацыйна апрацаваным". А прамацыйна будучы апрацоўвацца ў беларускіх сродках масавай інфармацыі так званыя нацыястваральныя аўтары і творы.

Відавочна, што сённяшні чытач — не толькі спажывец масавай культуры, але і яе выхаванец. Тое, што раней сарамліва хавалася, сёння становіцца "культурным мэйнстрымам", а па сваёй масавасці і ўздзеянні на фарміраванне густаў шырокай публікі часта значна пераўзыходзіць уплыў сур'ёзнага мастацтва. Адным словам, цяжка рабіць прагнозы. Але ёсць упэўненасць, што застанецца-вернецца класіка: творы Якуба Коласа, Янкі Купалы, М. Багдановіча, Ул. Караткевіча і іншых.

Творчасць Р. Барадуліна, В. Быкава, антыутопіі А. Адамковіча не ўкладвалася ў афіцыйна вызначаныя рамкі, таму захавалася надалей і будзе цікавай для "пераборлівага" чытача. Сярод старэйшага пакалення сучасных пісьменнікаў шмат тых, творы якіх сядуць у нябыт, бо ўжо зараз з'яўляюцца "нечытабельнымі" (думаю, што абыдземся без іх). Застанецца, на маю думку, экзістэнцыяльная і постмадэрнісцкая літаратура, якая прадастаўлена пляядай не менш таленавітых пісьменнікаў, чым класічная. Сярод такіх творцаў я асабліва вылучыла б А. Бахарэвіча, але вельмі шмат і рознага "смецця".

Увогуле роля і месца літаратуры ў будучым грамадстве могуць быць з дастатковай грунтоўнасцю выяўлены ў тым выпадку, калі ў даследчай практыцы будзе ўлічана ўся складаная сукупнасць разнастайных фактараў, якімі абумоўліваецца і суправаджаецца літаратурны працэс. Як жа гэта зрабіць? Можна, адбудзецца рост колькасці беларускіх літаратурных выданняў? Верагодна, але гэта, на жаль, рэдка прыводзіць да росту іх якасці. Прачытайце замежныя рынкі? Няблага, але таксама наўрад ці паўплывае на ўвесь літаратурны працэс, бо ён не стане масавым, толькі што ў выпадку аб'яднання беларускага культурнага поля з нейкімі іншымі, еўрапейскім, расійскім, украінскім. Да таго ж галоўным бар'ерам яшчэ доўга будзе заставацца моўны.

Кацярына СІЛКОВА,
4 курс

Погляд аптыміста, песіміста і рэаліста

Каб даведацца, якімі мы будзем праз колькі гадоў, дастаткова паглядзець на сваіх бацькоў. Наша будучыня заўсёды ў нашым мінулым. Што ж змянілася ў нашай літаратуры за апошнія 30 — 40 гадоў? На першы погляд, шмат чаго, аднак усе гэтыя змены абумоўлены былі ўсяго двума фактарамі. Першы звязаны з грамадска-палітычнымі зменамі, другі — з сусветнымі

тэндэнцыямі ў развіцці літаратуры. Спрагназаваць гэтыя фактары складана.

Зразумела, што кожная нацыянальная літаратура мае сваю спецыфіку, свае цяжкасці, свае поспехі. Так, калі ў рускай літаратуры ідзе дыскусія, як жа сярод безлічч гламурна-дэтэктывных раманаў адшукаць твор, які можа прэзентаваць на статус класікі, то ў нас па вядомых прычынах праблема іншая: як знайсці чытача, які возьме ды і пачытае па-беларуску, і для нас зусім неістотна, ці будзе гэта сапраўдная папяровая кніга або раман на нейкім электронным носьбіце. Дарэчы, пытанне, ці здолее выжыць кніга ў сваёй звычайнай форме ў эру камп'ютэрных тэхналогій, на мой погляд, такога ж неадрачанага як пытанне, ці не знікне тэатр ва ўмовах існавання тэлебачання. Канечне, кніга, звычайная папяровая кніга, застанецца, таму што нармальны пісьменнік будзе заўсёды марыць, каб яго шэдэўр не патануў недзе ў вялікай павуціне, а існаваў рэальна на паліцы, быў бы часткай гэтага рэальнага складанага свету, а не часткай сусветнай інфармацыі.

Што ж тычыць канкрэтных прагнозаў, то я маю тры версіі.

Аптымістычная, амаль што утапічная. Беларуская літаратура будзе перажываць сапраўдны бум, бо на беларускі мове пачнуць пісаць усё: ад інструкцый на асвяжальніках паветра, нізкапробных дэтэктываў і кулінарных кніг да выскокай, незразумелай большай частцы чытачоў літаратуры. Версія малаверагодная, аднак такая жаданая, што хочацца зраз жа сесці і напісаць іранічны дэтэктыв для нейкай хатняй гаспадыні. Няхай такі твор і не пакіне следу ў гісторыі, аднак сваю маленькую, але важную місію ён усё ж такі выканае.

Песімістычная. Рускамоўная беларуская літаратура стане ключовай з'явай у нашай літаратуры. Аднак беларуская літаратура будзе развівацца ў кантэксце рускай літаратуры. На шчасце, таксама версія малаверагодная. Заўсёды знойдзецца свой Багушэвіч, які выцягне літаратуру на ўзровень Купалы і Багдановіча.

Рэалістычная. Асабліва нічога не зменіцца. З'явіцца нейкі новы постмадэрнізм, які старэйшае пакаленне будзе ляць, а малодшае ўсхваляць. Магчыма, на іншы ўзровень выйдзе літаратура, дзякуючы кіно. Паколькі экранізацыя — гэта заўсёды паспяховая рэклама кнізе, то і літаратары будуць імкнуцца стварыць нейкія "кіношныя", экспартныя творы. Несумненна, з'явіцца і новая класіка. Зразумела, што не ўсе сённяшнія творы вытрымаюць іспыт часам. На мой погляд, будуць актуальнымі праз 30 — 40 гадоў творы Ю. Станкевіча, бо, з аднаго боку, ад іх не веяе нафтамінам (і з боку зместу, і з боку формы), а з другога — яны захоўваюць традыцыйны зварот да агульначалавечых каштоўнасцей. З паэтаў папоўніць невычарпаную скарбніцу беларускай літаратуры А. Хадановіч, якога вельмі хочацца параўнаць з М. Багдановічам (нават прозвішчы сугучныя), і не толькі па ўзроўні паэтычнага таленту, колькі па незвычайнай здольнасці вынаходзіць нешта новае. Думаю, што квіток у будучыню не атрымае жаночая паэзія (В. Трэнас, Т. Сівец, М. Мартысевіч і інш), бо катэты з напускай, штучнай інтэлектуальнасці і жаночай эмацыянальнасці наўрад ці каго зацікавіць у будучым.

Адно можна спрагназаваць дакладна: у беларускай літаратуры ёсць будучыня, а гэта ўжо сам па сабе неblaгі прагноз для нас, беларусаў.

Татцяна ШЫШОВА,
5 курс

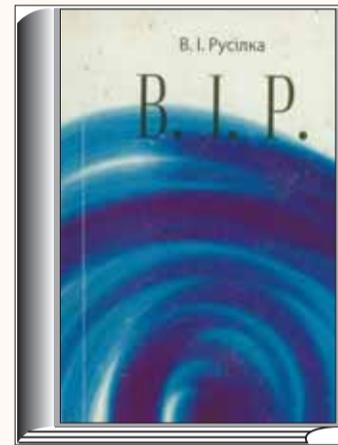
Фота Кастуся Дробава

Творчы вір Вольгі Русілка

У красавіку Алег Салтук, рэцэнзуючы зборнік Вольгі Русілка "В. І. Р.", пісаў, што "грэцыя па ліку кніжка яе адметная сваёй жыццёвай напоўненасцю, шчырасцю і непасрэднасцю". Сёння, працягваючы абмеркаванне творчасці паэткі хацелася б зярэдрозіцца на яе іншых, менш заўважных, мастацкіх адметнасцях.

Пачатак 1980-х гадоў у беларускай літаратуры быў адзначаны як час адкрыцця новых паэтычных дараванняў. На старонках літаратурных часопісаў і газет пачалі з'яўляцца творы Уладзіміра Магзо, Любові Тарасюк, Міколы Мятліцкага і іншых. Менавіта да гэтай пісьменніцкай плеяды належыць і Вольга Русілка.

"Вершы вершыць лёс, надыхтоўвае і спірае..." Гэтыя вершаваныя радкі з новага зборніка паэзіі Вольгі Русілка "В. І. Р." (2009) характарызуюць асноўны пафас яе творчасці: яна піша пра асабіста перажытае, глыбока адчутае. У многім яе вершы — уласная біяграфія, сам жыццёвы лёс з яго перыпетыямі, пошукамі і знаходкамі...

Хвалаючая змястоўнасць, глыбокая эмацыянальнасць, кранальная шчырасць — вызначальныя рысы паэзіі Вольгі Русілка. Ды яшчэ, на маю думку, творчай манеры аўтара ўласціва па-свойму ашчаднае і далікатнае абыходжанне са словам. Гэтая своеасабітая "пільнасць" паэтычнага почырку Вольгі Русілка — вытанчана дакладнасць вобразаў, трапнасць вызначэнняў, выключная яркасць метафорыкі — верагодна, не толькі прыроджана, але і выхаваная прафесійнай дзейнасцю.

Зборнікі вершаў "Табе" (1996) і "Ажына" (2004) адразу ж прыцягнулі ўвагу і чытачоў, і літаратуразнаўцаў. Першы зборнік засведчыў, што ў літаратуру прыйшоў адораны паэт — непасрэдна, арыгінальны, гранічна шчыры. А ўжо другі зборнік даў падставы гаварыць пра імклівы рост творчага майстэрства аўтара, пашырэнне праблема-тэматычных абсягаў паэзіі... Так, напрыклад, у лімаўскай рэцэнзіі Лада Алеянік заўважыла: "...Пачуцці, якімі дзеліцца аўтарка, уражваюць своеасаблівай "пазнавальнасцю": яны знаёмыя ці не кожнаму, хто аднойчы пакінуў утульную цёплую бацькоўскай хаты і ап'януўся ў вірлівым "вялікім" свеце, дзе зведаў слодыч зйфары дзясянінню і горчы расчаравання ад няспраўджаных спадзяванняў. Адчуванне ўласнай безбаронасці перад гэтым светам, няпэўнасці і няўпэўненасці, разуменне зменлівасці лёсу — перажыванні, натуральна ўласцівыя жывой душы, выяўляюцца ў вершах з трапяткой эмацыянальнай вытанчанасцю. За гэтай паэтычнай шчырасцю расхінаецца пластычная і рухомая вобразная рэальнасць, дзе паяднаны мастацкая канцэпцыя свету і асобы".

Варта заўважыць, што ў сваім новым зборніку Вольга Русілка не адыходзіць ад асабістых "паэтычных традыцый". Вершы яе працягваюць кранаць душэўнасцю, эмацыянальнай праучласцю, тонкім лірызмам. Яны па-ранейшаму вельмі асабовыя і асабістыя.

Тэмы малой радзімы, вёскі, бацькоўскай хаты, першых уражанняў, якім раней ужо было прысвечана нямала паэтычных твораў, атрымалі мастацкія ўважлівасці і ў новым зборніку Вольгі Русілка. Сярод іх — верш, прысвечаны роднай вёсцы Бершты, які выяўляе пачуццё непарыўнай паяднанасці асобы з той мясцінай, дзе быў зроблены першы крок у вялікі свет... І адначасова ў радках увасоблена выталенае вытокаў мастацкага таленту аўтара, самой прыроды паэтычнага свегааснавання:

*Крык народзін
маіх самы першы,*

*Сон юнацтва
наіўна-бязгрэшны,
Вёска родная — Бершты.
Тут у садзе растуць мае вершы,
А ў хаце дзяды*

*лёс мой вершаць,
Вёска родная — Бершты...*

Не пакінута без увагі ў кнізе "В. І. Р." гэтаксама тэма каханья. Інтымная лірыка Вольгі Русілка вельмі разнастайная. Гэта натуральна. Каханне, як вядома, здольна натхняць і акрыляць, дарыць хвіліны найвышэйшага шчасця, але яно можа разбураць і нішчыць, прымушаць глыбока пакутаваць... Вершы "Якое там каханне...", "І вось пяпер...", "Гэта як подых...", "Ён не вернецца ў жоўты верасень...", "На развітанне..." і іншыя ўвабраві шырокую гаму пачуццяў і перажыванняў, уласцівых каханню, закаханым. Яны лірычныя і іранічныя, рамантычныя і драматычныя...

*І хай стамлёна рукою
Мне жывіне атулея стан.
Прасіла ў долечкі спакою,
А ты маёй трывогай стаў.*

Асабліва сцю кнігі "В. І. Р." з'яўляюцца тэматычна новыя вершы, якія ўражваюць надзвычайнай глыбіняй пачуцця, неспатольнай пяшчотай, кранальнай мілагучнасцю. Гэта творы, прысвечаныя тэме маірыства, — "Дачушка!", "Я цябе чую...", "Старыя лісткі", "Трывога", дзе абвостранасць унутранага перажывання спалучаецца са светлай радасцю, надзеяй...

*Зерне, парастак, сцяблінка —
пагратай, мая дзядушка.
Квола пупышка, кветка —
расцівай, мая ты дзетка.*

Вольга Русілка, несумненна, — паэт-традыцыяналіст. Яна ў асноўным прытрымліваецца класічных формаў верша, галоўную ўвагу надае сэнсу твора, і новы зборнік аўтара — доказ таму. Тут галоўны акцэнт робіцца на рэфлексію, эстэтыку вобраза, а таксама — на чытацкі роздум і разуменне. Аднак вядома, што фактычна кожны мастак, часам, робіць спробу эксперыменту. Дык вось трэба падкрэсліць, што эксперыменты Вольгі Русілка (якіх, праўда, у кнізе "В. І. Р." няма), цалкам удалы. Трэба заўважыць, што зборнік "В. І. Р." склалі не толькі вершы. Тут змешчаны гэтаксама празаічныя мініяцюры ("У нас такое прымавіско", "За такое калыханне", "Файно, от файно" і іншыя), дзе аўтар па-мастацку дасціпна дэманструе сапраўдны каларыт беларускай вёскі і яе жыхароў. Апроч таго, у кнігу ўвайшлі пераказаныя Вольгай Русілкай вершы Яўгена Голубева (Даўгаўпілс). Па вялікім рахунку, гэтая кніга яшчэ раз засведчыла не толькі шматграннасць таленту, але значны мастакоўскі патэнцыял Вольгі Русілка.

Алесь ГРЫБОВСКИ

Алес
ЧОБАТ

Самалёт

Смерць нідзе не ходзіць сама —
Звычайна ёй адзінока, самота;
Смерць ляжыць — як зямля, і зіма,
І месца выбуху самалёта.

На крыжаванні бяроз і нябёс
Перасякаюцца проста і прамая
Шлях да ямы, — па імені Лёс, —
З дзірой у зямлі — па імені Яма.

А што было і чаго не было,
Гісторыя потым напіша крывая —
Цемра раней, ці раней святло,
Сусвет у дзіры, ці яма без края?! —

Цяпер на адзінай вечнай мяжы, —
Па імені Смерці Вечных Дзверы, —
Цені таўкуцца — жыцця, душы,
Сумлення, страху, памяці, веры...

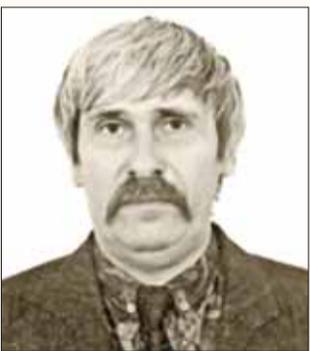
Ты і я

Даўно было тое і адцяла,
цяпер спакой — каб паспамінаць,
як слёзкі прыймаць і з вочак, і з цела,
і подых твой у свой подых прыймаць.

Даўно было жыццё не такое,
цяпер другое — якое ёсць,
у розных пакоях цяпер мы двое,
і ў нас другія і кроў, і косць.

Прайшлі шпіталі і пераломы,
тваё сэрца хворае, я спяць —
чаго зноў жыць? Каб дзесятак знаёмых
ізноў пільнавалі, дзе я і ты?!

Не ты і не я цяпер ты і я,
так выйшла абодвум —
і смерць незадоўга;
царквы, касцёлы і Быцця
памяць, і праўда, і проста доля...

Кастусь
ЖУК

Санцакос

На пажухлыя пакосы
Сонца ўпала прамянямі.
І гуляе ветрык босы
З разамлелымі чмялямі.

Выпіла азерца — неба...
Неба — выпіла азерца...
І прапахла поле — хлебам.
І прапахла хлебам — сэрца.

Конік — скокам, конік — бокам
Вальс танцуе свой старанна.
І сарока-белабока
Рассмязыла смехам ранак.

Песціць песню жаваронак.
Каналлянка вучыць ноты.
Басавітыя вароны
Падпяваюць ім, блазготы.

Меданосна, высакосна
Выпахлі лугі ў даліне.
І павук на сонца кроснах
З павуціння
Тчэ націнне.

Бусел лоўка галавою
Кланяецца ў пояс травам.
І ласі да вадапою
Крочаць па сцяжынцы млява.

Не забуду ўсё, што чую.
Не забуду ўсё, што бачу.
Тут я сёння — заначую.
І наплачу... дню на ўдачу.

Я знаю даўно...
(з Юрыя Левітанскага)

Я знаю даўно,
што калі паміраюць людзі
і прымае зямля
іх душаў навока зямны, —
пераменаў ніякіх у свеце.
Другія людзі
гэтаксама жывуць далей —
ад адной да другой сцяны.

Гэтаксама снегаюць,
сварацца, абдымаюцца,
ідуць па закупы,
цалуюцца наўзадых,
ў лазнях мьюцца,
ці на сходах маюцца,
свет не рушыцца —
ўсе на месцах сваіх.

Але ў смерці кожнай
скураю чую: рушыцца!
У імгненне апошняй —
кароткай, як стрэл! — цішыні
неба рушыцца,
зямля рушыцца,
і не чуюць такога
нелюдзі хіба агны...

«Бо стала цесна...»¹

Быў вінаваты ткацкі станок —
бо сам па ім бегаў чаўнок,
потым нітку, — як злётку! —
круціла сама калаўротка,

потым механік Ват
прыдумаў узяў апарат —

і была ўжо сталая машына
народнаму гору прычына,

а потым крыклівае радыё
акіянкай свет загадзіла,

потым прыйшло кіно —
у ружовы гурман завяло.

а нямала і сёння пакутаў —
цяпер вінаваты камп'ютэр,

бо ў наш XXI век
лішні сам сабе чалавек.

Вясна

Сон мой адвечны, хамскі і панскі,
ізноў абудзіць цяпло вясновае —

Апантана

Душою ўрастаю
У зялёную замець лясоў.
І няма гаражэй — небакраю.
І няма гаражэй — верасоў.

Ад ляся, ад рыжухі лісіцы
Навучыся жыццю спакваля.
А з крыніцы жывое вадыцы —
Пры сустрэчы пап'ю апася.

Адгавецца душою паспею
І ачысціцца ад мітусні.
Мой ажынік — у сэрцы даспее,
А чарнічкі — у дум глыбіні.

Мне ад лесу нічога не трэба,
Толькі б жыў тут Лясун-барадач.
І спрыяла ўсёй жыўнасці — неба.
І махначыўся сам ён, махнач.

Чацвер

Хоць развучыўся
верыць я ў людзей,
Ды продкам — веру,
Бо кожны перажыты мной чацвер —
Не зычу й зверу.

Чамусьці забіраў (маіх!) чацвер
У шлях апошні.
Не зранку рыпацеў тады асвер —
Апоўдні.

Карцела працаваць яму тады,
Як і належыць,
Бо не хапала ў той чацвер вады,
Як людзям — сцежак.

Як сонцу — промняў не хапала ў той
Чацвер ля гачы,
Так не хапала і вады жывой,
Каб лёс з'іначыць.

І рыпацеў спагадліва асвер
Сушлівым летам —
Каціўся слуз гарачых мой давер
Да ног кабатаў.

засяляе край партызанскі,
запалымнее зара вечаровая.

“Сонца свабоды праз хмары, цёмныя
узыйдзе ясна над нашай ніваю,
і будучы жыцці дзеткі патомных,
нашаю доляй, доляй шчасліваю!”

Так і напіша ноччу ў завулку, —
і застаецца ў цемры прычына! —
з Лібава-Роменскай мінскай чыгункі
інжынер Неслухоўскі vel! Янка Лучына.

Мёртвыя душы

«Не совершается ли уже,
пока мы здесь говорим,
какое-то страшное
и безмолвное дело?»
Николай Гоголь

Круціца кола — сям'я і школа,
жыцця апошняга пядзь,
а голад і холад, як серп і молат,
даўно ў падручніках спяць.

Круціца вецер у небе голым,
ноччу косці баляць,
а ўздоўж бяссонніцы —
верхам і долам —
мёртвыя душы стаяць.

Стаяць шыхты
на бяссонных манеўрах,
граюць ролю сваю
з легендаў і казак пра касінераў
ці Залатую Жняю.

Стаяць і чакаюць, калі я згіну,
ці прыйдзе спакойны скон —
дакосьці Ясь сваю канюшыну,
дажне Пані Смерць загон...

А я, калі гэтай ночкай не здохну
і смерць перайду, як мяжу,
то па-ўкраінску —
у версіі львоўскай! —
Гоголю ў Рым напішу.¹

¹ Радок Якуба Коласа “Бо стала цесна,
з той прычыны...”

¹ vel (лац.) — альбо, іначай.

¹ З прафесурай з Лемберга-Львіва
ў 1840-х гадах Гоголь перапісваўся па-
ўкраінску, бо ён быў чалавекам еўра-
пейскай культуры; украінская мова пад
Аўстра-Венгрыяй лексічна і фанетычна
была троху іншай, чым пад Расійскай
Імперыяй...

Счацвертавала ты мяне, жыццё,
І знелюбіла.
І што мне забыццё і небыццё?!
Я сам — магіла.

***

Паэты чытаюць вершы —
І гром раскалыхвае цішу.
З іх кожны — галоўны і першы,
Бо кожны — сакральнае піша.

Паэты бароняць вершы
Няўрымліва, ашалела.
Яны — эпахальнае вершаць,
Душу спапяляючы, цела.

Грахоў спапяляючы нішу,
Паэты — жыцця праўдасветы...
Паэты — крывёй сваёй пішуць,
Таму яны — і паэты.

Дзмітрый
ПЯТРОВІЧ

***

Позірк цнатліва-цікаўны
Ясных блакітных вачэй...
Хто ты, мая Яраслаўна?
Мрою спаткаў я знячэў?

Голас — бы звонкія льдзіны
Ў марыве летняга сонца.
Хто ты, багіня-дзяўчынка,
Кветка у маргах бясконцаў?

Ты застанешся ў санетах,
Што я спляту у вянок, —
Краска ў зяленіве лета,
Шчымнага шчасця глыток...

***

Снегам зацярушыла валасы мае...
І чаго яшчэ табе, дружа, не стае?
Ворагаў бязлітасных
ці сябровак злых?

Не, каханне чыстае,
ты — мой кожны ўздых!
Промнямі апошнімі апалі душу,
Лугам бугзь няскошаным,
Я цябе прашу!
Вуснамі вішнёвымі
Моцнага віна,
Ноччу вераснёваю,
Выпітай
Да
Дна...

***

Яблыкі беланаліўныя
Радасцю беласуквецца,
Быццам зярняткі жніўныя,
Залатапромна свеццяцца...

Чарніцы

Ледзь толькі рэха навальніцы
Растала ў летняй цішыні,
У лес чарніцы-чараўніцы
Нарэшце мы збіраць пайшлі.

І сінь з туманам белым ягад
Настолькі вабіла пагляд!
Сябе былі мы цешыць рады
Ў чарнічным царстве зор-наяд.

І колькі прыгаршчаў ляснога
Жывога шчасця ў нас было!
Не трэба слоўчы другога,
Калі каханне расцвіло!

Адчуў я смак салодкіх вуснаў
І дотык-шэпт любімых рук.
Пагляд твой спапяліў спакусны
Мяне і выдаў сэрца стук.

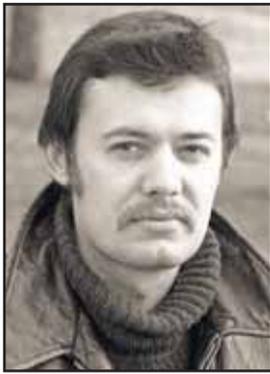
Няхай спявае навальніца,
Малое ў небе агняцвет...
Мы пойдзем зноў збіраць чарніцы,
І зноў закружыцца Сусвет...

Фота Віктара Кавалёва

СПЁКА

Апавяданне

Мікола АДАМ

ючы пад позіркамі яго цыганскіх вачэй над гарбатым носам.

— А ты ўмееш, што пытаешся? — адказаў Суднік, злёгка пачырванелы. Ён падумаў, што Саша даведлася аднекуль пра яго некампетэнтнасць у гэтым казыгравым пытанні і здэкеуецца з яго.

— Я першага спытала, — настойвала Саша.

— Якая табе справа, умею я ці не ўмею, — прабурчэў Суднік.

— Проста цікава.

— Нічога цікавага ў гэтым не бачу.

— Значыць, не ўмееш, — адзначыла Саша.

— Ты-та, умека! — пагардліва зірнуў на яе Суднік. — Брыдзкіт Бардо знайшлася...

— Ты мне не адказаў, — не адступалася дзяўчына.

— Слухай, ты, — раздуваючы ноздры, прамовіў Суднік, — я табе не груша, а ты не ў спартзале. Чакаеш "класную" і чакай моўчку!

Саша спалохалася, але выгляду не падала.

— Ну, умею я цалавацца, умею, — крыкнуў ён, — і далей што?..

— Суднік, а чаму ты крычыш? — хутка-хутка замірнула Саша вачыма. — Я на цябе голасу не павышала...

Ён змаўчаў. Палічыўшы, што Суднік утаймаваны, Саша зноў рушыла ў атаку, але ўжо асцярожна падбіраючы словы.

— А... ты па-амерыканску ці па-еўрапейску ўмееш?..

— Па-афрыканску, — буркнуў Суднік.

— Па-афрыканску? — здзівілася Саша. — Гэта як? — падалася бліжэй да яго.

— Ну, ідуць два негры насустрач адно аднаму, сустракаюцца... і...

— Што і? — Нічога.

— Як цікава, — працягнула Саша.

— Слухай, Суднік, а навучы мяне па-афрыканску цалавацца...

— Ты ж не негр. І, увогуле, — раптам выпукнуў, — чаго ты да мяне прыцяглася?

— А што, і спытацца ўжо нельга? — Нельга.

— Ну, ідзі і цалуйся са сваімі неграмі!..

— Негры таксама людзі.

— Дурані!

— Дура!

— Ах так! — вусны Сашыны дрыжэлі, вочы, прымружаныя да маленькіх шчылінак, пазіралі небажцелна, як у гатовай да рашучага скоку пумы, грудзі цяжка ўздыхаліся і апускаліся...

— Я не хацеў, — сам не разумеючы, як у яго атрымалася, прамовіў Суднік, вінавата апусціўшы галаву.

Саша пераможна ўсміхнулася і сказала:

— А ты глядзеў учора вечарам кіно?

— Якое?

— Амерыканскае.

— Пра што?

— Пра каханне.

— Ну...

— Помніш, як малады чалавек абняў прыгожую геранію на мосце і... — ...скінуў яе з моста? Не глядзеў.

— Не, Суднік, там зусім не так было, — усміхнулася Саша. — Яна паклала свае рукі яму на плечы...

— Тое самае зрабіла і Саша. — Ён абняў яе за талію... Чуеш, Суднік, абдымаў за талію... — Суднік абняў, як умеў. — І яны...

Ледзь дастаючы да ягонага пляча, Саша прыпаднялася на дыбачкі і пацалавала Судніка.

— Вось так было ў тым кіно, — скончыла яна, але Суднік не выпускаў дзяўчыну з абдымкаў, пазіраючы на яе твар, як на карціцу. Ён бышчым пачаў нанова бачыць пасля нейкай незразумелай слепаты:

— Ты маніш. Не так было ў кіно.

Суднікавы губы з моцаю п'яўкі прыляпіліся да Сашыных. Ён сціснуў яе ў абдымках, яна абвіла яго шыю рукамі...

...Суднік яшчэ раз зірнуў на

фотаздымак і сумна ўсміхнуўся. Аднымі ўспамінамі не нясяся, хоць і стала лягчэй на душы. Зараз п'ямешак бы са смятанкаю, матчыных, ці пірага з яблыкамі, Сашынага...

Суднік каўтануў галодную сліну, з цяжкасцю падняўся. "Няма чаго расседжвацца, — штурхануў сам сябе, — нічога не выседжу. Трэба вяртацца на заставу самому".

Дапамагаючы аўтаматам, як мыліцай, Суднік пачыкільгаў у бок заціхай бойкі.

Ён спусціўся на запыленую дарогу. Яму было ўсё роўна, заўважаць "духі" ці не.

Здавалася, што ён адолеў ужо кіламетраў дзесяць, калі не болей, а заставы ўсё не было. Дзівак, стомлены, ён не разумеў, што не прайшоў яшчэ і ста метраў. Спёка душыла, як удаў, закруціўшыся колцамі вакол цела, паціху дабіраючыся да горла.

Спатыкнуўшыся аб невялічкі незаўважаны ім каменьчык, Суднік пляснуўся тварам у пыл. Вочы самі сабой заплішчыліся...

...Саша распускалася і квітнела, як барвовая ружа, кідкай прыгажосцю. На вуліцах і бульварых на яе заглядаліся прахожыя, нібы намадэль з "Плэйбоя", машыны сігналілі, прапускаючы яе на чырвоным святле. Яна толькі паціскала плечукамі і бесклапотна ўсміхалася.

...Узяўшыся за руку, Суднік і Саша шпаціравалі па горадзе. Гэта было напярэдадні яго адбыцця на службу ў войска. Стаяў летні цёплы дзень, квітнелі вішні і яблыні ў садах, радавала яркай зелянінай лістота.

Яны забрылі на нейкую часова спыненую будоўлю, паскакалі, забяўляючыся, як горныя алені, па бетонных плітах, нібы ў пачору, асцярожна пракраліся ў пад'езд недабудаванага дома, ад якога патыхнула холадам. Яны падняліся на другі паверх, гуляючыся ў дагнялі з рэкам, прайшлі ў кватэру, каб паглядзець праз пустэчу акна на прастор.

Сашыны валасы, адпушчаныя на волю, нясмела кранаў ветрык, яна падстаўляла яму і свой твар, мружачы ад прыемнай прахалоды вочы.

Раптам яна павярнулася да Судніка, узяла за руку.

— Суднік, — сказала, — ты хочаш мяне?

— Чаго? — не зразумеў ён.

— Ну, да чаго ж ты бесталковы...

Ты мяне вельмі! — вельмі любіш?

— Люблю, — буркнуў Суднік.

Саша абняла яго за плечы, прыціснулася ўсім целам да яго.

— Тады вазьмі мяне, — прашаптала, апякаючы твар Судніка пацалункамі.

— Што тут... за невядома што! — у праёме недабудаванай кватэры паказаўся вартаўнік. — А ну, псік адсюль, пакуль міліцыю не выклікаў! — закрычаў ён на іх.

— Добра, дзед, не крычы, — цягнуць за сабой Сашу, прамовіў Суднік. — Мы сыдохзім.

— Такі настрой сапсаваў, — вымавіла Саша ўжо тады, калі яны даволі далёка адышлі ад будоўлі. — Але дадому я не пайду, пакуль у нас не атрымаецца. Я не хачу, каб ты ў войска цнатліўцам ішоў.

Суднік закурывў.

— А, можа, да майго брата паехаць? — усльх падумаў ён.

Абодва ўчапіліся за гэтую ідэю, але і там ім не пашанцавала.

...Блізілася ноч. Не знайшоўшы ніякага прыстойнага месца, Саша зацягнула Судніка ў першую ж тэлефонную будку.

— Расшпільвай хутчэй, — кінула яму Саша, маючы на ўвазе сваю летнюю сукенку, сама пацягнула за "язычок" маланкі ягонных джынсаў, млеючы ад жадання. Іншую, напэўна б, доўгія пошукі, дзе б прызямліцца, расчаравалі і адбілі б услякую ахвоту да лобшчаў,

але Саша прывыкла ўсе пачатыя і запланаваныя справы даводзіць да канца...

Калі ўсё скончылася, яны паселі на кукішкі ў той жа будцы, трымаючыся за рукі, але не глядзячы адно адному ў вочы.

Суднік цяжка дыхаў. Саша першаю паднялася, паправіла сукенку, пачала расчэсваць валасы.

— Ты не... — выціснуў урэшце Суднік. Саша, відаць, даўно чакала гэтых слоў, таму і адказ на іх прыгатавала даўно і мовіла як па пісаным:

— Гэта праўда. Я не хацела табе раней казаць, каб вобраз, які ты трымаў у сваёй галаве, каб той ружовы колер не пабляк ці не пачарнеў.

— І хто быў першы, калі не сакрэт?

— Не сакрэт. Твой брат.

Суднік не злаваў. Магчыма, калі б Саша назвала імя каго—небудзь іншага, яна б атрымала пару плох і вярнулаася дамоў з пасечанай губой. Саша назвала імя брата. Што ж, брат — свой чалавек. Суднік на яго не крыўдаваў. Крыўда прагнулася тады тады, калі, узняўшы галаву з пылу, Суднік спрабаваў сплюнуць пясок, што сабраўся на патрэсканых губах, і ў яго не атрымалася. Лаючы свайго брата, які спакусіў яго першае каханне, жаніўся на прыгажуні і адкасіў ад войска, дзякуючы сувязям багатага дзесяці. А яму цяпер трэба падыхаць у гарах невядома за што і за каго...

...Шарэла. Суднік набліжаўся да заставы. Як ні дзіўна, але ён дакльпаў да яе. Толькі чамусьці святла не было відаць у казарме, не маглі ж салдаты, павячэраўшы, адрэза адрубціца; вартавых таксама не чуваць.

Суднік задумаўся. Яго насцярожыла дзіўная цішыня, якую разбаўляў, як цукар у гарбаце, сваёй прысутнасцю вецер.

...Першы труп, на які наткнуўся Суднік, быў некалі яфрэйтарам Сінчовым. Ён ляжаў, падкурчыўшы пад сябе ногі, рукамі заціскаючы распораты жывот.

Пакуль Суднік даплёўся да казармы, паспеў нагледзецца яшчэ на пару дзесяткаў трупаў. Слёзы каціліся па яго шчаках і саланілы губы. Суднік перакуліўся праз парэнчы на ганку: яго званітавала.

Адкашліваючыся, ён прайшоў у казарму. Усе вокны былі пабітыя. Салдаты, з іх многія нават не паспелі зразумець, што памерлі, ляжалі ў сваіх койках. Нехта, з адным ботам на назе, сціскаючы аўтамат, ляжаў на парозе.

"Выразалі, — жахнуўся Суднік. — Усіх. Але як?"

Нехта невыглумачальнае і тамяніца вісела над заставай, у чыю тайну Суднік і хацеў бы зазірнуць, але перашкаджала прага існавання... Ён хацеў жыць, ужо прадуваючы фатальнае завяршэнне свайго жыцця, якога не адчуваў нават на запыленай дарозе, калі пакутліва рухаўся да заставы. Але яно чакала Судніка, як самага апошняга. Вось чаму ён без услякіх перашкодаў дабраўся, перамогшы спёку.

Як ад чумы, Суднік уцякаў з мёртвай заставы... Ён спатыкнуўся аб труп на парозе, пераляцеў праз яго на ганак, пералічыў рэбрамі прыступкі і пляснуўся тварам у наваксаваныя хромавыя боты. Суднік прыўзняў галаву і сустрэўся з арліным позіркам гаспадара ботаў.

Кажуць, перад смерцю бачыш усё сваё жыццё. Суднік бачыў толькі Сашыну ўсмішку ды гэты арліны позірк у арэале густой чорнай барады і белай чалмы вакол галавы. Але тое не было чалавекам! Думка гэтая, апошняя думка, пранеслася тады, калі галава Судніка, як футбольны мяч, пацалавала сцяну казармы, афарбаваўшы тут жа яе ў чырвоны колер.

Суднік аб'ехаў тварам у пясок. Адначасова з гэтым запалалі стрэкі казармы. Побач з Суднікам ляжаў Сашын фотаздымак, ён выпаў з кішэні, калі Судніка шмякнулі аб сцяну, і на яго наступіў таямнічы барадач.

Спёка маленькай яшчаркай загнула да раніцы на астываючым камені.

шакаладная кропелька, нерухома застыла радзімка. Саша сядзела на лаўцы і некага чакала. Чакала яго, бо якраз Суднік і фатаграфавалі тады дзяўчыну.

...Яны былі аднакласнікамі.

Суднік вучыўся абы-як, бо цікавей за лагарыфмы і пазіію Пушкіна лічыў футбол і "качалку" ў суртарэнных двара. Саша, наадварот, вучылася старанна, каб паступіць ва ўніверсітэт.

Да сённяшняга часу Суднік не разумеў, чаму заўсёды далікатная, чыстая, вытанчаная, ледзь не арыстакратычная Саша абрала яго — даўталыгага, цыбатага, задзірлівага, з вечна пабітым тварам і далёкага ад думак пра культуру і мастацтва.

Менавіта яна і зрабіла першы крок. Суднік раней нават нікай увагі не звяртаў на яе. Ну, вучыцца з ім у класе дзяўчына сама з сябе ўся, выдатніца і зубрыла, і хай вучыцца. Яго гэта не датычылася. А яны заканчвалі дзевяты клас. Хто-ніхто выхвалюўся з хлопцаў ужо сваімі пераможамі, расказваючы пікантныя падрабязнасці праведзенай разам ночы, накшталт, якія яна любіць насіць трусікі і ліфчыкі, як цалуецца і як "цягнецца", калі яе цалуеш у пупок...

Судніка ледзь не ванітавала ад такіх размоў. Футбол быў адзіным яго каханнем і сродкам для плётак. Ён мог суткамі ганяць мяч і спрачацца наконт таго, хто возьме залаты кубак на сусветным першынстве, абараняючы, калі дойдзе гаворка, свайго любімага футбаліста-варатара Рыната Дасаева.

Саша прыглядалася да Судніка, занатоўвала ў памяці яго паводзіны, бо Суднік ніколі нікога з дзяўчат не пляснуў кніжкай па галаве, не таргануў за касу, не пакрыўдзіў грубым абразлівым словам, як астатнія. На самай справе Суднік лічыў дзяўчат не болей за пустое месца.

Аднойчы "класуха" выклікала Сашу і Судніка ў піянерскі пакой наконт падрыхтоўкі да вечара, прысвечанага Дню міліцыі. Саша прыйшла першай, праз хвілін дзесяць прыпхнуўся Суднік, шкадуючы, што ўвогуле згадзіўся ўдзельнічаць, але прыстрашылі выключэннем са школы, разваліўся ў крэсле, выцягнуўшы доўгія ногі ледзь не на ўвесь праход, ды "класухі" ўсё не было.

Саша нясмела, але падсунулася бліжэй да Судніка. Ён, склаўшы на грудзях рукі, нібы не заўважаючы нічога, што вакол адбываецца, пазіраў на мыскі сваіх красовак і думаў, колькі галоў забілі нашы ў двары?..

Сядзелі моўчка, пайсці ніяк не маглі, бо "класуха" абяцала быць абавязкова, а яе любілі і паважалі. Толькі чамусьці яна затрымлівалася.

Маўчанне, відаць, прыгнятала Сашу. Адзінае сузіранне Судніка не прыносіла ніякага задавальнення. Яна нагледзелася на яго на ўроках па фізікультурцы.

— Суднік, а ты ўмееш цалавацца? — раптам спыталася яна.

— Чаго? — неўразумела зірнуў Суднік на дзяўчыну. Школьная карычневая сукенка вылучала ўсе Сашыны вабнасці. Але Суднік не затрымаўся на іх позіркам, яго займала іншае, а менавіта, дзе знайсці новы мяч, учора праколаты бацькам.

— Ты цалавацца ўмееш? — нясмела паўтарыла Саша, ніякаве-

У горадзе Чэрвені адбыўся адкрыты конкурс маладых вакалістаў “Убельская ластаўка”, прысвечаны творчасці знакамітага беларуска-польскага кампазітара Станіслава Манюшкі.

Адраджэнне «Убельскай ластаўкі»

Аўтар ідэі і натхняльнік гэтага творчага саборніцтва — заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь, лаўрэат міжнародных конкурсаў, прафесар В. Скорбагатаў. Чытачы “ЛіМа”, напэўна, памятаюць, што конкурс быў заснаваны ў 1999 годзе з мэтай выяўлення і падтрымкі маладых таленавітых спевакоў і скіравання іх увагі на багатую, але незаслужана забытую нацыянальную культуру, якая з’яўляецца непахісным падмуркам у станаўленні творчай асобы. У межах конкурсу адбываецца карысны абмен досведам і пытаннямі вакальнай педагогікі і выканальніцтва. Многія з лаўрэатаў мінулых гадоў знайшлі сваё месца ў музычна-культурным жыцці Беларусі, некаторыя з іх працуюць у Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Рэспублікі Беларусь, паспяхова выступаюць на замежных канцэртных пляцоўках, прадстаўляюць нашу краіну на міжнародных конкурсах. У ліку лаўрэатаў “Убельскай ластаўкі” — У. Громаў, А. Волкава, І. Сільчукоў, Ю. Гарадзецкі, К. Стасенка і іншыя знамяні сёння выканаўцы.

На пачатку мая, да 191-ага дня нараджэння С. Манюшкі,

кі, конкурс (пасля пяцігадовага перапынку) аднавіўся. Яго першы адборачны тур прайшоў у музычных вучылішчах і каледжах мастацтваў краіны. У выніку ў Чэрвені, непадалёк ад якога радзіма кампазітара, былая сядзіба Убель, сустрэліся 20 удзельнікаў другога тура. Узначаліў журы дэкан вакальна-харавога факультэта Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь, прафесар В. Аўраменка. Разам з ім творчасць маладых

спевакоў ацэньвалі вядомыя салісты нашага НАВТ оперы і балета Н. Руднева, А. Шведова, У. Громаў, В. Скорбагатаў, артыстка Музычнай капэлы “Санорус” Т. Пятрова. Да трэцяга конкурснага тура было дапушчана адзінаццаць чалавек.

І вось — урачыстае ўзнагароджанне пераможцаў і гала-канцэрт, у якім, акрамя лаўрэатаў, удзельнічала салістка Музычнай капэлы “Санорус” Т. Пятрова. Пераможцы атрымалі ганаровыя дыпламы першай, другой і трэцяй ступеней і ка-

штоўныя прызы. На працягу конкурсу гучалі творы С. Манюшкі на беларускай, польскай, рускай і нават лацінскай мовах, беларускія народныя песні. За лепшае выкананне твора Манюшкі і беларускай народнай песні былі ўручаныя спецыяльныя дыпламы і прызы.

“Убельская ластаўка” прынесла сапраўднае свята і ўдзельнікам, і гледачам конкурсу. І падаравала надзею, што гэтая добрая традыцыя ўжо не перапыніцца, і музыка, напоўненая лободу да роднага краю, будзе гучаць тут з вуснаў маладых выканаўцаў цяпер кожны год.

- Новыя лаўрэаты:**
- I прэмія** — Вольга Жалезкая (Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі, 2 курс падрыхтоўчага аддзялення) і Настасся Храпіцкая (Мінскае дзяржаўнае музычнае вучылішча імя М. І. Глінкі, 1 курс);
  - II прэмія** — Маргарыта Ляўчук (БДАМ, 1 курс падрыхтоўчага аддзялення) і Геворг Амбарцумян (МДМВ імя М. І. Глінкі, 2 курс);
  - III прэмія** — Ганна Казлова (БДАМ, 2 курс падрыхтоўчага аддзялення) і Настасся Вахомчык (МДМВ імя М. І. Глінкі, 4 курс).
- Дыплом за лепшае выкананне твора С. Манюшкі — Маргарыта Ляўчук; дыплом за лепшае выкананне беларускай народнай песні — Аляксандра Шыман (Маладзечанскае музычнае вучылішча імя М. К. Агінскага, 4 курс).

Таццяна СІЛЬЧУКОВА
На здымку: Вольга Жалезкая, Маргарыта Ляўчук, Ганна Казлова.

Радуюцца разам

У оперным свеце — некалькі адметных падзей. Урачыста адзначаны юбілей заслужанай артысткі Беларусі, прафесара Людмілы Колас, якая на працягу двух дзесяцігоддзяў утрыгожвала сваім дзівосным каларатурным сапрапа спектаклі нашага Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы і балета, а сёння загадае кафедрай спеваў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, падрыхтавала плеяду яркіх маладых спевакоў. Яе калега, народны артыст Беларусі Віктар Чарнабаеў і свае 80 сустрэў на роднай сцэне: у нядзелю адбыўся яго юбілейны вечар “Прызыванне — Опера!”, у праграме якога кумір некалькіх пакаленняў публікі, уладальнік рэдкансанага баса-буфа выступіў у ансамблі з іншымі салістамі і музыкантамі тэатра. I — афіцыйная навіна: у НАВТ оперы і балета Беларусі з’явіўся галоўны рэжысёр. Як і меркавалася, на гэтую пасаду прыйшоў Міхаіл Панджавідзе — кіраўнік рэжысёрскай групы Вялікага тэатра Расіі, які сёлета паставіў у Мінску “Набука” Дж. Вердзі. Нарадзіўся М. Панджавідзе ў Ашгабадзе, яму 41 год; скончыўшы музычлішча па класе скрыпкі, працаваў у аркестры Туркменскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета; атрымаў спецыяльнасць рэжысёра музычнага тэатра ў Расійскай акадэміі тэатральных мастацтваў, тамсама скончыў аспірантуру і па конкурсе паступіў у Вялікі тэатр Расіі — у якасці стажора. Паставіў больш як 20 спектакляў на розных сцэнах Расіі і за яе межамі. Уладальнік прэстыжнай прэміі “Залотая маска”.

Бліскуча дэбютавала Беларусь на XV міжнародным конкурсе маладых музыкантаў “Еўрабачанне-2010” (“Eurovision Young Musicians”), які сабраў 14 саборнікаў і адбыўся ў сталіцы Аўстрыі, стаўшыся яркім пачаткам сьлыннага Венскага фестывалю мастацтваў. Стыпендыят Фонду У. Співакова, наш 18-гадовы віяланчэліст Іван Карызна, знаёмы чытачам “ЛіМа” з часоў яго першых перамог на выканальніцкіх конкурсах, упэўнена выйшаў у конкурсны фінал у ліку сямі саборнікаў — прадстаўнікоў Германіі, Нарвегіі, Польшчы, Расіі, Славеніі, Харватыі. Тыдзень таму многія з нас спрычыніліся да выступлення фіналістаў — дзякуючы “жывой” трансляцыі на Першым тэлеканале БТ, з кампетэнтным і далікатным, адпаведным духу класічнай імпрэзы, каментарыем беларускага кампазітара Аляксандра Літвіноўскага. Тэхнічна бездакорна і натхнёна выканаўшы 3-ю частку Канцэрта да мажор Ё. Гайдна ў суправаджэнні Сімфанічнага аркестра Венскага радыё (дырыжор К. Майстар), Іван Карызна пацвердзіў сваю рэпутацыю маладога артыста-віртуоза, якому агладзіравалі многія прэстыжныя залы. Высокі прафесійны ўзровень прадэманстравалі ўсе фіналісты, і выбраць тройку “самых-самых” было складана. Рапэнтне міжнароднага журы было нечаканым: пераможцаў яно прызнала 16-гадовую флейтыстку са Славеніі Эву-Ніну Козмус, на 2-м і 3-м месцах апынуліся, адпаведна, нарвежская скрыпачка Гура Клевен-Хаген і расійскі піяніст Данііл Трыфанав.

“Трымакі” — вядомы і папулярны мастацкі калектыў беларускай меншасці ў Рэспубліцы Польшча. Гэты эстрадны ансамбль, у рэпертуары якога беларускія, польскія, рускія ды ўкраінскія народныя песні, дэбютаваў у Беластоку пад кіраўніцтвам Юркі Астапчука ў 1995 годзе. Сёння на рахунку “Трымакоў” — гастролі ў Беларусі, Германіі, Латвіі, Літве, Славакіі, Швецыі, Эстоніі, выпуск пяці альбомаў, неаднаразовыя перамогі на Усяпольскім фестывалі “Беларуская песня” (Беласток), узнагароды Міністэрства культуры Беларусі, Пасольства нашай краіны ў Польшчы, а таксама Ганаровая грамата Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь. Як паведмілі нам з Міністэрства культуры, нядаўні візіт ансамбля ў Мінск прымяркоўваўся да 20-годдзя Беларускага паэтычнага тэатра аднаго акцёра “Зычкі”, якім кіруе Галіна Дзягілева. У Вялікай зале Белдзяржфілармоніі прайшла музычная імпрэза гасцей з Беластока пры ўдзеле артыстаў гэтага тэатра.

Лана ІВАНОВА

Ад лялькі да малюнка

Мастак-аніматоар Нацыянальнай кінастудыі “Беларусьфільм” Ганна Тумеля вядомая сваёй работай у такіх стужках, як “Не забі! Шосты заповіт Майсея” (1990), “Чароўная дудка” (1998), “Салавей” (2006), “Трус з капуснага агарода” (2006), “Казіная хатка” (2009), “Беларускія прымаўкі” (2008) ды іншых.

Вядома, якасць анімацыйнага фільма ў значнай ступені залежыць ад мастакоў: менавіта яны прымушаюць персанажаў рухацца. Калі Ганна Юр’еўна расказвае пра стварэнне анімацыйных стужак у тэхніках “перакладка” і “лялька”, у яе асабліва захоплены гараць вочы. І мне думаецца: як было б добра аднавіць на “Беларусьфільме” лялечную анімацыю. Дарэчы, Ганна Тумеля — жонка знакамітага рэжысёра-аніматоара Міхаіла Тумеля, які пры стварэнні сваіх мультыплікацыйных стужак звяртаецца да нашых традыцый, да народнага прыкладнога мастацтва. А быць і калегай, і музэй-натхняльніцай нялёгка...

— Ганна Юр’еўна, раскажыце, калі ласка, пра сябе.

— Нарадзілася я ў 1961 годзе ў мястэчку ля Масквы. Бацькі пераехалі ў Мінск. Тут у Палацы піянераў была лялечная студыя, дзе я атрымала першыя акцёрскія навыкі і працавала з лялькамі. Мы выезджалі са спектаклямі, ладзілі канцэрты. Гэта была нармальна школьная падрыхтоўка. А ў мультыплікацыю я прыйшла, мабыць, нават выпадкова. У мяне тата рэжысёр-дакументаліст. Ён падумаў, што калі я займалася ў лялечным тэатры, дык, магчыма, мне было б цікава працаваць у мультыплікацыі. А тады ў нас рабіліся маляванья фільмы, а лялечныя толькі пачыналі асвойваць. Цікава займацца мультыплікацыяй, самім мультыплікатам. Да таго ж, мне пашанцавала: у мяне “пайшло”, я адчула экранны час і тое, як трэба здымаць. Мне было некалькі вучыцца. Калі запусцілі стужку “Мядзведзь-меляратар”, адну з першых беларускіх лялечных карцін, то і мяне ўзялі туды. Я дапамагала дэкарацыі рабіць і ў пастаноўцы кадра ўдзельнічала. А вечарамі, калі ўсе ішлі дадому, заставалася (што сёння, напрыклад, не вельмі любяць маладыя) і здымала. У мяне была такая магчымасць: мне давяралі камеру, пакадзілі ўсё неабходнае. Мая першая спроба — я персанажа-зайчыка “вадзіла” па дарожцы. Да нас прыязджалі вядомыя аніматоары з Масквы. На “Мядзведзь-меляратар” прыехала вядучы мультыплікатар “Союзмультфільма” Наташа Цімафеева. А ў нас такая прафесія: усё перадаецца ад настаўніка да вучня. Аднойчы я села побач з ёю, глядзела, як працуе. Потым усе назіранні ў галаве некалькі склаліся, і я здолела працаваць самастойна — здымала сцэны паралельна. Масквічы абмяркоўвалі, якія я там памылкі зрабіла. І патрошку я пачала здымаць цэлаю карціну. А ўжо ў 1980-м годзе

паехала на аб’ёмна-лялечныя курсы ў Маскву пры ВПКУ і там атрымала спецыяльную адукацыю як мультыплікатар. Потым скончыла наш Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, факультэт журналістыкі. Але гэта толькі для сябе. Я нават калі на курсы паехала, у мяне ўжо была за плячыма нейкая колькасць фільмаў. І здымалі не толькі лялечныя фільмы, а яшчэ і г.зв. перакладчыны.

— У якой тэхніцы вам найбольш падабаецца працаваць?

— Лялькі — улюбёная тэхніка. Майстар савецкай мультыплікацыі Шылабрэў казаў, што ў лялечнай анімацыі нашмат больш магчымасцей, чым у маляванай тэхніцы, бо можна выкарыстоўваць усялякія фактуры, рабіць лялькі з любога матэрыялу. Вунь як Бардзін працаваў з пластылінам! Мы ў Кіеве рабілі лялькі з сілікону. Можна і з бісеру, з цвікоў, запалак... Рэальныя рэчы могуць быць персанажамі. А ўспомніце феномен жукоў Старэвіча! У гэтага майстра можна і зараз павучыцца. Раней мы перада тым, як распачаць новую работу, праглядалі які-небудзь фільм амаль пакадрава. Рабілі гэта дзеля таго, каб заўважыць цікавыя нюансы. Кожны мультыплікатар прыдумвае для сябе што-небудзь. І мы ўвесь час цікавіліся, як працуюць іншыя калегі, каб знайсці якія-небудзь хітрыя прыёмчыкі. Глядзіцца на экране гэта вельмі добра. Напрыклад, фактуры: туман, альбо дождж, альбо мора... Паспрабуй у ляльках жывую ваду зняць — не здымеш. Хаця Стас Сперанскі ў Кіеве зняў — як дзяўчынка мые ў тазіку сабачку. Сперанскі здымаў “жывую ваду” з бурбалкамі. Увесь час трубачка падзьмуваў, і бурбалкі ўзнікалі. Гэта яго вынаходка.

— І часта ў вас бываюць такія вынаходкі?

— Кожны дзень вынаходкі! Калі здымалі поўнаметражны фільм рэжысёра Т. Жыгкоўскай пра Хрыста “Сын чалавечы”, там быў цэлы эпізод з морам. Мы прыдумалі, як зняць мора. Яно па-сапраўднаму рухалася: такія хвалі хадзілі! Націгвалі віяроўкі. На віяроўках — палачкі. Зверху ўкладвалі тканіну, потым бліскучы матэрыял. Усё гэта пакадрава здымалі — такая дэталёвая праца... Справа ў тым, што ажыццявіць ідэю можна, але спачатку трэба прыдумаць, як гэта зрабіць. У мультыплікацыі ўсё пабудаванае на нейкіх прыдумках.

— Як якую форму больш любіце: рэалістычную ці абстрактную?

— Абстрактную — не люблю. Калі малады, мусіць, хочацца “штосьці такое” сказаць. А ты паспрабуй канкрэтна расказаць. Я люблю, калі

разумееш сэнс. Каб расказаная гісторыя была вельмі простая і ў той жа час прагучала так, каб закранула штосьці ў душы. Каб яна цікавая была ва ўсіх адносінах. Няхай яна будзе трагічная, камічная, усялякая — але каб ты атрымаў задавальненне ад прагляду гэтай гісторыі на экране.

— А вы хацелі б быць рэжысёрам?

— Не ведаю... Хоціць аднаго рэжысёра ў сям’і. Я пакуль не адчуваю такой неабходнасці. Я б магла стаць і рэжысёрам, калі была б неабходнасць. Напрыклад, каб адрадыць лялечную анімацыю.

— Што-небудзь робіцца дзеля таго, каб яе аднавіць?

— Гэта такая праблема, якая павінна вырашыцца з часам, бо цяпер ідзе рэканструкцыя студыі. Але пытанне такое пастаўлена, і на сталя ў кіраўніцтва ляжаць адпаведныя заяўкі.

Гутарыла Аляксандра ІМБРА-ПРЫМАВА
На здымках: каары з мультфільмаў “Беларускія прымаўкі” ды “Казіная хатка”.

“Я ганаруся сваім пакаленнем”, — такімі словамі пачынаюцца ўспаміны заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, прафесара, члена праўлення Беларускага саюза музычных дзеячаў Міхася Солапава, публікацыя якіх прымяркоўвалася да яго 85-годдзя (гл. “ЛіМ” за 20. XI. 09 г., “Да музыкі любоў...”). Сёння Міхась Рыгоравіч прапануе ўвазе чытача працяг сваіх успамінаў, у якіх асэнсоўвае лёс пакалення, апаленага вайной. За дзень да выхаду газеты ў свет прыйшла прыемная навіна: Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ўзнагародзіў Міхася Солапава ордэнам Францыска Скарыны.

дзя хлопцы, 1927 года нараджэння, — былі зялёныя, неабстраляныя. Знаёмства пачалося з музыкі пад трафейны акардэон. Навабранцы папрасілі мяне выканаць што-небудзь з кінафільма “Трактарысты”: “Три танкиста”, “Броня крепка и танки наши быстры”. Хтосьці, мабыць, былы трактарыст, папрасіў сыграць яго любімую — “Ой, вы, кони, вы, кони стальные!” Потым пачалі ўспамінаць “душашчыпальныя”, як хлопцы казалі, песні: “Катюшу”, “Сашу”, “Дядю Ваню”, “Огонёк”, “В землянке”, укранскія і рускія народныя. Асвойтаўшыся, пачалі танцаваць — маладосць бра-ла сваё. Весяліліся доўга.

Раніцай мяне зноў паднялі па трывозе. Дывізіённая разведка па-ведамля, што рота папаўнення панесла значныя страты. Уначы немцы напалі на навабранцаў, некалькі машын спалілі, іншыя пашко-дзілі фаўст-патронамі. Так маладыя танкісты на працягу ночы пачалі і скончылі ваенную “эпапею”. І ня-рэдка менавіта гэты лёс быў нака-наваны чалавеку на вайне. Не ўсіх вядзе шчаслівая зорка.

А вось яшчэ адзін эпізод.

Чым хутчэй савецкае войска на-бліжалася да межы Трэцяга рэйха, тым больш лотавалі гітлераўцы. Аднойчы ранней вясной 1945 года, калі я вяртаўся з разведкі разам з аддзяленнем матачыкістаў і аўта-матчыкаў, мы трапілі ў засаду. Бы-ло прынята рашэнне ў адкрыты бой не ўступаць, бо мы не ведалі сілы праціўніка. У такіх умовах трэ-ба абараняцца. Гітлераўцы некалькі разоў спрабавалі атакаваць нашы пазіцыі: прастрэльваўся літаральна кожны метр. Паспрабавалі мы рас-пачаць контратаку, аднак беспаспя-хова. З надыходам цемры нас па-трымаў памочнік начальніка штаба капітан Друтанаў з аддзяленнем аўтаматчыкаў і бронетранспарце-рам. Пасля непрацягла бою не-мцы адступілі. А мне было загадана неадкладна вярнуцца ў месца раз-мяшчэння часці.

Раніцай мяне зноў па трывозе выклікалі ў штаб палка і загадалі арганізаваць пошук разведчыкаў на чале з Друтанавым, якія павінны бы-лі вярнуцца з разведкі апоўначы, ды так і не з’явіліся. Мы выйшлі на ме-сца зніклых разведчыкаў, але нічога не знайшлі, акрамя двух дзяржанняў ад кінжалаў. Мясцовыя палякі рас-тлумачылі, што ноччу, амаль да рани-цы, доўжыўся цяжкі бой з удзелам артылерыі і механізаванай тэхнікі. Мы заўважылі вялікую брацкую магілу. З дапамогай палякаў адкрылі яе і знайшлі каля 40 трупаў салдат і сяржантаў, але не пахаваных, а скінутых у зямлю разам з ордэнамі і медалямі, якіх мы назбіралі амаль палову рэчавага мяшка.

Калі, вяртаючыся, мы пад’еха-лі да шашы, на павароце, як з-пад зямлі, павыскокваў немцы і пачалі ўраганны агонь, намагаючыся зні-шчыць нас і завадоўкай казачнымі амерыканскімі матачыкамі “Хар-лей Дэвідсан”. Я закрычаў свайму вадзіцелю-віртуозу Уханкіну (пры абароне Віслы ён не ездзіў, а лё-таў па лесе сярод хвояў): “Давай, вытварай свае крэндзелі!”. Ён, як і другія два экіпажы, пачаў вяліць, выгратуюваючы нас ад шквалу куля-мётнага і аўтаматнага агню. Мы вы-ратаваліся, але на працягу сутак не стала цэлага аддзялення аўтаматчы-каў, майго сябра капітана Друтана-ва і браневіка з поўным вайсковым рыштункам.

Калі я ўзнаўляю ў памяці ўсе гэтыя экстрэмальныя сітуацыі, то адчуваю іх, быццам перажываючы зараз. І мне робіцца страшна: зда-ецца, я тады так глыбока не пера-жываў і не пакутаваў, як сёння...

Подзвіг, які здзейснілі народы Са-вецкага Саюза ў Вялікай Айчыннай вайне, вышэй за сілы чалавечыя. І я ганаруся сваім пакаленнем!

Міхась СОЛАПАЎ

На здымках: М. Солапаў у га-ды вайны.

Фота з архіва аўтара

Цяжкі доўг памяці

У жыцці людзей майго пакалення тэа 1418 дзён і начэй — незабыўныя. Памяць франтавікоў Вялікай Айчыннай вайны захоўвае невычэрпную энергію, якая сілкуе жаданне звярнуцца да мінулага, успомніць дарагія і блізкія сэрцу франтавых сяброў.

саўгаса — стары, які быў вызвалены ад прызыву, — дазнаўся, што я — ласун, і заўсёды частаваў мяне мёдам, салодкай садавінай. Я мог есці дасыта і пачуваў сябе вельмі шчаслівым, бо за ўсё сваё жыццё ніколі так не харчоваўся. А пры канцы жніўня дырэктар музычна-нага вучылішча паведамля, што ў нашым будынку размясціўся шпі-таль, што кожную ноч фашысты бамбяць Курск. Усім нам выплаці-лі за летнія месяцы стыпендыю і з пажаданнем “лепшага часу” па-раілі дабрацца да бацькоў, да сям’і. Праз тыдзень з вялікімі высілкамі я дабраўся да роднага сяла Пакроў-скае, дзе ўладкаваўся працаваць у калгасе. У канцы лістапада ўся на-ша сям’я перахварэла на сыпны тыф. Найцяжэй хвароба развіва-лася ў мяне. Тры дні я ляжаў не-прытомны, сваякі ўжо рыхталіся да пахавання. Але сталася так, што я выжыў, а памерла маці. Пра гэ-та паведамлілі тэлеграмай бацьку, які служыў тады ў 5-м запасным казакім кавалерыйскім палку ў г. Камышыне Прыволжскай ваеннай акругі. Бацьку адпусцілі для ўладка-вання спраў сям’і. На той час немцы знаходзіліся ўжо ў 30 км ад нашага сяла, таму, вяртаючыся ў полк, з да-зволу Церабунскага райваенкама бацька ўзяў мяне з сабою. Так у 17 гадоў і 2 месяцы я стаў вайскоўцам — сынам палка. Мяне прызначылі чырвонаармейцам духавога арке-стра, які сістэматычна суправаджаў маршавыя роты. Акрамя таго, я браў актыўны ўдзел як саліст і акампаніатар у чырвонаармейскай мастацкай самадзейнасці. Неўза-баве бацьку адправілі на фронт, полк расфарміравалі, а я быў пе-рарэдаваны ў 8-ы запасны казакі кавалерыйскі полк, дзе выконваў тыя ж музыканцкія функцыі, а яшчэ ўдзельнічаў у джаз-аркестры — граў на акардэоне. Гэты мастац-кі калектыў вельмі любілі слухаць чырвонаармейцы, асабліва ім пада-баліся мелодыі з кінафільмаў “Весё-лье ребяты”, “Волга-Волга” і з аме-рыканскай стужкі “Вялікі валс”.

У чэрвені 1942-га, калі мяне яшчэ не было 18 гадоў, я быў залічаны ў Тамбоўскае Чырванасцяжнае кавалерыйскае вучылішча імя Першаі Коннай Арміі, якое было эвакуі-равана ў г. Шадрынск Курганскай вобласці. У цяжкіх умовах даводзі-

лася вучыцца і будаваць памяшкан-не для вучэбных заняткаў. У сувязі з гэтым раз праз дзень наш пад’ём быў не а шостага гадзіне раніцы, а ў дзве гадзіны ночы.

У 1943 г. я скончыў вучылішча па першым разрадзе (з адзнакай) у званні малодшага лейтэнанта, камандзіра ўзвода процітанкавых ружжаў (ПТР). Усіх выпускнікоў накіравалі на фронт, а мяне ча-мусьці адкамандавалі ў Алма-Ату ў 7-ы запасны кавалерыйскі полк. Мае шматразовыя настойлівыя просьбы накіраваць адпраўкі ў дзею-чую армію заставаліся без адказу. Прычыну гэтага я высветліў пазней: пры росце 174 — 175 см я важыў 44 — 45 кг. Гэта была дыстрафія, але ж я не адчуваў хваравітага стану. Пасля шпіталізацыі ў красавіку 1944 г. нарэшце мяне залічылі ў маршавую роту. Быў доўгі і нудны шлях з Алма-Аты да беларускіх га-радоў Гомеля, Мазыра, а потым ва Украіну і — на фронт. Пастаянныя бамбёжкі, асабліва ў начны час; я перажываў, баяўся загінуць у пры-франтавой паласе, а не на фронце.

Толькі ў чэрвені 1944-га я быў за-лічаны камандзірам узвода ПТР у 57-ы асобны танкавы полк, у скла-дзе 12-й кавалерыйскай дывізіі, а неўзабаве — прызначаны камандзі-рам разведкі гэтага ж палка. З таго часу актыўна ўдзельнічаў у баявых дзеяннях. Ва ўзводзе разведкі, якім я камандаваў, было больш як 30 ча-лаvek дзесяці нацыянальнасцей. Мы былі адной сям’ёй, дзе панавалі мір і згода. Разам прайшлі шлях ад Бела-русі ў Украіну — да Ратэнаў і Шпан-даў, апошніх гарадоў, якія мы ўзялі з боем. Была намечана сустрэча з саюзнымі войскамі на Эльбе, аднак для мяне гэтая сустрэча не адбылася з прычыны цяжкага ранення.

Мяне адзначылі трыма ордэнамі Айчыннай вайны 1 і 2 ступеняў, 20 медалямі, у тым ліку “За Пераду над Германіяй 1941-1945 гг.”, “За освобождение Варшавы”, “За взятие Берлина”, сямі падзякамі Вяр-хоўнага галоўнакамандуючага Уз-броеных Сіл СССР, 12-ю значкамі і знакамі. У самых цяжкіх, здавалася, безвыходных сітуацыях (на вайне як на вайне) я павінен быў загінуць — што зафіксавала памяць — тры-наццаць разоў. Але ж мне ўдалося выжыць. Мой анёл-ахоўнік, як і ў іншых, хто вярнуўся з пекла вайны,

— шасцікрылы-Серафім старанна маліўся Богу, каб мы павымяралі тэа доўгія і страшныя вогненныя вёрсты не толькі нагамі, але ж і сэр-цам, і духам. У газетным артыкуле не раскажаш пра ўсе трынаццаць выпадкаў, якія пагражалі мне смер-ццю. Прыгадаю два з іх.

Так склаўся абставіны, што ў лютым 1945 г. на працягу некалькіх сутак я не мог адпачыць. І вось на-рэшце мой непасрэдны начальнік капітан Друтанаў дазволіў мне ад-ну-другую гадзіну паспаць. Ледзь толькі я прылёг на ложка, як за-гадам начальніка штаба палка быў выкліканы па трывозе для выка-нання неадкладнай задачы: нала-дзіць сувязь з камандзірам палка і выправіцца для прыняцця новага папаўнення — роты танкістаў, вы-пускнікоў Харкаўскага танкавага вучылішча. І вось мы ўчатырох — камандзір палка з ардынарцам і я са сваім — накіраваліся да месца сустрэчы. Камандзір палка звярнуў увагу на тое, што я пачаў кулягаць. Я растлумачыў, што быў выкліканы па трывозе і не паспеў заматаць агучы, дык, напэўна, панаціраліся мазалі. Ён парэкамендаваў мне перабудзіць і дагнаць яго. Я пагадзіўся. Ды неў-забаве пачуўся мінамётны выбух. Я ўскочыў, каб дагнаць камандзі-ра, але тут — другі выбух, мёрзлая зямля з асколкамі міны са свістам абсыпала мяне і майго ардынарца. Мы вокампненна леглі на зямлю. Аднак выбухаў больш ужо не было. Аспярожна рухаючыся наперад, мы пачулі стогны. Стагнаў цяжка па-ранены сяржант, ардынарац кампа-ка. Камандзір жа быў мёртвы, раз-дэрты выбухам. Я загадаў свайму салдату бегчы ў штаб і паведаміць пра трагедыю. Хутка прыбыў на-меснік камандзіра палка і памочнік начальніка штаба па разведцы. Нам загадалі працягваць шлях.

Сустрэча з новым папаўненнем была радасная, пра трагедыю гава-рыць было забаронена. Выпускнікі танкавага вучылішча — зусім мала-

Сябры! На вашы пытанні, якія датычаць падрыхтоўкі матэрыя-лаў для гэтай старонкі, адкажа першы намеснік старшыні пра-ўлення Беларускага саюза музычных дзеячаў Наталля Васільеў-на ВІТЧАНКА.

Тэлефоны: (017) 222-37-33 — працоўны; (029) 507-55-05 — МТС; (029) 699-32-00 — Velcom.

Я ніколі не забуду першы дзень вайны: 22 чэрвеня 1941 года, нядзеля. Быў ён сонечны і цёплы — такім яго стварыла прырода, а фашысцкія вылюдкі ператварылі ў страшны “чорны дзень”, пачатак жудаснай эпохі ліхалецця, нечала-вечых людскіх пакутаў.

Напярэдадні, 21 чэрвеня, у кан-цэртнай зале Курскага музычнага вучылішча, дзе я заканчваў 1 курс, адбыўся вялікі ўрачысты выпускны вечар. Сярод педагогаў і студэнтаў (у той час навуччоны сярэдніх спе-цыяльных устаноў зваліся студэнта-мі) панавалі святочны настрой, была надзея, што заўтра будзе лепей за сёння. Пасля ўрачыстага вечара і паспяховага канцэрта мы доўга гулялі па горадзе. Аднак ва ўсіх нас было трывожнае прадчуванне. Студэнты дзяліліся ўражаннямі, якія не прадвяшчалі нічога добра-га: службоўцы НКВС арыштоўвалі людзей ва ўстановах, у кінатэатрах, сталовых і кафе, нават на вуліцах. Тым не менш, я не хацеў надаваць занадта сур’ёзнае значэнне гэтым уражанням: у мяне тады не было належнага жыццёвага досведу, каб разумець сутнасць таго, што адбы-валася наўкол. Я рабіў першыя кро-кі ў дарослае жыццё.

Раніцай 22 чэрвеня я прачнуўся з пачуццём незразумелай, але глы-бокай трывогі. Вельмі здзівіўся, што трое студэнтаў старэйшых курсаў, якія пражывалі ў пакоі са мною і мелі звычку па нядзелях лішняю гадзінку пакачацца ў ложку, ужо адсутнічалі. Калі я выйшаў на вулі-цу, ніяк не мог зразумець, што ж здарылася. Усе людзі былі нейкія паніклены, разгублены, заклапоча-ныя, падыходзячы адно да аднаго прамаўлялі кароткае жудаснае сло-ва: “вайна”. Я ж усёй сваёй істотай абараняўся ад страшнай сутнасці гэтага слова, каб хоць бы на імгнен-не адцігнуць ад сэрца злавеснае, прахлятае...

А было мне ў той час 16 гадоў, 8 месяцаў і 15 дзён. 22 чэрвеня 1941 года я, як і мае ровеснікі, дачасна пасталеўшы, адчуваў велізарнае жаданне стаць у строй і накіраваць-ца на фронт. Наша пакаленне вы-хоўвалася ў духу высокага патрыя-тызму. Ужо на другі дзень вайны ў ваенкамаце з ранку сабралася мно-ства маладых людзей дапрызыўна-га ўзросту, якія не ведалі, да каго звяртацца і што рабіць, каб трапіць на фронт. Мне было даручана раз-носіць позывы накіраваць на ар-мейскую службу вайскоўцам за-пасу.

Неўзабаве са студэнтаў музыч-нага вучылішча і медыцынскага інстытута г. Курска быў створаны працоўны атрад для аказання дапа-могі сельгасустановам па ўборцы ўраджання. Усё лета мы працавалі ў саўтасе Абаянш Фіцэжскага раёна. Мне вельмі пашанцавала, што я ўмеў кіраваць трактарам. Дырэктар

На сёлетнім мінскім кангрэсе Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў адзін з ганаровых гасцей — протаіерэй украінскай праваслаўнай царквы кіеўскага патрыярхату, а адначасова доктар гістарычных навук, прафесар і заслужаны дзеяч навукі і тэхнікі Украіны **Юрый Мыцьк**. Яго апошняя кніга «Альбарутэніка»

Студыі з гісторыі Беларусі», якая выйшла ў Кіеве пад эгідай нацыянальнага ўніверсітэта «Кіева-Магілянская Акадэмія» і Інстытута ўкраінскай археаграфіі і крыніцазнаўства імя Міхайлы Грушэўскага, Акадэміі Навук, безумоўна, стане прадметам асаблівай зацікаўленасці ўсіх удзельнікаў.

Загаловак для гэтага артыкула я знайшоў у прадмове рэцэнзаванай кнігі. Сапраўды, важкі том аўтар склаў з малых цаглінак: у выданні змяшчаецца 48 гістарычных эцюдаў самога Ю. Мыцька і 4 працы яго калега І. Тарасенка і О. Кіслюка. Присутнасць двух апошніх тлумачыцца тым, што ў Кіеве пачалі ствараць Цэнтр даследаванняў гісторыі Беларусі і кніга фактычна з'яўляецца яго першым выданнем. Большасць артыкулаў друкаваліся раней — аўтар сабраў іх па малагавярных зборніках дакладаў даўніх навуковых канферэнцый і са старонак газет — асабліва шмат публікацый было ў мінскім «Голасе Радзімы», а таксама ў «Краязнаўчай газеце», «Ніве», газеце «Шлях перамогі», часопісе «Польмя».

Газетную публікацыю мы часта разглядаем як антыпод публікацый навуковай — але ў тым выпадку, калі публікацыя рытуе Юрый Мыцьк, газетная нататка ператвараецца ў філігранную і адпаведную гістарычнай праўдзе мініяцюру. Пры гэтым захоўваюцца неабходныя ўмовы журналістыкі: навізна матэрыялу, лаканічная падача, даступная шырокаму чытачу мова. А пры падрыхтоўцы для кніжнага варыянта аўтар паўсюль зрабіў спасылкі на першакрыніцы — найважнейшае патрабаванне да навуковага выдання.

Загалюкі асобных частак кнігі інтрыгуюць нават дасведчаных чытача: «Беларус — кіяўлянін на Святой Зямлі» — хто ж гэта? — і аўтар знаёміць нас з полацкім (з Бельчыцкага манастыра) сваяцэннікам Варсанофіем, які двойчы (у 1456 і 1461 — 1462 гг.) падарожнічаў да біблейскіх святых — на шмат раней за Мікалая Радзівіла Сіротку.

«Беларус — маскоўскі патрыярх» — няўжо быў і такі? — аказваецца Іасаф II, які быў патрыярхам маскоўскім у 1667 — 1672 гг., пасля Нікана, родам з Оршы. Пры ім працягвалася царкоўная рэформа Нікана, за выключэннем справы царкоўных кніг. Пры ім на Маскве ў 1670 г. выдадзены кананічныя Кветная Трыбездз, а таксама новаперакладзеная з грэцкай мовы Трыбездз Пасная.

Гістарычна-царкоўная тэматыка прадстаўлена ў «Альбарутэніцы» таксама серыяй публікацый дакументаў: «3 гісторыі беларускіх манастыроў», «3 лістоў Віленскага і Мінскага праваслаўных брацтваў XVII — XVIII стст.», «3 матэрыялаў да «Украінскага Праваслаўнага Дыпламатычнага» XVII — XVI стст.». Мінскія і віленскія акты паказваюць абставіны жыцця тае часткі беларускага грамадства, якую называлі «дысідэнтамі»

3 малых цаглін будууюцца вялікія мур

— людзьмі, якія не прынялі кампрамісу Брэсцкай царкоўнай уніі. Значная частка Украіны цалкам засталася ў кананічным праваслаўі — для Юрыя Мыцька Украінскі праваслаўны дыпламаты — гэта тая дакументацыя, якія не былі апублікаваны ў царскія і савецкія часы з палітычных прычын, калі «расійскія вялікадзяржаўнікі не прагнулі займацца дадзенай праблематыкай і друкаваць дакументацыю, скажам, такіх кіеўскіх мітрапалітаў, якіх з-за іх самастойнай пазіцыі не можна было ўспамінаць нават у фундаментальных выданнях. Так, «Настольная книга священнослужителя», якая выдавалася ў 1892 і 1900 г. і была перавыдадзена па бласлаўленні маскоўскага патрыярха Алексія II у 1993 г., нават не ўзгадвае ў пераліку кіеўскіх мітрапалітаў пра Дзіянсія Балабана і Іосіфа Нелюбовіча-Тукальскага. Публікаваныя аўтарам лісты служага прапапа Міхайла Загароўскага сведчаць пра жыццё і актыўны ўдзел беларусаў у жыцці тагачаснай праваслаўнай царквы. Часткова гэта тлумачыцца тым, што ў XVI — XVII стагоддзях Слуцк належаў кальвіністам Радзівілам, а гэтыя магнаты не праводзілі ў жыццё прыняты сiuis regio, eius religio — чыя ўлада, таго і вера — значыць, не прымушалі мясцовых праваслаўных пераходзіць у пратэстантызм альбо прымаць унію з рымскай царквой. Чытанне ўступнага тэксту да гэтай публікацыі выклікае, аднак, непаразуменне: чаму а. Юрый называе праваслаўную царкву УПЦ, што павінна, верагодна, значыць «Украінская праваслаўная царква», а уніяцкую, адпаведна, УГКЦ? Нам яшчэ не прыходзілася чуць, каб віленчукі, мінчукі, случакі і іншыя праваслаўныя беларусы дэкларавалі сваю прыналежнасць да «Украінскай» (праваслаўнай альбо грэка-каталіцкай) царквы. І кіеўскі мітрапаліт (дзе ён ні жыў — у Кіеве, Наваградку ці Вільні) гэтак называў і адпаведныя часы не ўжываў ніколі.

Для гісторыка карпенне ў архівах — што для рыбака кіданне сеткі: ніколі не ведаеш, што ў ёй будзе. Хаця прафесійны рыбак

абавязкова прынясе таварную рыбу, а прафесійны гісторык — дакладную інфармацыю для задуманага даследавання. Дзівосы падводнага царства, што трапілі ў сетку выпадкова, нявольны рыбак адкідае, а адмысловец у справу пускае...

Доўгая і ўважлівая праца ў архівах дазволіла а. Юрыю Мыцьку набіраць цэлы туніз гістарычных «дзівосаў». Лепш за лобы дэтэктыў чытаецца яго нататка «Цікавы эпизод беларускай гісторыі канца XVI ст.»: тут і знешняя выведка паведмаляе Крыштафу Радзівілу Перуну аб тым, як дажывае свае апошнія дні маскоўскі цар Фёдар Іаанавіч і аб крамлёўскім канфлікце паміж ім і Барысам Гадуновым, побач — апісанне прыгранічнага гандлю, азмрочанага тагачасным юрыдычным «беспразделам»: тры беларускія кушчы то атрымліваюць дазвол на гандаль, то забарону, сваёй сілай адбіваюцца ад сквапнай пагоні ў Дарагобужы, сядзячы у маскоўскай вязніцы... Гісторыя гэта мае шчаслівы фінал...

У кнізе шмат неспадзяванак: тут і невядомыя лісты класіка старабеларускай літаратуры Фёдара Еўлашэўскага да свайго кума, шляхціца Марціна Окуня, і да князя Януша Радзівіла, і аповеда пра бітву пад Оршай 1514 года, якую выйграў князь Канстанцін Астрожскі, і не ўведзены ў навуковы ўжытак рукапісны нататнік Міхайла Рэйлы («Рукапіс беларускага шляхціца першай паловы XVII ст.») са Шчарскаўскай бібліятэкі графаў Храбровічаў, якая зараз ў Кіеве... Як тут не параўнаць Юрыя Мыцька з іншым выдатным украінскім дзеячам — Іванам Франко, у якога ў спадчыне таксама ёсць публікацыя дзённіка беларускага шляхціца XVII стагоддзя! Не проста новыя факты — апісанне важных крыніц для беларускай гісторыі знойдзе чытач у главах «Гісторыя ВКЛ у летапісе Яна Бінвільскага» і «Віленскі летапіс 1631 г.».

А якая гісторыя Украіны ды й Беларусі без казакоў! Нельга не пагадзіцца са словамі аўтара «Альбарутэнікі» пра асабістасць украінскай і беларускай мінуўшчыны: яны так цесна пераплецены па-

між сабой, што немагчыма глыбока вывучаць гісторыю Украіны ў адрыве ад гісторыі Беларусі і наадварот. Па колькасці публікацый і ступені валодання матэрыялам мы бачым, што тэма казацкіх войнаў для Юрыя Мыцька і яго сааўтараў-беларусістаў першая па значнасці. Рэчыца, Лоеў, Быхаў — назвы гэтых беларускіх гарадоў часта гучаць са старонак кнігі, вызначаючы іх ролю ў даўніх сумесных войнах-паходах. Гістарычную сітуацыю, якая вяла да стварэння ўкраінскай дзяржаўнасці, аўтар паказвае пераважна праз аўтэнтычныя дакументы: «3 новых крыніц да гісторыі паўстання 1591 — 1596 гг.», «Дзённік кн. Януша Радзівіла як крыніца да гісторыі нацыянальна-вызваленчай вайны ўкраінскага народа 1648 — 1658 гг.», «3 крыніц да гісторыі Сіверскай Украіны і Беларусі XV — XVII ст. (па матэрыялах польскіх архівахаваных)». З надрукаваных дакументаў сённяшні чытач лепш зразумее сілу казацкага ўдару і з большай павагай паставіцца да захадаў Радзівілаў па будаўніцтве крэпасцяў і арганізацыі свайго войска. Не ўдалося Налівайку падчас паходу на Беларусь узяць ані Слуцк, ані Нясвіж, прайгралі казацкія палкоўнікі вялікаму гетману Янушу Радзівілу і польнаму гетману Вінцэнту Гасеўскаму. Здавалася б, радуімяся, нашчадкі мужных ваюроў-пераможцаў! Але ж канная перамога войска ВКЛ і нашых гетманаў над казакамі — гэта ж параза тых беларусаў, якія ваявалі ў казацкім войску — нагадвае Юрыя Мыцька. А колькасць «украінскіх» беларусаў сапраўды вялікая. Змешчаныя ў кнізе біяграфіі паказваюць выхадцаў з Беларусі, якія займаюць ва ўкраінскай дзяржаве пачэснае месца сярэд казацкай старшыні. Гэта Філон Гаркуша, Стэфан Падабайло, выдатны дыпламат Сілуян Мужылоўскі, ды й гетман Багдан Хмяльніцкі меў беларускую радню. Ёсць асобны нарыс пра цэлы беларускі род Дубяг. Як тут не ўспомніць нядаўна абранага ўкраінца і беларускага мінуўшчыны: яны так цесна пераплецены па-

між сабой, што немагчыма глыбока вывучаць гісторыю Украіны ў адрыве ад гісторыі Беларусі і наадварот. Па колькасці публікацый і ступені валодання матэрыялам мы бачым, што тэма казацкіх войнаў для Юрыя Мыцька і яго сааўтараў-беларусістаў першая па значнасці. Рэчыца, Лоеў, Быхаў — назвы гэтых беларускіх гарадоў часта гучаць са старонак кнігі, вызначаючы іх ролю ў даўніх сумесных войнах-паходах. Гістарычную сітуацыю, якая вяла да стварэння ўкраінскай дзяржаўнасці, аўтар паказвае пераважна праз аўтэнтычныя дакументы: «3 новых крыніц да гісторыі паўстання 1591 — 1596 гг.», «Дзённік кн. Януша Радзівіла як крыніца да гісторыі нацыянальна-вызваленчай вайны ўкраінскага народа 1648 — 1658 гг.», «3 крыніц да гісторыі Сіверскай Украіны і Беларусі XV — XVII ст. (па матэрыялах польскіх архівахаваных)». З надрукаваных дакументаў сённяшні чытач лепш зразумее сілу казацкага ўдару і з большай павагай паставіцца да захадаў Радзівілаў па будаўніцтве крэпасцяў і арганізацыі свайго войска. Не ўдалося Налівайку падчас паходу на Беларусь узяць ані Слуцк, ані Нясвіж, прайгралі казацкія палкоўнікі вялікаму гетману Янушу Радзівілу і польнаму гетману Вінцэнту Гасеўскаму. Здавалася б, радуімяся, нашчадкі мужных ваюроў-пераможцаў! Але ж канная перамога войска ВКЛ і нашых гетманаў над казакамі — гэта ж параза тых беларусаў, якія ваявалі ў казацкім войску — нагадвае Юрыя Мыцька. А колькасць «украінскіх» беларусаў сапраўды вялікая. Змешчаныя ў кнізе біяграфіі паказваюць выхадцаў з Беларусі, якія займаюць ва ўкраінскай дзяржаве пачэснае месца сярэд казацкай старшыні. Гэта Філон Гаркуша, Стэфан Падабайло, выдатны дыпламат Сілуян Мужылоўскі, ды й гетман Багдан Хмяльніцкі меў беларускую радню. Ёсць асобны нарыс пра цэлы беларускі род Дубяг. Як тут не ўспомніць нядаўна абранага ўкраінца і беларускага мінуўшчыны: яны так цесна пераплецены па-

Гісторыя царквы, гісторыя казачтва — гэтым не вычэрпваецца тэматычная разнастайнасць кнігі Ю. Мыцька. Шэраг публікацый у ёй прысвечаны памяці пра беларускую мастацкую спадчыну: «Французскі мастак XVIII ст. пра Беларусь» — гэта пра прадцечу Напалеона Орды Жана-Анры Мюнца (1727 — 1798 гг.), які падарожнічаў па Гродзеншчыне і Брэсцшчыне і пакінуў побытавыя замалёўкі і краявіды Белавежскай пушчы. Новыя варыянты даўніх музычных помнікаў прадстаўляюць нататкі «Нязнаны варыянт лірніцкай песні» і «Беларуская песня ў казацкім краі».

Асаблівае хваляванне выклікае публікацыя а. Юрыя «Беларускі голас Радзівілаў». Запісы беларускіх песень 17-м нясвіжскім і 15-м клецім ардынатарам князем Лявонам Уладзіславам Радзівілам (1888 — 1959 гг.) можна разглядаць не толькі як фальклорную працу асвечанага еўрапейца, але і як сімвалічны крок прадстаўніка мясцовага старажытнага княжацкага роду да мовы роднай зямлі. Позна робяць Радзівілы гэты крок, але яны яго зрабілі, і вучоны протаіерэй а. Юрый Мыцьк сведчыць нам пра гэта!

Пачаўшы ад сівога сярэднявечча, гістарычныя штудыі «Альбарутэнікі» дасягаюць падзей і з'яў навай і наваейшай гісторыі. Тут ёсць важная нататка І. Тарасенка пра падарожжа ў 1910 годзе мошчаў св. Еўфрасініі Полацкай праз Рэчыцу, тут знаходзіцца нечакана багаты матэрыял Ю. Мыцька пра культурныя дачыненні вядомых беларускіх і ўкраінскіх дзеячаў «3 лістоў беларускіх вучоных і грамадскіх дзеячаў да М. Грушэўскага», у тым ліку ўспамін аб знаёмстве і асабістых кантактах аўтара з беларускім гісторыкам Міколам Улашчыкам. У прадмове да кнігі аўтар расказвае, як яго шлях да беларусазнаўства пасля знаёмства з М. Улашчыкам пралёг праз творчыя кантакты і асабістае знаёмства з беларускімі гісторыкамі Адамам Мальдзісам, Антоніем Мірановічам, Вітаўтам Кіпелем. Асабліва падзяка гучыць у адрас пісьменніка Яўгена Лецікі, кантакты з якім і падштурхнулі да стварэння «Альбарутэнікі». У кнізе знаходзіцца шэраг рэцэнзій, якія паказваюць на ўважлівае чытанне прафесарам Мыцькам сучаснай беларускай літаратуры.

На жаль, мы не прызвычаены ставіць адзнаку прысвечаным Беларусі кнігам, не робім рэйтынг прац сусветнай беларусістыкі. На заканчэнне гэтага невялічкага і далёка не поўнага водгуку зраблю пакуль што прыватную, але вельмі важную выснову: добрыя цагліны, з якіх складаецца кніга кіеўскага прафесара а. Юрыя Мыцька, без сумневу, зробіць падмурак беларуска-ўкраінскага супрацоўніцтва ў вывучэнні нашай мінуўшчыны больш трымаць і моцным. А праца яго, дай Бог, стане прыкладам для іншых.

Мікола НІКАЛАЕЎ

Беларускі «string art»

Мне пашчасціла наведаць куток Японіі на беларускай зямлі. Але не падумаіце, што я была ў сусы-бары. Не. Я была ў цудоўным свеце мастацтва тэмары. Што гэта? Калі ўзнікла яно ў Японіі, яго называлі «мячыкі прынцэсаў». А ўвогуле гэта

мастацтва вышывання на шарыках арнаменту і карцін рознага жанру. Сёння з тэмары можна пазнаёміцца ў Беларусі дзякуючы Генадзю Браніцкаму — майстру нітачнага дызайну, або «string art», як называюць яго ў Еўропе.

Нарадзіўся Генадзь Аляксеевіч у Фергане (Узбекістан). Там жа ў 1955 годзе скончыў сярэдняю школу імя Мічурына, дырэктар якой прывіў свайму вучню любоў да... хіміі. Пасля — пераезд у Мінск. У 1960 годзе Генадзь скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, у 1963-м — аспірантуру пры кафедры неарганічнай хіміі. Сферай навуковых зацікаўленняў Г. Браніцкага з'яўляліся хімія цвёрдага цела, каталіз, сэнсары для выяўлення выбухованебяспечных і таксічных рэчываў у паветры, хімія фатаграфічных працэсаў. За даследаванні ў галіне навуковай фатаграфіі ўзнагароджаны ў 1990 годзе медалём Косара. Аўтар больш як 350 публікацый, 98 вынаходніцтваў і патэнтаў. Генадзь Браніцкі — доктар хімічных навук, прафесар, загадчык лабараторыі ў НАН фізіка-хімічных праблем Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, заслужаны дзеяч навукі Рэспублікі Беларусь, ганаровы грамадзянін штата Нябраска (ЗША).

цы нітачнага дызайну, Генадзь Аляксеевіч убачыў у Англіі, дзе ў 1975 годзе ўдзельнічаў у Міжнародным кангрэсе па каталізе. Працы ўразліва маладога вучонага незвычайнасцю і прыгажосцю і спарадзілі жаданне паспрабаваць свае сілы ў гэтым. З таго часу ў Генадзя Аляксеевіча з'явілася такое незвычайнае для мужчыны хобі.

Пазней, зноў-такі падчас службовых камандзіровак, Генадзь Браніцкі прафесійна пазнаёміўся з рознымі напрамкамі развіцця нітачнага дызайну.

З часам дзядулевым хобі захапілася і ўнучка Аляксандра. Цяпер яны разам і дома, і на дачы, дзе сям'я любіць адпачываць, ствараюць, раічыся, падказваючы адно аднаму сюжэты, цудоўныя карціны, шарыкі; за працай абмяркоўваюць і надзённыя праблемы. І Генадзь Аляксеевіч задаволены, бо не перарываецца і сувязь пакаленняў. А плён іх сумесных намаганняў упрыгожвае мінскую кватэру, дачу, працоўны кабінет Генадзя Аляксеевіча, кватэры яго сяброў, а таксама экспануюцца на выставах.

Праз некалькі гадоў пошукаў, спроб і памылак, добра засвоішы тэхніку і дапоўнішы яе асабістымі знаходкамі, Генадзь Аляксеевіч вырашыў падзяліцца вопытам з іншымі. У свет выйшлі дзве яго кнігі: «Вышыўка чароўных узораў і карцін на шарыках. Сакрэты мастацтва тэмары» (у сааўтарстве з унучкай) і «Жывыя карціны».

Пабываюшы на майстар-класе Генадзя Браніцкага, вы, магчыма, пачнеце самі ствараць незвычайныя творы нітавага дызайну, у тым ліку і тэмары.

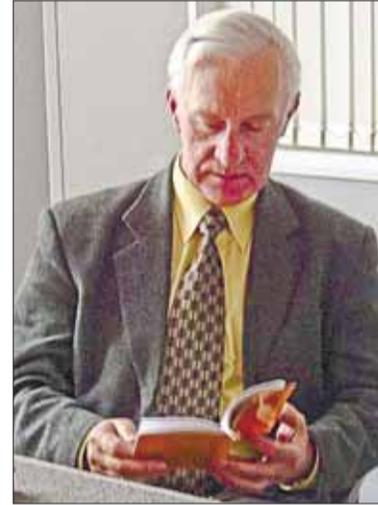
Святлана ДУДА

На здымках: куток Японіі на беларускай зямлі (мастацтва тэмары).

Фота аўтара

«Пісьменнік звольнены з пасады апостала ісціны...»

Ян Чыквін — легенда беларускай літаратуры ў Польшчы. Скончыўшы філалагічны факультэт Варшаўскага ўніверсітэта яшчэ ў 1964 годзе, працаваў настаўнікам у ліцэі ў Беластоку. З 1969 года — у Варшаўскім ўніверсітэце: асістэнт філіяла на гуманітарным факультэце ў Беластоку, дацэнт кафедры філалогіі. У 1988 годзе ўзначаліў літб'яднанне "Белавежа". Доктар гуманітарных навук. Аўтар шматлікіх зборнікаў вершаў, выдадзеных у Беластоку і Мінску. Шмат перакладае польскай паэзіі на беларускую мову. Як літаратуразнаўца займаўся рускай паэзіяй XIX стагоддзя. З просьбай адказаць на некаторыя пытанні газеты "Літаратура і мастацтва" да Яна Арцэмавіча і звярнуўся наш карэспандэнт.

— Сёння — няпросты час для літаратуры з самых розных поглядаў. Найперш — з прычыны пашырэння ўлады электронных сродкаў інфармацыі над свядомасцю грамадства... Не развіваючы гэты тэзіс далей, хацеў бы запытацца ў вас, а якія часы перажывае беларуская літаратура ў Польшчы? Ці было калі яшчэ горай, чым сёння?

— Паўсюль дзейнічаюць тыя самыя законы — і беларуская літаратура Польшчы ніколі не з'яўлялася нейкім выняткам, і таму таксама ж моцна адчувае цяперашні "няпросты час для літаратуры". Аднак у параўнанні з пісьменнікамі метраполіі мы, белавежцы, несумненна, даўно набылі пэўна іншы, значна больш адэкватны нашай сітуацыі, імунітэт адносна абставін, у якіх жывём. Справа ў тым, што нам ад самага пачатку не было, скажам мякка, арганізацыйна ўтульна: без Бацькаўшчыны (а значыць, на маргінэсе даброт, якія вынікалі хоць бы з членства ў Саюзе пісьменнікаў), з мізэрным унутраным культурна-асветніцкім абменам інфармацыяй у прасторы высокай асіміляцыйнай энергетыкі і г.д.

Затое ў плане духоўна-творчым мы былі непрыгнаны, вольныя. Палітычная ўлада, ні ранейшая, ні пазнейшая, агульна беручы, не заўважала нас, не брала нас на сваё партыйнае ўзбраенне, не ставіла нам сваіх задач і мэтай, не карміла нас з сваёй рукі. У гэтым аспекце "Белавежа" была і ёсць здаровым арганізмам. І яна, як сёння бачыцца, выкарыстала напоўніцу закладзены ў ёй творчы патэнцыял. Сённяшні цяжкі час, у сваёй сутнасці бесталковы і бязладны, бо па прыродзе шматнапрамаковы, не ў змозе, хочацца верыць, от так сабе проста здэмухнуць з быцця важкія ды чыстыя нацыянальным сэнсам творы беларускіх пісьменнікаў Польшчы. Менавіта гэта нас і трымае — творчы нарабак, асвоенае, збеларушчанае тутэйшае, на якое можна абарціцца ў "горшы час", які для пісьменнікаў часта ж бывае добра парой для роздумаў. Шчаслівія людзі, як вядома, творчасцю не займаюцца. Дастаеўскі прыдумаў сюжэт "Злачынства і кары", лежачы на нарах у Омскім астразе. Гэта, вядома — крайнасць, аднак павучальная: вось дзе і калі могуць расці шэдэўры мастацтва. Не трэба, мусіць, шукаць ці чакаць добрых умоў... Вось мы так і жывём: то затрымліваючы час, то адпускаючы яго вольным, паміж нечым безупынна хвілінным і нечым больш укаранелым, не шкадуючы ні сябе, ні таго ж часу. І ён таксама то вяжа нас, то пускае як бы скрозь свае пальчы...

— Адна з вашых паэтычных кніг носіць назву "Крэйдавае кола"... Якія геаметрычныя выявы найбольш сімпатыч-

ныя вам у паэтычным, філасофскім спасціжэнні быцця — кола, квадрат, кут альбо прама, якія не перасякаюцца, ці нешта іншае?

— Мне блізка погляд на творчы працэс старажытных мысляроў, якія бачылі ў ім два няроўнавялікія моманты: Ingenium і Ars (першая частка — па-за свядомасная, інтуітыўная, уяўленчая; другая — кантраліруемая інтэлектам, тэхнічнае ўменне, чаму можна навучыцца). Значыць, для паэта ў яго творчым працэсе не ўсё можа быць вытлумачана, найперш тое ingenium: чаму раптам адчуваецца патрэба напісаць, напрыклад, верш "Размова з сястрою" ці "Адысей і Наўзіка", не ведаючы анічагуткі, што будзе далей не толькі ў канцы твора, але і за вуглом-паваротам кожнага верша.

Адцягнана ад маіх вершаў, можна сказаць, што Прырода, Сусвет, Жывое выяўляецца найпаўней праз форму "вогненнага кола", цыклічнасць (падобна як часапрастора), а чалавек стварае сваю Цы-

— "Тэрмапілы", часопіс, які вы заснавалі ў 1998 годзе, спраўджае вашы надзеі? Шмат месца на яго старонках адведзена літаратуры з Беларусі "мацерыковай" ...Гэта складваецца само па сабе ці ў гэткай практыцы выяўляецца ваша наўмыслная пазіцыя?

— На старонках "Тэрмапілаў" з'явілася шмат вельмі цікавых, таленавітых твораў: і нашых, і эміграцыйных, і "мацерыковых" аўтараў — і гэтым ужо часопіс апраўдаў сваё існаванне. Ён узнік у трывожны перыяд для ўсёй беларускай літаратуры. Колькі тады, на злome сістэм, было ў 10-мільённай Беларусі шчырых беларускамоўных літаратурных публікатараў?! Мы звычайна пашырылі прастору друку і гэтым самым дадалі магчымасцей рэалізацыі беларускаму мастацкаму слову. У гэтым плане "Тэрмапілы" і надалей патрэбны. І надалей яны адкрыты ўсім беларускім пісьменнікам, эсэістам, даследчыкам — усім, хто неабякава да літаратуры, культуры нашай Айчыны.

Ян ЧЫКВІН

Пеўні Гайнаўкі

*Шэры дзень з сонца не сходзіць.
Карэннем ўверх паўздымаліся дрэвы,
Быццам голяя людзі ідуць па балоце,
Сцягі пралетараў лапочуць на плоце —
Гайнаўка ўсюды. І чуюцца пеўневыя спевы.*

*Кожны сам сабе тут вялікі і слаўны.
Ў вясковым касцюме, як ў святцы турэмнай,
Дзяды, паддзядкі, казлы-рабацягі ды фаўны
Сыходзяць у пушчу, у лес, у дрэвы ціха-звычайна —
Над імі Гайнаўка ўсюды. І пеўневыя крыкі-запевы.*

*Недзе блізка п'юць піва і варыцца каша,
А наводдаль кірмаш — там за нішто прадаюць мужыкоў
У музей, разам з дзецьмі, бабамі, іхнімі трантамі...
Музыка з воза гармова гудзе і мова сцэлеца наша,
Нібы з нейкіх чужых ратоў капае пеўнева кроў!*

вілізацыю, дадаючы да гэтага "вострую геаметрыю". Магчыма, што і ў маіх тэкстах паўтараюцца нейкія "геаметрычныя выявы". Калі гэта "кола" (круг), то тым цікавей мне самому постфактум паспрабаваць асэнсаваць раней схапленнае інтуітыўна (ці яшчэ як гэта назваць). Аднак разважаць самому аўтару пра ім жа напісанае — справа не надта гожа я і хіба ўсё ж непрадуктыўная. Гэта — у кампетэнцыі даследчыкаў.

— У свой час вы выдалі на польскай мове манаграфію пра паэзію Афанасія Фета. Руская літаратура па-ранейшаму ў полі вашага зроку?

— Вядома! Па прафесіі я русіст і беларусіст, але ўвесь час чытаю студэнтам лекцыі па гісторыі рускай літаратуры XIX стагоддзя. І без далейшага вывучэння гэтай класікі я не ўяўляю ні сябе, ні іншых славістаў. Адзін Фет чаго варты! А яшчэ ж выдатны Цютчаў у той жа перыяд...

— У рамане Уладзіміра Караткевіча "Нельга забыць" адна з гераінь прамаўляе: "Больш у Рэмбранта — туга па аднасці чалавечай"... Ці прысутнічае ў сучаснай паэзіі — беларускай у Польшчы, — убогу ў беларускай паэзіі — той болейвы парог, які дазваляў бы сцвярджацца выключна гуманістычным ідэалам?

— Свет чалавечы, як і сам чалавек, — дыхатамічны: няма "тугі па аднасці чалавечай" без тугі па аўтаноміі асобы. Мяркую, што такога "болевага парога" няма ні ў беларускай, ні ў іншай нацыянальнай літаратуры, бо яго быць не можа. Як у хрысціянскай айкумене не можа быць выключна гуманістычных ідэалаў. Чалавек даўно не з'яўляецца "вянцом" прыроды і тым болей — цэнтрам бачнага ці нябачнага Космасу. Адраджэнская канцэпцыя гуманізму, асабліва заходнееўрапейскага, моцна пастарэла і патрабуе

значных карэктываў менавіта дзеля добра таго ж чалавека. Рабіць такую папраўку якраз у кампетэнцыі Паэзіі, якая, карыстаючыся логікай шматзначнасцей, разрываючы перажыўшыя сябе прычынна-выніковыя ланцугі, намацавае новыя мажлівасці...

— Паэзія сёння — гэта і дэкларацыя... У якога слова век даўжэйшы — у публіцыстычна-запальнага, грамадзянскага альбо лірычнага, скіраванага часам усяго толькі на пошук унутранай, персаніфіцыраванай гармоніі?..

— Да нас дайшла, праз Рым, мудрая сентэнцыя Гіпакрата: Ars longa, vita brevis! (мастацтва доўгатрывалае, а жыццё — кароткае). Сапраўды, мастацкі творы перажываюць сваіх аўтараў, і жывуць у шматлікіх пакаленнях, адраджаючыся, як арганіка, ва ўсё новых і новых іпастасях-чытаннях — але толькі тады, калі яны мастацкія. На жаль, чалавек навучыўся і ў прасторы духоўнага самавыяўлення рабіць падробкі, копіі, сурагаты, фальшыўкі, імітацыі. Колькі гэтага прадукуецца дзень у дзень!.. Само сабой разумеецца, што межы мастацтва і самой мастацкасці рухомыя, яны гістарычна змяніліся, як і крытэрыі эстэтычнай ацэнкі. Больш за сто гадоў паэзія агаясамліваецца з лірычнымі жанрамі. То лірыка займае цэнтральнае месца, выштурхнуўшы па-за ўласна эстэтычнае поле вершаваную публіцыстыку, вершаваную грамадзянскую рыторыку, вершы-дэкларацыі, вершы-заклікі, вершы-напаміны дыдактычнага зместу і г.д. Яны, як тая амяла, маюць свой час, сваё жыццё, у сваёй прасторы. Іх можна бясконца мусіраваць і множыць. І, пэўна ж, яны даўжэй жывуць — як усе ў прыродзе агрэсіўныя арганізмы... Напісаныя вершам былі раней філасофскія трактаты (Лукрэцый), у наш час вершам пішуцца дзіцячыя лічылкі, а псіхалагі-педагогі карыстаюцца мнематэхнічнымі вершаванымі тэкстамі-прыёмамі. Але ж усе ведаюць, што гэта не паэзія, а нешта іншае, апрагутае ў форму верша.

— Вы — вядомы перакладчык не толькі беларускай паэзіі на польскую мову, але і польскай на беларускую... Каго, на ваш суб'ектыўны погляд, беларускі, а мо нават і рускі, чытач прапусціў, не дагледзеў з польскай паэзіі апошніх двух дзесяцігоддзяў?

— Польская паэзія больш двух стагоддзяў была моцна ангажавана ў нацыянальна-патрыятычную праблематыку. Каб вярнуць да жыцця Айчыну, яна апеліравала да агуль-

началавечых каштоўнасцей — Справядлівасці, Праўды, Свабоды. І Боскай міласэрнасці. Цяпер яна ў сваім агульным масіве жыве рэхам той слаўнай мінуўшчыны і гэтым "задавальнае прыемнасць сённяшняга дня" (Я. Юхнавец). Па-за межамі Польшчы пра яе чутно дзякуючы не толькі нобелеўскім лаўрэатам (Мілаш, Шымборска, і іх канкурэнтам — Сланіўскі, Гэрберт), але цэлага шэрага выдатных імёнаў, на пачатку якога стаяць у наваейшы перыяд Міцкевіч, Славацкі, Норвід, Здаецца, што рускаму, як і беларускаму чытачу, зацікаўленаму гэтым абшарам, адкрыты ўсе скарбы польскай паэзіі XIX і XX ст. у поўнай меры, у тым ліку і кнігі паэзіі каталіцкіх святароў, хоць бы Я. Ст. Пасерба і Я. Твардоўскага. Можна, у меншай ступені — наймаладшае пакаленне... ды найсампершае — з залатога перыяду польскай літаратуры на чале з Янам Каханавічам (другая палова XVI ст., апошні перыяд дынастыі Ягелонаў). Можна таксама варты большай увагі польскі эміграцыйны паэт Казімір Вязынскі. І хто ведае, ці не будзе наступным нобелеўцам Адам Загаеўскі?!

— Ці ёсць у сучаснага польскага чытача пэўная культурная кніга, якую, скажам, студэнты ці калегі па працы раіць адно другому абавязкова прачытаць?

— Літаратуразнаўства не выдзяляе такой катэгорыі як "культуравая" кніга. Гэта — з сацыялогіі культуры і камерцыйнай рэкламы. Тут яна існуе. І асабліва ў нашым свеце новаўвядзенага капіталізму яе прысутнасць набірае разгон. Нядаўна рашуча і радыкальна змянілася ранейшая роля і значэнне пісьменніка і ягоных слова ў грамадстве: ён звольнены з пасады апостала ісціны, ягонае слова прыватызавалася, дэвальвіравалася, а сам твор разглядаецца як звычайны тавар. Цяпер усе, хто хоча, пішуць і друкуюць што заўгодна. Так нібыта і павінна быць — каб не тое, што "творчасць" амаль поўнасцю ў такой камерцыйнай літаратуры паглынаецца "таварнасцю". А таварныя творы рыхтуюцца ж не па законах высокай эстэтыкі, а рынку. Што ж, жывем сёння пакуль у доме як бы з памутнелымі навонкі вокнамі.

І тым не менш, колькі разоў толькі ў двух апошніх стагоддзях аб'яўлялі аб смерці мастацтва, літаратуры, паэзіі. А яны ўсё жывуць, аднаўляюцца. Апошнія абшары чалавечай свабоды. Справа, пэўна ж, у тым, чаго ў новым часе больш — неразборлівага і ўчпністага штодзённага гулу дэмасу ці голасу яркіх індывідуальнасцей; перасяпанне з месца на месца грувасткай матэрыі, пяску слоў ці палёту чалавечай думкі і незалежнага духу; гульні ў слова дзеля самой гульні, каб забіць час (хранафагія) ці прадчуванне новай трансцэндэнцыі...

Ці не гэта шмат каму з нас дае ўражанне псіхічнага дыскамфорту і адчуванне "горшага часу"?

— І што паэтычнае з унутраных перажыванняў, які сваёй уласны верш вы адракавалі б нашым сучаснікам сёння?..

— Буду ўдзячны, калі перададзе шанюным чытачам "ЛіМа" адзін лірычны пейзаж...

— Дзякуй вялікі, спадар Ян, за цікавую размову! І за прадастаўленую для нашых чытачоў магчымасць пазнаёміцца з сімпатычным вершам...

Гутарыў Кастусь ЛАДУЦЬКА

Гусіным пярэм

Марыя ВАЙЦЯШОНАК. нарадзілася на Алтай ў Змеінагорску ў сям'і польскага асадніка, высланага напрыканцы 30-х гадоў з асады Соўчына на Пастаўшчыне. Дакладная дата нараджэння невядома (прынятая за афіцыйную — 3 мая 1942 года). Выхоўвалася ў дзіцячых дамах на Алтай, у Маскве, Ракаве на Валожыншчыне, у цёткі Марылі ў вёсцы Грыдзкі. Скончыла філалагічны факультэт БДУ. Пасля працавала журналісткай у перыядычных выданнях. Выдала кнігі прозы: "Сярод блізкіх людзей", "Жанчына каля люстэрка", "Саг нявіннасці", "Кола", зборнік вершаў "Серпень" і кніжку для дзяцей "Каму расказваюць казкі на два вушкі". Жыве ў Мінску і ў вёсцы Іслач пад Ракавам. Зборнік вершаў "АСАДНІЦА" выйшаў у Мінску ў 2010 годзе.

«Пастушкай іду за ягнятамі дзён»

У мяне яшчэ не было імя, я яшчэ не нарадзілася. Круціцца пустыя жорны.

А вось кніжку "Асадніца" ўжо ніяк не назавеш зборнікам паасобных вершаў. Гэта ад пачатку прадуманая і цэльная паэтычная кніжка, якая мае сваю сюжэтную лінію і адзінаобразную сістэму. З яе прачытання вынікае ўяўленне пра аўтара, як пра неардынарную асобу. І хоць некаторым можа падацца, што да рубрыкі "Гусінае пярэ" гэтая паэтычная з'ява не зусім падыходзіць, аднак абазначаны ў жыцці і лёсе Марыі Вайцяшонак, у тым ліку і я, могуць з гэтым не пагадзіцца. Па-першае, сама паэтэса па духу і нараджэнні вясковая, зямная, па-другое, і "трудную" яна большую частку свайго жыцця ў вёсцы (на лецішчы ў вёсачцы Іслач, што пад Ракавам). У пастаўнага чыгача твораў М. Вайцяшонак складаецца ўражанне, што мінулае трымае яе за руку, як малое дзіцё, і вядзе-вяргае да таго "раскіданага гнязда", адкуль вывелася яе родавая памяць, і ўжо апэраная, — выпала і, не разбіўшыся, на кволым крыле ўзляцела... Там было холадна, голадна і страшна, і ўсе былі там пакутнікамі. Як ні дзіўна, але вядома, што нярэдка няпшчасце і гора збліжаюць людзей мацней і надзейней, чым дабрабыт і будзённыя радасці існавання. Больш за тое, перажытыя нягоды і помняцца нам асабліва ярка і пранізліва цягам усяго нашага жыцця. Асабліва падчас новых выпрабаванняў лёсу: а мы ж у свой час і не такое адольвалі. Што ж, чалавечы характар гартуецца не толькі на высокім агні,

а і на непамысным марозе. Таму зразумельна наступныя радкі паэтэсы:

Спяшаюся, каб не застацца без мінулага, якое мне гаражэй за будучае.

Вельмі ёмкая фраза, асабліва ў супастаўленні з той, якую зборнік адрываецца:

...сезон палявання на мяне адкрыты ад пачату веку.

Ведаючы "рэпрэсаваную" біяграфію паэтэсы, гэтыя радкі ўспрымаеш не як страшную гістарычную памятку, а як памяць цэлага пакалення. Не — як жытую частку цэлага замардаванага, загіблага і знішчанага пакалення. Беларускія "спалачаныя" асаднікі падпадалі пад катэгорыю няўгодных і небяспечных людзей для савецкай ідэалагічнай машыны. Цьнічнае "исцеление Сибири" — вось што ім было наканавана. У тым ліку і бацькам Марыі і ёй самой па нараджэнні там. Так, так, беларусы нараджаліся і ў той тадышняй жудаснай рускай Сібіры! Колькі трэба было вытрываць і пераасэнсавач адпакутаванае, каб напісаць гэтак "празрыста":

Цябе нічога не дзівіць, цябе пужае, што ты сведка ўсяго гэтага, і сведка жывая...

(Маецца на ўвазе сведка ўсяго знішчанага.)

І вось так праз увесь зборнік паэтэса праходзіць зваротным шляхам свайго жыцця, не раўнуючы як быццам гэта ёсць для яе

своеасаблівым "хаджам у Мекку". "Басанож// пастушкай// ігу// за ягнятамі// дзён" (...) "вакол майго// алтара// памяці". Іншым разам у такіх строфах ёсць адчуванне вандроўна-купрэўскага стылю пісьма (верш "Соўчын"), пошукам свайго адзіна заповітнага месца на зямлі... І якая душэўная спагада, велікадушнасць і прастасць паўстае за аўтарскімі людскімі і людскімі вобразамі М. Вайцяшонак. Як у гэтым вострым манце, калі "невідучка// мінаючы// жабрака// да цябе// як да Бога// ягонага// працягнутая// рука". Усё сённяшняе круціцца вакол асноўнага стрыжня яе мінулага ажно да ўзнікнення дацэнт-рабежнай сілы, якую яна адольць ніяк не можа. Гэта яе планіда, яе не пераступіш з аднаго толькі жадання. Забыцца? На што і на каго? На самую сябе?! Больш за тое, "укрываючы сваім лёсам" аўтар цвердзіць, як "Ойча наш", што "жыццё — // гэта смага, // калі натолішся (...) ўжо ведаеш, // што не нап'ешся".

Хоць, ведама, як жанчына, яна, насуперак наканаванаму, прагне ўсёй сваёй зямной спраўджанасці ("магчымай немагчымасці"), як вось у гэтым вершы: "сёння ноччу// павукі// ставілі кросны// карункі// плялі, // для немаладых// жанчын// восень// вэлюм// рыхтуе; // сыйду з хаты, // каб не заспела ... і далей: "што дзіцей не маю — // не шкадую, // я па іх сумую, яны пакінулі// маю// дзівочую// мару, // пайшлі// з дому, // перакінуліся// ў птушак, // грэвы, // звяроў, // людзей" ... Прычытанні падобных вершаў нельга адкінуць і такое суб'ектыўнае меркаванне, што вопыт свайго дзяцінства пазбавіў яе і ўласнага мацярынскага вопыту. Але сам гэ-

ты зварот — ад свайго дзяцінства да сваіх "метафарычных дзіцей" — ёсць ці мог бы быць завяршэннем кругаўзварту аднаго канкрэтнага чалавечага жыцця, калі б лініі жыццёвага кола сшыліся з двух сустрэчных бакоў. Гэтага пакуль не адбылося... Чыгачы вершы М. Вайцяшонак немагчыма адкаснуцца ад распачнай, глыбока мінорнай мелодыі адной з вядомых строф рускага класіка А. Фета:

Не жыць жалю
с томительным дыханьнем,
Что жизнь и смерть?
А жалю того огня,
Что просиял
над целым мирозданьем,
И в ночь угёт, и плечет ухода.

Як бы не пераважала над здаровым сэнсам мая прыхільнасць і чалавечая любоў да паэтэсы, а пакінуць па-за ўвагай слоўныя парушэнні (маўляў, само па сабе нежак прамаргаецца) усё ж не магу. Таму пазначу сям-там патрапіўшыя мне моўныя неспадзяванкі. У гаворцы пра папярэдні зборнік М. Вайцяшонак "Серпень" ў ўжо казаў пра неадпаведнасць дыялектаў і мясцовых слоў у паэтычнай творчасці. Здаецца, аўтар зрабіла пэўныя высновы, але ўсё ж не выраклася-такі генетычных стрэмак сваёй моўнай памяці. І калі ў першым зборніку іх можна было ўспрыняць за своеасаблівую праяву аўтарскага паэтычнага стылю, то ў гэтым — менавіта за ўстойлівасць літаратурнай манеры, а можа, за ўпартасць характару альбо рэдактарскі недагляд.

("Дарала б" (хацела б); "паг стомлю, // наважалі // падвешвалі, навязвалі) бацькі // калыску"; "... каб налушчыць // смаляк // (смалякоў, нашчапаць) на распалку"; "зіма. Выходзіш // сустракаць, // у нешта ўступіўшы // на босую нагу" (трэба пазбягаць падобных выказаў, якія маюць падвойны сэнс, ды і ўступіць можна босай нагой, а не на босую нагу, тут аўтар мела на ўвазе, што яна сунула ногі ў нейкі абутак, каб высці да дзвярэй); "... зло ніколі // не можа быць // справядлівым" (ну чаму не справядлівым?).

Аднак гэтыя рэдкія дробязі не зацяняюць ясную паэтычную прастору зборніка, дзе глыбокі псіхалагізм, як бяскрайні марозна-снегавы наст, выявае вочы той чыстай беллы, якая даецца нам на апошні час... Пры жыцці мы называем гэта вечнасцю... Бо нездарма ж, яе піша Марыя Вайцяшонак, у яе доме "не пустуе // калыска любові". Адсюль і не заўжды спраўджанае наша жаданне:

на белым свеце жыць набеда.

ЛеГАЛ

У працяг жыцця

ную ляноту". Па-сяброўску сустрэліся, па-сямейнаму пасядзелі, па-роднаму развіталіся...

І дзве заслугі, думаю, што маю,
Бо лінія жыцця была мая;
Нікому не павінен ні рубля я,
І век нікога не пакрыўдзіў я.

Шчыры аратай на глебе роднага слова. Не пустога слова, бо часам з-за трапнай байкі ці фельетона і месца працы мяняць даводзілася.

Ён не дзіліў выданні на прэстыжныя і шараговія. І людзям рангі прывойваў не па кабінетных раскладах, а па чалавечых якасцях, імкнуўся да аб'ектыўнай ацэнкі.

Пра славу гучную маўчу.
Найлепш — з сябе спытаць.
Быць класікам — я не хачу.
Важней — паэтам стаць.

Паэтам ён, несумненна, стаў. Мікола Вяршынін адбыўся як чалавек і творца, хоць засталася незавершанымі некаторыя праекты. Светлая памяць будзе жыць у сэрцах тых, хто яго ведаў, а творы будуць напамінаць, вучыць, прыструньваць, папярэджаць, забяўляць, бо сцэжка сатырыка і гумарыста, якому ён свядома абраў на пачатку творчага шляху, ім, разумным і творчым чалавекам, у значнай ступені рэалізавалася.

20 мая 2010 года яму павіна было споўніцца 70. Па-жыццёваму — не споўнілася. І ўсё ж юбілей "сатырыка са светлай душой" Міколы Вяршыніна будзе адзначаць яго родныя, блізкія, суседзі, сябры, вучні, літаратары, прыхільнікі дасціпнага і выверанага слова. Цёплымі ўспамінамі, вершамі, недавершанымі размовамі. Бо душа паэта застаецца жыць у творчай спадчыне.

Юрась НЕРАТОК

Са смерцю вядомай сатырык ніколі не жартаваў, хоць і ставіўся да яе па-філасофску: "Усе паміраюць". І да ўласнай смерці па інжынернай логіцы быў гатовы: "Шасцідзяткагоддзе як адгуляў, а памятаеш? Сямідзяткагоддзе, калі атрымаецца, адзначым, а пасля — наўрад што..." А чаго ж? Інжынер па-стараруску азначае розмысл.

Маё пакаленне пакуль не здолела ацаніць гістарычнай "халявы": ніводнай вайны (Афган крануў нязначную частку равеснікаў, пра астатнія ваенныя бядоты ў асноўным маўчаць) за жыццё на нашай спрадвечна супярэчна-вынішчальнай тэрыторыі.

Вайна ў адных бацькоў забрала,
А іншых — кінулі бацькі.
І бедаў стрэслася нямаа —
Быў незайздросны лёс такі.

І сніўся нам кавалак хлеба,
І цёплы матчын бляск вачэй,
А ласкі бацькавай патрэба
Нас не пакінула яшчэ.

Калі юны пагранец (застава ў чужынскай тады і цяпер Эстонія) адчуў цягу да мовы і вызначыў, што слова павінна быць родным, натуральным? Можа, так і трэба, каб жыццё выкінула з роднага Сусвету ў Іншасвет?

Дзе лепшага ўсяго ўштокі,
Што сэрца бурна ўскальхне?
Да светлых мар, ідэй высокіх
Цягнула ўсё жыццё мяне.

Неяк вывелі з Мікалаем Пятровічам выдатную жартаўліваю сентэнцыю: "Руская мова таксама з нашых летапісаў, толькі маскалі яе трошкі перарабілі ў час Карамзіна". Таму і рамас «Горы-горы, мая звезда» ў выкананні Вяршыніна гучаў пераконаўча, хоць размаўляў ён заўсёды на роднай беларускай мове.

І хіба хто калі прыкмеціў,
І ці пачуў хоць сэрца ўздых,
Што зусім я адзін на свеце.
Але жыву — і не прыціх.

І ўсё ж я знайшоў пуцявіну,
Адзіную-адзіную, сваю.
Другі даўно б упаў і кінуў,
А я стаю.

Мікола Вяршынін быў аўным экстравертам — чалавекам, павернутым да іншых, заўжды гатовым дзіаліцца ўражаннямі, па-добраму спрачацца. Пры гэтым ніколі не выносіў на людзі сваіх праблем. І ўважліва ставіўся да суразмоўцы, кім бы ён ні быў.

Я ўдзячны лёсу за тое, што адгукнуўся на апошнія прыжыццёвае запрашэнне Пятровіча, бо звычайна спасылаўся на ўласныя "непад'ёмнасць і рацыяналь-

Строгасць і дабрыня

Для студэнта-маладзёна, што ўстае з-за школьнай парты і прыходзіць у вузаўскую аўдыторыю, абсалютна ўсё — новае. Набытыя ў школе веды ва ўніверсітэце часцікам апынаюцца зольшлага непазрэбнымі. Адчуваеш сябе бездапаможна слабым перад стройнасцю і структурнасцю сапраўднай навукі. У яе тонкасцях разбірацца вельмі цяжка і, адпаведна, нудна. Ажывіць "сухую тэорыю" можа толькі асоба выкладчыка, які ўласным досведам, сваім непаўторным характарам дапамагае знайсці ў знаках, сімвалах і класіфікацыйных нешта антрапамарфічнае — урэшце, проста чалавечае.

Адным з такіх выкладчыкаў для мяне быў (і ёсць!) Аляксандравіч Каўрус, кандыдат філалагічных навук, у нядаўнім мінулым — дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка.

Усе студэнты яго любілі, паважалі і... баяліся. Баяліся, зрэшты, не яго самога, а тых прадметаў, якія ён выкладаў — "Стараславянская мова" і "Гістарычная граматыка беларускай мовы". Старажытныя скланенні, "яці" і "еры", перфекты і плосквамперфекты, мудрагелістыя літары кірыліцы ў падручніках і на дошцы выклікалі непараўнальнае імгненнае ўражанне — "гэта непадуладна розуму!", але разумець было абавязкова. Са сведчанніў старшакурснікаў мы ведалі, што "здаць Каўруса" азначала "здаць сесію"... Але ж і любілі мы яго! Бо ясна было, што гэты добры дзядуля надта хоча дапамагчы нам разабрацца ва ўсёй гэтай стараславянскай "недатыкальнасці". Кожнаму невуку цяжка тлумачыць ён чарговае правіла.

Калі мы даведаліся, што Аляксандравіч сыходзіць на пенсію, то моцна засмуціліся. Перш за ўсё, нам было шкада тых, будучых студэнтаў, якім ужо не пашчасціць сустрэцца з легендарнымі асобамі факультэта. Добрых выкладчыкаў, зразумела, і цяпер шмат, але легендаў, міфаў пра іх — няма.

Аляксандравіч напісаў шэраг кніг, якія і сёння актыўна выкарыстоўваюцца студэнтамі і школьнікамі, настаўнікамі і маціцкімі вучонымі-мовазнаўцамі. Колькі гадоў таму ў сааўтарстве з М.Круталевічам выдаў першы беларускамоўны падручнік па стараславянскай мове. А Каўрус многа займаўся і публіцыстыкай: сталыя чытачы нашага выдання, безумоўна, памятаюць ягоныя артыкулы супраць засмечвання мовы СМІ неўласцівымі айчыннымі слоўмі і польскай лексікай, канцылярытам і штампамі. Ён і цяпер вельмі шмат працуе, актыўна друкуецца. Дарэчы, менавіта Алякс Каўрус адкрыў, сабраў і сістэматызаваў вельзарны скарб. Я маю на ўвазе ягоны слоўнік "Словы без прапіскі", што друкаваўся ў 25 (!) нумарах "Роднага слова". Некалькі тысяч слоў, якія пошчучы бязлігасна выкрэсліваюцца рэдактарамі як "няслоўніковыя" і "непрынятыя", былі патлумачаныя вучоным.

Цяпер ужо рэдка бачу Аляксандравіча. Часцей — у спецах Нацыянальнай бібліятэкі. Не верыцца, што яму дзямі споўнілася 75 гадоў.

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

Калектыў РВУ "Літаратура і Мастацтва" смуткуе з прычыны смерці заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь, члена Беларускага саюза журналістаў АБАКУМОЎСКОЙ Тамары Аляксееўны і выказвае шчырыя спачуванні родным і бліжкім нябожчыцы.

Калектыў Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры выказвае глыбокае спачуванне Варанец Таццяне Уладзіміраўне, загадчыку сектара навуковай апрацоўкі і захавання музейных калекцый, з прычыны напатакушага яе вялікага гора — смерці БАЦЬКІ.

Нейкім неспасціжым чынам атрымліваецца ў жыцці так: пра што думаеш, фантазіруеш, пракручваючы ў свядомасці варыянты магчымых сітуацый, — рана ці позна гэтаму наканавана здарыцца.

У далёкіх 1960-я наша сям'я была надзвычайна ўсхвалявана атрыманым з Заходняй Германіі лістом і прыкладзенай да яго фатаграфіяй з лаканічным надпісам «Дарагому бацьку ад сына Усевалада, 27.07.63». Ці магла я думаць тады, што мае фантазіі 15-гадовай дзяўчынкі, выкліканыя гэтай экстраардынарнай падзеяй, калі-небудзь спраўдзяцца?

Аскепкі, або Позняя сустрэчы не бывае

Лятрусы бушавалі ў душы бацькі, якому так і не ўдалося сустрэцца з сынам.

Разбіраючы татавы архівы, сярод старых фатаграфій я знайшла маленькі зацёрты пакуначак з тонкай папірсной паперы ў некалькі пластоў з надпісам "Севава вала-сы". Якім жа было маё здзіўленне, калі, разгарнуўшы гэты пласты, я ўбачыла паспачку "ільняных", літаральна першародных дзіцячых валосікаў, акуратна скручаных кольцам. Не падаецца ніякай фантазіі, якой "талубінай" поштай гэты найкаштоўнейшы "груз" быў перададзены тату. І якім неверагодным спосабам быў захаваны ў гады ліха-леція!

***

Першыя дні мая 2007 года былі запоўнены надзвычай прыемнымі клопатамі — я заканчвала арганізацыйна-дакументальныя фармальнасці, звязаныя з маёй паездкай у Германію да сына Яся (Яна Скрыгана малодшага). Ён, прафесійны музыкант (выканаўца на класічнай гітары), са сваёй жонкай Кацяй (выканаўца па класе мандаліны) пераехаў на жыхарства ў малаўнічы, утульны, з славутымі літаратурна-музычнымі традыцыямі горад Лейпцыг.

Унікальным законам светабудовы з'яўляецца беспярэччы і непарушны суветны парадак, праўдзівасць якога заключана ў прароцкіх словах Еклезіяста: «Усяму свой час, і час усяякі рэчы пад небам; час шукаць і час губляць; час кахаць і час ненавідзець; час вайне і час міру; час плакаць і час смяяцца...» Мабыць, надшыоў і наш час убачыцца з братам. Я кажу "наш" час, разумеючы, што праз мяне працягваецца тая нітка, што вядзе ад бацькі да сына.

Апускаючы падрабязнасці майго знаходжання ў Лейпцыгу, перанясёмся ў салон авіялайнера, які накіроўваўся па маршруце Лейпцыг — Дзюсельдорф. Вялікую частку клопатаў па арганізацыі нашай сустрэчы ўзяў на сябе мой сын. Яны з жонкай у 2003 годзе былі ў гасцяц у Севы ў горадзе Дуйсбургу.

Што я адчувала тады? Не ведаю, як знайсці патрэбныя словы. Усе думкі і пачуцці змяшаліся. Я не хвалявалася, хоць у сумачку на ўсякі выпадак паклала пачак таблетаў для заспакаення. Аднаму словам, поўны стан бязважкасці. Я не заўважыла, як прызямлілася, як мігусілася, пакуль зарыентавалася ў велізарным тэрмінале Дзюсельдорфскага аэрапорта, набліжаючы час і месца нашай сустрэчы.

Першае візуальнае ўражанне — вельмі падобны да таты: рысы твару, постаць, рост трохі вышэйшы, чым у бацькі. Стрыманыя марудлівыя рухі, уважлівы погляд, манера трымацца сціпла і ўпэўнена, зайздросная для яго 70-гадовага ўзросту спартовага падцягнутасця. Прыемны барытанальнага тэмбра галас завяршыў маё першае ўражанне. Забягаючы наперад, не магу не адзначыць адну рысу паводзін, якая перайшла ад бацькі на генетычным узроўні (пераймальніцтва апыреры выключнаецца), — манеру класіі

далонь павольным жэстам сабе на грудзі, нібыта кажучы суразмоўцу: "Вось мая душа, і яна пчырага перад табой". У такіх хвіліны Севы, як і тата, марудліва закідаў нага на нагу, зручна абапёршыся на мяккую спінку канапы.

Дарогу ад Дзюсельдорфа да Дуйсбурга адолелі неўпрыкмет. Севы, выдатны кіроўца, па дарозе распавядаў пра мясцовыя славутасці і паказваў некаторыя цікавыя мясціны.

Дуйсбург — невялікі дагледжаны гарадок. Уздоўж нешырокіх вулачак, быццам толькі што вычышчаных і вымытых да бляску, размяшчаюцца раскветаныя дамы, пераважна малаэтажныя ці катэджавага тыпу. Адным словам, я патрапіла ў казачны горад.

У маленькай утульнай кватэры (цяпер Севы жыве адзін) адчуваеш, што яе гаспадаром з'яўляецца акуратны чалавек, які любіць чысціню і парадак. На адмысловых палічках роўнячкі стаяць аўдыё- і відэадыскі і касеты. На «сваім» месцы висяць карціны, аўтарам якіх з'яўляецца сам гаспадар. Маючы незвычайны прыроджаны талент, Севы, у якога вельмі праявілася прафесія, звязаная з даследаваннямі ў галіне сельскай гаспадаркі, пранёс любоў да жыцця праз усё сваё жыццё. Памятаю, яшчэ на пачатку нашых эпістальных зносін ён даслаў адзін са сваіх малюнкаў. Гэта быў перафатаграфаваны, напісаны вугалем партрэт негрыянскага дзіцяці з застывалымі слязамі на вачах. Мая мама, узраўнаўшы, доўга не магла супакоіцца і ўсё пытала самае сябе: як можна так адлюстраваць слязу «жывой»?

Сева ахвотна каментыраваў, калі напісана тая ці іншая карціна, якая гісторыя набыцця таго ці іншага сувеніра, з якой памятнай падзеяй звязаны той ці іншы прадмет і г. д. Ну і, вядома ж, немагчыма было не заўважыць на цэнтральнай паліцы стэлажа выстаўленыя па храналогіі татавы кнігі.

Пакуль мы з Ясем асвойваліся, любучыся інтэр'ерам, пераводзячы погляд з аднаго прадмета на другі, Севы віртуозна спраўляўся на кухні. Ён сёння нас будзе частаваць агурочным супам з кропам па сваёй рэцэптуры, свінным беконам з адварнай спаржай і каковавай стружкай. Кулінарнае мастацтва — гэта чарговае захапленне Севы. Кожную апрабаваную порцыю, прыгатаваную па ўласным рэцэпце, ён сервіруе, фатаграфуе і афармляе ў "Кулінарны альбом" велізарных памераў з падрабязным апісаннем выкарыстаных інгрэдыентаў і працэсу гатавання. Да нашага прыезду гэты фаліант дасягнуў такой таўшчыні, што ў руках яго ўтрымаць было немагчыма. Якраз да застолля паспела і малодшая дачка Севы Эва — жыццядарасная, імклівая, чароўная, добраазычлівая.

Пра што і пра каго мы ў гэты дзень толькі не гутарылі! Севы распавядаў аб сваім жыцці, аб няпростым дзяцінстве. Некаторыя эпізоды ён пераказваў са слоў сваёй мамы. Пра адзін з іх я ў сваю чаргу ведаю з татавых успамінаў. Справа была ў помным 1936 годзе. Пра нараджэнне сына тата ўведаў на турэмных нарах. Нейкімі вядомы-

мі толькі ёй шляхамі Галіна (татава жонка) даведалася, калі павінна адбыцца перасылка знявольных. І калі падыйшла татава чарга прайсці некалькі хуткіх крокаў з "варанка" ў вагон, ён у далёкім нагоўпе такіх жа шматпакутных жанчын на імгненне ўбачыў... Ліну. З беленкім скруткам на руках. Яна варушыла вуснамі і паказвала гэты скрутак з анач (у якім быў загорнуты грудны Севы). І... усё.

Наша душэўная гутарка неўзаветку прыспешвала няўмольны і абьякавы час. Наперадзе зворотны шлях. Ад Дуйсбурга да Дзюсельдорфа нас давезла на машыне Эва. Усю дарогу яна размаўляла з намі, седзячы напаварота і ўпэўнена трымаючы руль адной рукой.

А я глядзела на Севу і думала вось пра што: які добры сын у таты і брат у мяне жыве на гэтай зямлі. Якія перажыванні хваляюць і трываюць яго душу? Калі мы ўбачымся ізноў? На гэтыя пытанні адказаў няма. Як няма адказу і на пытанне, па якіх жа законах быцця адбываюцца катастрофы ў лёсах людзей, раздзіраючы іх душы і сэрцы? Якая д'ябальская сіла сваёй бязлігаснай рукой раз'ядноўвае блізкіх і родных людзей, раскідаючы па свеце, як аскепкі?

Але, мусіць, не было б жыцця на зямлі, калі б не было веры ў справядлівае, светлае, вечнае. Яркае тэму сведчанне — словы Севы, вернутыя да бацькі ў відэазапісе з нагоды святкавання стагоддзя з дня яго нараджэння: «Дарагі тата! Бачыш, якая справа: сёння з ініцыятывы Галі твае сябры сабраліся ў памяць твайго стогадовага дня нараджэння, святкуюць у твай гонар. Ну, з гэтай нагоды мне прапанаваў твой унук Янка таксама некалькі слоў сказаць. Бачыш, цяпер ёсць такая магчымасць — некалькі слоў па віда паслаць. Такая магчымасць нам з табой не была дадзена пры тваім жыцці. Мы нават ніколі не бачыліся, і гэта вельмі журботна. Калі ты нарэшце атрымаў дазвол да мяне прыехаць, ты вельмі моцна захварэў. Такі суровы лёс. Ну што, мой тэрмін таксама канчаецца. Значыць, магчымасць расце, што мы ўсё-ткі хутка ўбачымся ў нейкім іншым свеце. Трэба верыць...»

Вось якая філасофія. Ці існуюць у прыродзе Светабудовы механізмы, здольныя вымераць усю сілу і глыбіню бясконцага душэўнага чалавечага болю?..

Галіна СКРЫГАН

Ад рэдакцыі:
Сёлета з ініцыятывы дачкі беларускага пісьменніка Яна Скрыгана Галіны ў выдавецтве «Кнігазбор» рыхтуецца да друку паўторнае і дапоўненае выданне кнігі ўспамінаў аб Яне Скрыгане «Ян Скрыган ва ўспамінах», прысвечанай 105 угодкам з дня яго нараджэння. Некаторымі эпізодамі сваіх успамінаў Галіна Скрыган хоча падзяліцца з чытачом і прысвячае сваё апавяданне памяці бацькі.

На здымку: у Дзюсельдорфскім аэрапорце — Галіна Скрыган, Усевалад Скрыган, дачка Усевалада Эва, сын Галіны Янка.

Фота з сямейнага архіва Галіны Скрыган

***

Час ішоў. Паміж нашымі сям'ямі завязалася кранальная перапіска, якая то абрываўлася, часам надоўга, то ізноў аднаўлялася. Кожны чарговы ліст быў для нашай сям'і цэлай падзеяй, якая ўносіла ў хагу непадробную радасць, змяшаную з цяжкай жаданнем спазнаць нешта новае аб далёкім, невядомым нам свеце. Чыталі ліст звычайна ўвечары, і ў ролі чытальніка часцей за ўсё выступала мама. Яна вельмі выразна дэкламавала кожны сказ, прычым чытаў яна вяліка майстрыца рабіць пры гэтым каментары, якія былі вельмі дарэчы. Мая мама, тонка адчуваючы стылістыку мовы, выгаданая на класічнай літаратуры, не пераставала дзівіцца і захапляцца бездакорна пісьменнай пабудове фраз, беспамылковай расстаноўцы знакаў пунктуацыі.

Паступова ў маім уяўленні ствараўся вобраз брата як чалавека ўдумлівага, грунтоўнага, з далікатнай і тонкай душой. Пакрысе стрыманы тон першых лістоў усё больш саступаў месца шчырасці і даверлівасці. І вось успамінаецца адзін смешны і кур'ёзны выпадак. Севы даслаў фота, на якім былі адлюстраваны на далёкім плане сярод кветкавых тэрас дзве жаночыя постаці. Адна з іх была Севына нявеста. Ён спытаў у таты, давяраючы яму як тонкаму псіхологу чалавечай душы, ці спадабалася яму нявеста. Севы лічыў, што бацька, бясспрэчна, зразумее, пра якую з жанчын гаворка, бо ў другой постаці ён павінен быў без сумневу пазнаць сваю былою жонку Ліну. Які ж быў канфуз, калі тата, захапіўшыся і вырашыўшы, што Севы просіць даць параўнальна характарыстыку альтэрнатыўным варыянтам, з усёй грунтоўнасцю даў найпадрабязны аналіз магчымых рыс характару, паводзін, перспектывы на будучае жыццё... кожнай жанчыны! Мы доўга потым пакепвалі над ім.

З Севавых лістоў (на канвертах ён падпісваўся Эвалд — на нямецкі манер) мы з адноснай рэгулярнасцю даведваліся падрабязнасці розных падзей, што адбываліся ў жыцці гэтай далёкай і блізкай нам сям'і. Шчыра цешыліся, калі ўведалі пра жаніцьбу Севы, пра нараджэнне дачок — Таццяны і пасля, некалькімі гадамі пазней, Эвы-Надзін. Некаторыя лісты прыносілі журботныя весткі: смерць мамы, праз некаторы час — бабулі.

Так неўпрыкмет наша сям'я міжволі становілася для Севы тым далёкім астраўком, куды магла смела прыляцець яго душа і ў цяжкіх, і ў светлых хвілінах жыцця. Можна было толькі здагадацца, якія зем-

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Рэдакцыйная калегія:

Анатоль Акушэвіч
Лілія Ананіч
Алесь Бадак
Дзясні Барсук
Святлана Берасцень
Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Уладзімір Дуктаў
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Мікола Станкевіч
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Юрый Цвяткоў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:
галоўны рэдактар —
284-84-61
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Адрасы:
публіцыстыкі — 284-66-71
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
навін — 284-82-04,
284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасыліцца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведмляюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
ўнітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3167
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
20.05.2010 у 11.00
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 7
Заказ — 2396

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 0 2 0

плошча складзе 2600 квадратных
метраў.

На вялікі жаль, аўтар не змог
прысутнічаць на святочным ад-
крыцці. У лютым яму споўнілася
88 гадоў.

Міністр культуры Беларусі Па-
вел Латушка зазначыў, што сама
творчасць Міхаіла Савіцкага га-
ворыць за сябе. Калі мы пагла-
дзім на яго творы, то сапраўды
ўсё зразумеем. Гэта асоба, імя
якой залатымі літарамі ўпісана ў
скарбонку не толькі беларускай,
але і сусветнай культуры. Гэты
чалавек прысвяціў увесь свой
талант таму, каб адлюстраваць
жудаснасць вайны; каб паказаць
маладому пакаленню, што ніколі
яна не павінна паўтарыцца.

Заслужаны дзеяч мастацтваў
Рэспублікі Беларусь, кіраўнік
студыі ваенных мастакоў Міні-
стэрства абароны Рэспублікі Бе-
ларусь Мікалай Апіёк раскажаў:

— Усё сваё жыццё Міхаіл Са-
віцкі, мой даўні сябра, прысвя-
ціў служэнню мастацтву. Міхаіл
Андрэевіч стварыў тыя творы,
якія ўвайшлі ў залаты фонд су-
светнага выяўленчага мастацтва.
Для творчасці Міхаіла Савіцкага
характэрна эмацыянальна-экс-
прэсіўнае раскрыццё гістарыч-
ных і сучасных тэм. Створанай
у 1963 годзе карцінай "Парты-
заны" мастак адразу заявіў пра
сябе, як аб адным з вядучых ма-
стакоў "суровага стылю".

Народны мастак Беларусі Ге-
оргій Паплаўскі падкрэсліў:

— Мы з Міхаілам Андрэевічам
амаль 60 гадоў сябруем: спачатку
вучыліся разам, а цяпер ужо 25
гадоў супрацоўнікі творчай ака-
дэмічнай майстэрні. Трэба пры-
знаць, што такога другога пра-
фесіянала сёння ў Беларусі ня-
ма. Тое, што прадстаўлена ў экс-
пазіцыі — гэта невялікая частка
яго творчасці. Вось, напрыклад,
"Чорная быль" — 12 работ, а
"Лічбы на сэрцы" — 16. Вы ўяў-
ляеце сабе, колькі гэта фізічнай
і духоўнай працы! Я захапляюся
творчасцю Міхаіла Савіцкага і
ад ўсёй душы віншую яго з гэтай
знакавай падзеяй. Вельмі рады,
што нарэшце і звычайныя жыха-
ры горада змогуць пазнаёміцца
з яго творчасцю. Адрэтка, што
тут, у залах, таксама прадстаў-
лена яго школа. Скульптуру вя-
дзе Леў Гумілеўскі, я — графіку.
Ужо нават з нашай акадэмічнай
майстэрні выйшла цэлая плеяда
мастакоў.

У многіх краінах менавіта ма-
стацкія музеі — своеасаблівы
сімвал-брэнд, месца палоні-
цтва шматлікіх турыстаў: Луўр
у Парыжы, Прада ў Мадрыдзе,
Дрэздэнская галерэя... Думаю,
да гэтага ганаровага спісу зможа
далучыцца і галерэя Міхаіла Са-
віцкага ў Мінску.

Уладзімір ПАДАЛЯК

**На здымках: фрагмент экс-
пазіцыі Міхаіла Савіцкага
"Лічбы на сэрцы"; Міхаіл Са-
віцкі.**

**Фота Яўгена Колчава
і з Інтэрнэт-сайта**

«Песня» Міхаіла Савіцкага

**Напярэдадні Дня Перамогі ў Музеі гісторыі горада
Мінска адбылося ўрачыстае адкрыццё экспазіцыі твораў
Героя Беларусі, народнага мастака СССР і Беларусі,
акадэміка, ганаровага грамадзяніна Мінска Міхаіла
Савіцкага "Мастак. Грамадзянін. Герой". І гэта толькі
першы крок. Да святкавання Дня горада ў 2011 годзе
запланавана адкрыццё галерэі мастака
на плошчы Свабоды, 15.**

У выставачных залах экспазіцыя
кожныя два месяцы будзе змя-
няцца. Тут змогуць выстаўляцца
і маладыя творцы.

На святочным адкрыцці прысут-
нічалі прадстаўнікі кіраўніцтва
горада, Міністэрства культуры,
дзеячы культуры і мастацтва,
сябры і калегі мастака, аматары
творчасці Міхаіла Савіцкага.

Выконваючы абавязкі стар-
шыні Мінгарвыканкама Мікалай
Ладуцька падкрэсліў:

— Сёння мы з гонарам можам
сказаць, што пажаданне Міхаіла
Андрэевіча па адкрыцці галерэі,
якое было выказана ім Прэзі-
дэнту Рэспублікі Беларусь, Мін-
гарвыканкамам выканана. Цяпер
вядуцца работы на плошчы Сва-
боды, 15, дзе да дня горада ў 2011
годзе прымеркавана адкрыццё
галерэі Міхаіла Савіцкага. Яе

дэманструюцца работы цыкла
"Лічбы на сэрцы". Таксама тут
прадстаўлены цыкл работ пры-
свечаных Чарнобыльскай траге-
дыі "Чорная быль" (яны перада-
дзеныя мастаком у дар Мінску).
Паміж выставачнымі заламі, на
сценах, вісяць фотаздымкі, якія
расказваюць пра асобныя зна-
кавыя падзеі з творчага жыцця
аўтара. Трэба адзначыць, што ў
афармленні залаў і размяшчэнні
карцін прымаў непасрэдны ўдзел
сам Міхаіл Андрэевіч.

Дырэктар Музея гісторыі го-
рада Мінска Галіна Ладзісава ад-
значае:

— У склад экспазіцыі ўвайшлі
работы, прадстаўленыя На-
цыянальным мастацкім музеем
Рэспублікі Беларусь, Беларускай
дзяржаўным музеем гісторыі Вя-
лікай Айчыннай вайны, а такса-
ма цыкл работ "Чорная быль".
Творы мастака будуць экспана-
вацца тут да адкрыцця галерэі.
Усяго ў шасці залах прадстаўле-
на 41 карціна мастака. У астатніх
чатырох выставачных залах экс-
пануецца 70 твораў, прадстаў-
леных творчай майстэрняй пад
кіраўніцтвам Міхаіла Савіцкага.

Лёс адмераў Міхаілу Савіц-
каму шмат выпрабаванняў: 250
дзён гераічнай абароны Сева-
стопаля, палон, пекла фашысц-
кіх канцлагаў... Пасля вайны
ён вучыўся ў Мінскім мастацкім
вучылішчы, а ў 1957-м скончыў
Маскоўскі мастацкі інстытут імя
Васіля Сурыкава. Ужо тады яго
першая праца "Песня" атрымала
прызнанне крытыкаў, якія пра-
рочылі яму вялікую будучыню.

Мы ведаем Міхаіла Андрэ-
евіча па такіх працах, як "Галго-
фа", "Партызанская мадонна",
"Мадонна Біркенаў", цыклы ра-
бот "Лічбы на сэрцы", "Чорная
быль", "Запаведзі"... Працуючы
кожны дзень, без выхадных,
мастак стварыў за сваё жыццё
больш як 200 адметных работ! І
ўжо сёння жыхары і госці бела-
рускай сталіцы могуць пабачыць
выдатныя творы мастака ў Музеі
гісторыі горада Мінска (вул. Рэ-
валюцыйная, 6а).

Экспазіцыя твораў змяшчаецца
ў шасці залах. Першая зала знаё-
міць з палотнамі пачатку творчай
дзеясці майстра: "Песня", "Ка-
ля пераезду", "Размова". Працяг-
ваюць экспазіцыю залы, у якіх

3 глыбінкі

Равесніца Вялікай Перамогі

Першая невялікая бібліятэка адкрылася
ў Маладзечне ў красавіку 1945 года.
Яе кніжны фонд складаў тады ўсяго
шэсць тысяч кніг, а чытачоў было
270 чалавек.

У канцы 1950-х пад кіраўніцтвам архі-
тэктара Вальмена Аладава пачалося будаў-
ніцтва цудоўнага будынка новай бібліятэ-
кі, якое закончылася ў 1960 годзе.

Цяпер кніжны фонд бібліятэкі імя Мак-
сіма Багдановіча налічвае больш за 180
тысяч выданняў.

У бібліятэцы дзейнічае літаратурна-
краязнаўчае аб'яднанне "Жывіца", тут
праводзіцца духоўныя чытанні "Памна-
жэнне любові і добра", працуюць з молад-
дзю клубы "Гермес", "Суразмоўца" і "Га-
сцёўня сямі муз".

Часта праходзяць тут і выставы маста-
коў, бібліятэка супрацоўнічае з пасоль-
ствамі Германіі, Вялікабрытаніі і Францыі,
Расіі.

З удзелам пісьменнікаў і паэтаў ладзяць-
ца літаратурныя вечарыны. Гасцямі чыта-
чоў у розныя часы тут былі Іван Шамякін,
Іван Мележ, Іван Чыгрынаў, Васіль Быкаў,
Генадзь Каханюўскі, Мікола Ермаловіч,
Адам Русак, Васіль Жуковіч, Кастусь Цы-
бульскі, Хрысціна Лялько, Віктар Шніп,
Людміла Рублеўская.

На днях з нагоды 65-годдзя бібліятэкі
імя Максіма Багдановіча адбыўся "круглы
стол". З прывітальным словам да ўдзель-
нікаў "круглага стала" звярнулася дырэк-
тар бібліятэкі Валяціна Страх, а пра гі-
сторыю пабудовы распавёў аўтар праекта,
заслужаны архітэктар Вальмен Аладаў.

Пра вялікую ролю бібліятэкі ў духоўным
развіцці чалавека распавядалі намеснік
дырэктара Мінскай абласной бібліятэкі
імя Пушкіна Вольга Малюга, супрацоўніца
Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Вольга
Рынкевіч, чытачка бібліятэкі імя Максіма
Багдановіча Інэса Ларына.

У гэты ж дзень у бібліятэцы адкрылася
і выстава жывапісу Вадзіма Аладава, сына
архітэктара Вальмена Аладава.

Янка ГАЛУБОВІЧ

У наступным нумары

Наступны нумар "ЛіМа" стане крыху
нечаканым для пастаянных чытачоў
газеты. Справа ў тым, што замест
звыклых 16 старонак прыхільнікі
нашай газеты ўбачаць 24:

"ЛіМ" выйдзе з новым дадаткам —
"Кніжны свет" («Книжный мир»).

На яго старонках — інфармацыя
пра кніжныя навінкі, матэрыялы
пра асаблівасці працы кнігарняў,
выдавецтваў, мастацкае афармленне
выданняў, рэйтынгі продажаў кніг.
Распачнецца

і пастаянны праект, у якім будзе
прадстаўлены новы погляд
на кнігі, выдадзеныя сто год таму.